

GRAMÀTICA DE SA LLENGO BALÉÀ

Normativa Attualisada

INNASSI MARTÍ y MIKÈL GARÀU

GRAMÀTICA
(normativa)

d'es

BALÉÀ

(ATTUALISADA)

2023

Autós:

Innassi Martí y Gallego
Mikèl Garàu y Rosselló
ignaciomartigallego@gmail.com
garauetxea@gmail.com

Depòsit Legal: V-3237-2005

Imprimêx:

ULZAMA DIGITAL, Olite - Navarra, Spain

PRESENTASSIÓ

Estimad lettó:

Tens dins sas téuas mans una gramàtica autèntica de sa llengo baléa. No ês una gramàtica inventada. Ès una gramàtica sortida d'ets estudis y modernissassió de sa gramàtica mallorquina d'En Juan Pèp Amengual de 1835 y 1872, y de sa gramàtica menorquina d'En Julio Soler de 1858. Feyna féta emb humildat y rigó científic, p'es filologistes de sa llengo baléa don Innassi Marí y don Mikèl Garàu.

Ès possible qu'hey hagui lettós que, después de 40 anys d'imposisió (s'ha de tení en cònta que s'Estatut MAY s'ha presentad a referèndum d'es pobble, va essê aprovad ÚNICAMENT p'es podê polític) a sas escòlas, a sas Istituissións y a tots es mèdis de comunicació, d'una llengo y una ortografia catalanas que may han estadas nostras, estrañin un poc aquesta gramàtica y sa séua ortografia. Ès normal. Pérque si s'havés féta una gramàtica acomodada a sas conveniènsis d'es català, talment com han fet sa Fundassió Jaume III y es Grup d'Acció Balear, ès resultad havés estada una gramàtica més d'es català, no de sa llengo que xèrra, parla y ralla es pobble baléa.

Emb aquesta gramàtica, talment com es nostros predecessors, hêm volgud preservà sa llengo pròpi de sas islas Baléas, féta p'es séus habitàns a lo llarg de mols de siggles. Sas séuas rèls comènsan dins s'època fenici y grèca, y continuán emb sa dominassió romana, que va durà cinc siggles. Y d'aquí surt es romàns baléa, **que compartêx emb totas sas altres llengos romàniques** (Provencal, Italià, Espaniol, Occità, Llemosí, Valencià, Béarnès y Gascó), **un matex sistema llingüistic que las fa a totas germanas dins es séus sustrates.** N'obstant cada una d'ellas ês una obra seculà d'es séus respectius pobles. Sas séuas respectivas estrutturas, a lo llarg d'es siggles, s'han anadas diferensiand y decantand d'aquéxa sòca comuna qu'elza feya bessonas, arriband a sê lo suficientement differentas, com per porê tení una gramàtica diferensiada. Y axí ja a n'es sigele XVII se va pubblicà sa priméra gramàtica de sa llengo mallorquina, féta p'En Juan Fiol (Biblioteca de escritores Baleares – 1868 – Joaquín Mª Bover).

Emb aquesta gramàtica attual, se cumplêx sa misió inherent que té colsevol gramàtica: **fitsà, polí y donà lluentó a sa llengo.**

Ês cèrt que sa nostra llengo ês molt minoritàri y es seu us ha estada càsi esclusivament oral, durant es siggles XX y comensament d'es XXI. Per assò comprenêm a n'es que, sercand tení més lettós y més fama, s'estimin més escriure en català. Còsa que ja va comentà en "Miguel de Unamuno" a sa séua obra "Andanzas y vivencias españolas" (1916), anomenand a n'En Mariano Aguiló, Tomàs Forteza, Tòni María Alcové, etc., d'escritós que s'havían passad a'scriure en català.

Si ademés es polítics, sa prênsa y sa Universitat de las Islas Baléas eu fan, ês sa séua responsabilidad, però són inammisibbles sas maniòbras políticas (Estatut d'Autonomía y Lleys concordàns), culturals (obligassió d'estodià en català) y socials (inversió de millóns d'êuros per incentivà a sa pobblasió baléa a que xèrri en català p'es carré y a sas séuas relassions socials) que obbligan a sa pobblasió baléa a catalanisarsê vulgui o no vulgui.

A n'es poble baléa, que governàs qui governàs, réys absolutistes, dittadós y néodittadós culturals, ha sabud conservà y preservà sa séua llengo multimilenari, empleyandlà cada dia a sas séuas relassions familiàs y socials. Y emb espéssial cariño y admirassió a n'ets autòs d'aquesta revisió gramatical, don Innassi Martí y don Mikèl Garàu, filologistes de Baléa

¡GRASSIS, MOLTAS DE GRASSIS A TOTS VOLTROS!.

Juan Vanrell Nadal

Catedràtic d'Istitut, Filologiste de Llatí y llengos modèrnas, axí com de Baléa.

PREFASSI

Sas gramàticas precedéns que han servidas de fundament:

Gramàtica Mallorquina d'En Juan Pèp Amengual de 1835.

Gramàtica Menorquina d'En Julio Soler de 1858.

2ª edissió ampliada de sa Gramàtica Mallorquina d'En Juan Pèp Amengual de 1872.

Y a n'es diccionari d'Eivissenc de N'Erique Ribas Marí.

Emb aquéxas gramàticas, es séus autós lo que se pretenia principalment, éra qu'es baléàrics desde sa séua llengo, entenguéssen y xerràssen corrèttament s'español d'aquella època, ja que sa gran majoria d'es pobles la desconexia totalment.

Noltros lo qu'hem anads a sercà emb aquesta gramàtica ès, que s'estodíi sa llengo baléà desde s'estodian més tènre, fins an aquella persona que ja fa molt de tems que deixà ets estudis, axí com per aquells estodiosos de sas llengos minoritaris. Per axò som féta una autèntica gramàtica docent, fundamentada emb s'històri de sa llengo, emb sos conexeméns hereuads d'ets anterius gramàtics, y emb sos canvis estructurals modèrns, que fan d'ella, una gramàtica ajustada a sa ciènsi filològica d'es sigle XXI.

Dins ella s'espòsen emb senzillèss y claridat, ets attes orals y escrits que confórmam es baléà d'es sigle XXI. O siga, ets attes llingüistics d'aqueells habitans de Formentera, Eivissa, Menorca y Mallorca.

GRAMÀTICA

¿Qu'ès axò?

Gramàtica ès sa Ciènsi qu'estodia y regula una llengo.

Gramàtica, ès també s'eyna que mos enseña a pronunsià una llengo acadèmicament, y, a escriurerlâ.

Sa gramàtica sa dividêx emb: **Ortografia, Prossòdi, Analogia y Sintatsis.**

S'Ortografia ès sa part de sa gramàtica que mos enseña a employà corrèttament sas lletras y es sinnes de puntuassió.

Sa **Prossòdi** ès sa part de sa gramàtica que s'ocupa de s'acadèmica pronunsiassió y acentuassió prossòdica de sas paraulas. Sa Prossòdi se subdividêx emb: sa Fonologia, sa Morfología y sa Semàntica.

S'Analogia ès sa part de sa gramàtica que mos enseña sas classas de paraulas que fórmam sas orassións grammaticals, emb totas sas séuas figurás y declinassións.

Sa **Syntaxis** ès sa part de sa gramàtica que mos enseña a costruí orassións grammaticals.

ORTOGRAFÍA BALÉÀ

Introducció

Sa llengo baléà ês sa llengo vernàcula d'ets habitàns de sas Baléàs. Sa llengo que mos xerravan sas nostras mares y padrinas cuand érem nins d'uè.

A sa fórmá de xerrà qu'es romàns varen trobà dins aquestas islas l'añ 123 a.B.J. l'anomenaren *Balearicum eloquium*. Que vol dí: es xerrà d'es baleàs. O lo qu'êes lo mateix: sa llengo baléà.

S'evolusió de s'Ortografia, de sempre, s'ha regulada per s'utilisassió combinada y jerarquisada de tres critèris universals: **sa pronunciassió, s'etimología y s'us de sas paraulas** que, com deya N'Horassio (65 a.B.J.), sas cuestiôns de llenguatge son s'àrbit definitiu de s'ortografia.

A tots hauríem d'enrecordà que ja En Nebrija (1492), va sê qui recuperà es principi ortogràfic d'En Quintiliano (95 a.B.J.) que díu: *s'ha d'escriure com se pronunsia*.

Axí eu va entendre també En Juan Pèp Amengual cuand va déjà escrit dins sas gramàticas mallorquinas d'ets años 1835 y 1872, plana 219: *«ara no'yà necessitat d'escriure d'un mòdò y pronuncià d'altre, pérque ja emb sa nostra llengo sa paraula'scrita ês sa pintura etzatta y es retrato vertadé de sa pronunciada.»*

O En Mossén Tòni María Alcové, qu'a n'es pròleg de sa segona edissió d'es tóm cuart de sas rondayas pubblicad a 1923, díu: *«Es toms de RONDAYAS pubblicads fins aquí no presenten un sistéma ortogràfic constant ni definitiu. No ês gens bo d'atañe tal sistema dins una llengo d'una fonètica tan complicada com sa nostra y d'una ortografia tan mala d'enderellà, emb tans de siggles com hèm passads sênce casi conreu lliterari.*

Es qui en tenga un de sistema ortogràfic que responga satisfattòriment a totas sas dificultats, qu'el mos ho mostri y l'acettarêm emb sas duas mans.»

Axí que, vêt aquí lo qu'emb tantas de ganas demanava Mossén Alcové a 1923, un'ortografia baléà sistematisada.

Aquesta Ortografia la som confeccionada tenguend emb cònta sa fórmia d'escriure que varen tení es nostros intelettuals desd'es siggle XVI fins a finals d'es siggle XIX y primés aña d'es XX, sénse déxà d'enrecordemmós de s'etimología de cada paraula. Però també, sénse déxà qu'aquéxa defòrmiga es xerrà víu de sa majoría de sa pobblassió. Essênd aquest es matéx camí evolutiu ortogràfic qu'es seguid, a n'es seu díe per s'Espaniol, s'Italià, es Portuguès o s'Asturià, hon tots élls reflèttan demunt es papé sa fórmia real de pronunsiassió **de sa majoría** d'es séus respectius pobbles. Per lo que, som adecuada s'Ortografia baléà a sa fórmia de xerrà **de sa majoría d'es poble baléà** que xèrra sa nostra llengo vernàcula.

Essênd s'Ortografia s'eyna que mos mostra sas regglas necessaris per representà emb lletras y paraulas es sòns que confórman sa nostra llengo viva.

Confiam qu'aquesta pubblicassió resúltiga útil a tots es baléàrics de naxement o d'elecció que vulguin escriure emb sa nostra llengo baléà.

Y si a vostè no li agrada, en vés de pèrdr'es tems en critticarlâ en fagi una de milló.

IPA (International Phonetic Asociation) y AFI (Asociassión de Fonética Internacional), son dúas associassións que comensaren a funsionà a finals d'es sigle XIX. Emb sa finalitat de definí un abécédàri de símbols que fós válid pe'sa transcripsió d'es sòns de colsevol llengo xerrada. Aquéx abécédàri, avuy díe, s'ha convertid emb un referent mundial que s'attualisa periòdicament.

Seguind sas séuas indicassións, sas transcripsións fonèticas que trobaràn dins aquest'òbra, apareixeràn sempre esmitj de corxêts [...] Per etzemple: *caminà* [komi'na], *camina* [ke'mino], *mes* [mes] o de barras fracció /.../ quand se tràttiga de fonémas.

ABÉCÉDÀRI

S'abécédàri baléà té **27 lletras**. De sas que, 6 són vocals y 21 consonàns simples. Aximetex es sistéma fonològic té **17 dígrafos** dividids emb: 6 consonàns dóbbles y 11 consonàns compostas.

Lletra	pronunsiassió	fonéma
A/a	[a]	/a, Θ/
B/b	[be]	/b/
C/c	[se]	/k, c, s/
D/d	[de]	/d/
E/e	[e]	/e, Θ, ε/
F/f	['efe]	/f/
G/g	[ʒe]	/g, ʒ/
H/h	['atʃe]	/--/
I/i	[i]	/i/
J/j	['ʒotə]	/ʒ/
K/k	[ka]	/k/
L/l	['ele]	/l/
M/m	['eme]	/m/
N/n	['ene]	/n/
Ñ/ñ	['eñe]	/ɲ/
O/o	[o]	/o, ʊ/
P/p	[pe]	/p/
Q/q	[ku]	/q, c/
R/r	['ere]	/r, r/
S/s	['ese]	/s, z/
T/t	[te]	/t/
U/u	[u]	/u, w/
V/v	[uve]	/v/
W/w	['dobbble 'uve]	/w/
X/x	['ecis]	/ʃ/
Y/y	[i 'greca]	/j/
Z/z	['setə]	/s, z/

CONSONÀNS GEMINADAS

Són sas que se pronuncían duas vegadas consecutivas. **Se pòren separà** a fi de retxa.

Fonéma

BB/bb	[<i>'dobblə bə</i>]	> /b:/
DD/dd	[<i>'dobblə də</i>]	> /d:/
GG/gg	[<i>'dobblə ʒə</i>]	> /g:/
L-L·l·l	[<i>'dobblə 'ele</i>]	> /l:/
MM/mm	[<i>'dobblə 'eme</i>]	> /m:/
NN/nn	[<i>'dobblə 'ene</i>]	> /n:/

S'ACENTO BALEÀ

S'accento ês se forsa de sa vèu que se pòsa demunt una síl-laba determinada cuand pronunsiam una paraula.

En Baléà etxistexen dues classas d'acentos: **s'accento fonètic**, qu'êss es que mos díu com pronunsià sas vocals; y **s'accento ortogràfic**, qu'êss es que mos enseña a acentuà sas sílabas tònicaas cuand volêm escriure una paraula.

S'ACENTO FONÈTIC Y ORTOGRÀFIC

Sa llengo baléà té tres sinnes d'acentuació ortogràfica y fonètica, que mos indican sa sílaba tònica y sa pronunciació de sas vocals. Y en té tres degud a sa riquesa fonètica pròpi d'es baléà, que té vuyt fòrmas de pronuncià sas vocals.

Essênd ets acentos: **s'accento tancad**; **s'accento ubèrt**; y **s'accento dobble** o circunflèts.

ACENTO TENCAD

S'empleya demunt sas vocals de pronunciació tancada **é**, **í**, **ó**, **ú** quand fórmam part de sílaba tònica aguda, esdrújula o a sas planas qu'acàbigan emb consonant que no sigui **n**, **s**, o **ns**: *desfé, comú, comúns, cansó, cansóns, domés, artícul, artículs, cércols, cércol, camíns, camí*.

Sempre que dins una paraula s'hagui de pronuncià una «e» tancada no sênd aquesta tònica y s'ense dú consonant enclítica l'acentuarêm també tant si ês paraula plana com si no, ja que sinó sa seúa pronunciació seria néutra /ə/:

aléro [ə'lero]; résa ['rezə]; espécialidàt [əpesiəli'dat]
espérànsa [əspe'raneə]; capsaléra [kətsə'lere];
tomatiguéra [tometil'yerə]; cadernéra [kedər'nerə]

Sa lletra «o» s'acentuarà emb acento tancad, quand estand dins sílaba tònica ademés dugui una consonant enclítica (aferrada a sa vocal), y es séu sò hagui de sê tancad:

colóm [ko'lom]; canó [ke'no]; molta ['molte];
remólc [re'molk]; dóbble ['doble]; molt ['molt]

Si dins una paraula heyà més d'un acento de pronunciació **SEMPRE** se carregarà sa veu **demunt** sa **darréra** sílaba **acentuada**, que, generalment ès sa tònica:

abécédàri [əbese'dari]; créà [kre'a]; espécial [əspesi'al]

baléà [bele'a]; baléàrica [bøle'arikə]

S'escettúa d'aquesta norma sa lletra «e», quand estand dins sílaba tònica dú una consonant enclítica. Pêrque, emb aquest cas no ès mesté acentuarlâ ja qu'es seu sò **sempre** ès tancad. Etzemples:

etzemple [ə'dzemple] **diferent** [dife'rent] entendre [ən'tendre]
mentres ['mentrəs] **sempre** ['sempre] **aquest** [ə'cest]

ACENTO UBÈRT

S'empleya demunt sas vocals de sò ubèrt: **à, è, ò.**

Sa lletra «à» [a] **emb sò ubert** s'acentuarà a sas paraulas esdrújulas sempre; a sas planas qu'acabigan emb consonant que no sigui ni **n**, **s**, o **ns**; y a sas agudas si acaban emb **n**, **s**, o **ns**:

acàbiga [ə'kabige] à anima ['animə] catalàns [kətə'lans]

desfà [dəs'fa] passarà [pəsə'rən]

Y a n'aquellas sílabas hon vagí precedida d'una vocal qu'hagi de dú acento fonètic, en aquest cas se carrega sa veu sempre demunt sa derréra vocal acentuada:

beléà [bele'a] déjà [de'ʃa] espérànsa [əspe'rənsə]

abécédàri [əbese'dari]

Sa lletra «è» [e] emb sò ubèrt s'acentúa sempre, vagi hon vagi situada dins sa paraula, y dugui o no consonant enclítica:

mèm [mem] **comèrs** [ko'mers] **mè** [me] **pèu** ['pew] **dèu** ['dew]

Sa lletra «ò» [o] emb sò ubèrt s'acentúa, sempre que fórmri part de sílaba tònica y que no dugui consonant enclítica, **ja que, duguendnê, se pronunsia sempre ubèrta de fórmia natural:**

Òli ['ɔli] **mòpi** ['mɔpi] **Manacò** [məne'kɔ]

totsol [totsɔl] **mobble** ['mɔbble] **pobble** ['pɔbble]

Sampol [səm'pɔl] **com** [kɔm] **sol** [sɔl] **pod** [pɔd]

consol [kon'sɔl] **trispol** [tris'pɔl] **nobble** ['nɔbble]

S'escettúa d'aquesta normativa, cuand sa lletra «o» fa funsións de conjunció, pérqu'es séu sò emb aquest cas sempre ès ubèrt:

axò o allò	[ə'ʃɔv o e'ʎɔ]
aquest o aquex	[ə'cest o e'ceʃ]
o sí o no	[o si o no]

ACENTO DÓBBLE O CIRCUNFLÈTS

S'empleya esclusivament demunt sas vocals néutras **a**, **e**, cuand fórmnan part de sílaba tònica, tant si dúan consonant enclítica com si no:

agafalâ	[əgəfe'lɔ]
êntre	[ən'tre]
partêx	[pər'teʃ]
vermêy	[vər'mɔj]
dulâ	[du'lɔ]
pérque	[pərke]
perquê	[pər'ke]
dêsde	[dəsde]
sêNSE	[sənse]
sensê	[sən'se]

ACENTO DIACRÍTIC

Ês aquell que se pòsa demunt sas paraulas que ténen dóbble sinnificad per destrià una de s'altra:

éll [eʎ] pronom pers.	ell [eʎ] pronom
ês [es] vérbo essê	es [es] artícul
molt [molt] advèrbo	mòlt [mɔlt] verbo moldre
núu ['nuw] sêNSE ròba	nuu [nuu] fermetà
làs [las] sustantíu	las [les] artícul
sò [so] tò musical	so [so] artícul.
éts [ets] vérbo essê	ets [ets] artícul.
són [son] vérbo essê;	son [son] ganas de dormí.
pols [pols] sa pols	póls [pols] es póls

PER NÓRMA GENERAL NO S'ACENTÚAN ES MONOSSÍLABOS

pi [pi]	lli [ʎi]	llit [ʎit]
se [se]	sa [sə]	el [əl]
ets [əts]	sas [ses]	els [əls]
elz [əlz]	la [le]	lo [lo]
so [so]	en [ən]	na [nə]
ne [nə]	es [es]	las [les]
eu [eu]	euz [əuz]	moll [mɔʎ]
coll [kɔʎ]	foy [fɔj]	poy [poj]
cla [kla]	clau [klaw]	pou [pow]
tou [tow]	mu [mu]	per [pər]
pur [pur]	pod [pɔd]	mal [mal]
Far [far]	dol [dɔl]	cos [kɔs]
un [un]	cinc [sink]	sis [sis]
vuyt ['vujt]	porc [pvrk]	...

Ets artículs: **los, sos** ténen sempre es sò tancad [o]
 Es pronoms: **mos vos** ténen sempre es sò tancad [o]
 Es pronom: **jo** sempre té es sò ubèrt [v]
 Ets artículs: **es, el, ets, en, se, ne**, sempre ténen es sò néutro [ə]

S'ELISIÓ

En Baléà, quand una paraula acaba en vocal y sa siguiente també comènsa emb un'altra d'es mateix való fonètic, **per nòrma general se suprimêx sa vocal de sa priméra paraula:**

s'ànima	[sanime]	(sa ànima)
pêrqu'es	[pêrçes]	(pêrque es)
s'ase	[saze]	(se ase)
un'altra	[unaltre]	(una altra)
N'Innassi	[nin'nasi]	(Ne Innassi)
pêrqu'eu	[pêrcow]	(pêrque eu)
pêrqu'en	[pêrcen]	(pêrque en)
N'Ayna	[najne]	(Na Ayna)
dêsd'es	[desdès]	(dêsde es)
s'evolusió	[sèvoluzi'o]	(sa evolusió)
s'innoransi	[sinno'ransi]	(sa innoransi)
s'endioteria	[sèndiotere'rie]	(sa endiotería)
s'endiot	[sèndi'bòt]	(se endiot)
d'es	[des]	(de es)
a n'es	[ə'nès]	(a ne es)
un'al·lòta	[unel'lòte]	(una al·lòta)
a n'en	[ə'nèn]	(a ne en)
d'una	[dunə]	(de una)
d'un	[dun]	(de un)
d'hòra	[d'vòrə]	(de hòra)

N'obstant, quand sían vocals de difarent való fonètic, sa suprimirà sa vocal més fluxa de sas dúas, per donà fluidê a sa pronunciassió, emb especial si se tratta de s'advèrbo de negassió «no» o de s'artícul «lo», es cuales normalment manténen es seu való complet:

no' u fagis [now 'fazis]	(no eu fagis)
no'yà res [noj'a res]	(no heyà res)
no'u faré [now fe're]	(no eu faré)
no's axí [nos e'ʃi]	(no ês axí)
no'n duré [non du're]	(no en duré)
tirêu a l'ayre [ti'rew e 'lajrə]	(tirêu a lo ayre)

Cas d'espécial atensió ês, es de sa preposissió «per» hon unas vegadas sa parula «per» pèrd sa «-r» y otras sas «-er» quand va seguida d'un artícul:

pe'sa casa [pø se 'caze]	(por/para la casa)
pe'sas ninas [pø ses 'nines]	(por/para las niñas)
p'ets hòmos [pøts 'vmos]	(por/para los hombres)
p'en Juan [pøn ʒu'an]	(por/para el Juan)
p'el Papa [pøl 'pape]	(por/para el Papa)
p'es cotxo [pes 'kotʃo]	(por/para el coche)
p'es Bal·le [pes 'balle]	(por/para el Alcalde)
p'el Mallorca [pøl me'lɔrke]	(por/para el Mallorca)

Però quand va seguida d'un artícul indefinid o un pronom, mantén tot es seu való fonètic, y talment com s'anterior té un sinnificad dóbble (*por* y *para*):

per una monja	[per 'une 'mɒnʒə]
per una dòna	[per 'une 'dɒnə]
per un ase	[per un 'aze]
per jo	[per ʒø]
per axò	[per oʃø]
per un cavall	[per un kə'veaʎ]
per un hòmo	[per un 'vmo]
per noltros	[per 'nvltros]
per aquell	[per o'ceʎ]

US DE SAS VOCALS NÉUTRAS

a [e], e [e] a fí de paraula.

Per sâbre quina de las vocals «a, e» [e] emb sò néutro correspòn escriure a final d'una determinada paraula, se tendrà emb cònta emb primé llog segón sigui s'artícul que la determina, y emb segón llog sa séua sinònima en Llatí. Etzemples de «e, a» [e] néutras segóns s'artícul:

sa pesseta	[sə pe'sete]
sas lletras	[səs 'λətɾəs]
sas pessetas	[səs pe'setes]
sa caseta	[sə ce'zete]
sa lletra	[sə 'λətre]
Na María	[nə me'riə]
sas mestras	[səs 'mestɾəs]
es mestres	[es 'mestɾəs]
en Juan	[en ʒu'an]
na Juana	[nə ʒu'anə]

Sa mare [sə 'mare], emb «e» final pêrqu'emb Llatí ês: *matre*.
Maldement que s'artícul que la determina sigui femení.

Sa torre [sə 'tore], emb «e» final perqu'emb Llatí ês: *türre*.
Maldement que s'artícul que la determina sigui femení.

Es díe [es 'die], emb «ex» final pêrqu'emb Llatí ês: *die*.
Essênd coincident emb s'artícul masculí que la determina.

Aximatex, també se tendrà en cònta si sa frassa compléta te'és sentid masculí o femení:

Aquestas tomàtigas las som **compradas** jo.
Som fet un **descuyd**.
Na Tonina ês **descuydada**.
¿Qui ha **buydada** sa pica?
¿Qui ha **buydad** es poal?

SAS CONSONÀNS

Sas consonàns són es sinnes que juntament emb las vocals mos ajudan a formà las paraulas.

Cada idioma té las seuas pròpis consonàns, anque, dins ets idiomas d'una matèxa famili hey hagui consonàns igualas y emb metex sò.

US DE SA LLETRA B [be]

S'escriuràn sempre emb «b» totas las paraulas que duguin las combinassións: **br-**, **bl-**, **ab-**, **ob-**, **bi-**, **ban-**, **abo-**

Y todas las paraulas que hon sigui mesté es seu sò:

Bisquèrra [bis'cere]	contrabandol ['kɔntrə'bandal]	
bramà [bre'ma]	bras [bras]	obsessió [otsəsi'o]
blavinós [blevi'nos]	absort [ə'tsɔrt]	bri [bri]
broma ['bromə]	bàndol ['bandol]	bianual [biənu'al]
ablaní [əble'ni]	esborrà [esbo'ra]	bassa ['base]
bossí [bo'si]	cabessa [ce'bəsə]	

GEMINASSIÓ DE SA B [be]

Sa lletra «b» se gemina (duplica) a toutes las paraulas que duguin las combinassións **-bla-**, **-ble-**, **-bli-**, **-blo-**; en mitj de paraula. (*S'escettúu d'aquesta nòrma es verbò «ablaní»*):

Pobblà [pob':la]	nobble ['nobb:lə]	pobble ['pɒb:le]
ennobblí [ənnob':li]	fibbló [fib':lo]	amo bb là [əməb'b:la]

amabble [ə'mab:lə]   **fibble** ['fib:lə]   **dóbble** ['dob:lə]
Però axí y tot, heyà paraulas que geminan aquéxa lletra sêNSE dÚ
sa combinassió consonàntica **-bl-**.

Etzemples:

dobbé	[dob':e]
dobberada	[dob:e'rədə]
dobberé	[dob:e're]
rubby	['rub:i]

US DE SA LLETRA C [se]

Sa lletra «c» té dos sòns, un de [k] devant **o** [o], **ò** [ɔ], **u** [u], y a final de paraula.

Y un altre de [c] devant de sa vocal a [a, e]. Etzemples:

còssi	['kɔsi]
cassa	['casə]
cama	['came]
camía	[ce'miə]
cussa	['kuse]
cossiol	[kosi'l]
aubarcoc	['əwber'kɔk]

Sa matéixa lletra «c» emb sò de «s» líquida /s/, s'escriu devant de sas vocals **e**, **i**, esclusivament quand sa séua homònima en Llatí també la dugui. Etzemples.:

cinta	['sintə]	d'es Llatí: <i>cincta</i>
ciènsi	[si'ensi]	" <i>scientia</i>
científic	[sient'fific]	" <i>scientificus</i>
cervell	[sər'vel]	" <i>cerebrum</i>
cércol	['serkol]	" <i>circus</i>
círcul	['sirkul]	" <i>circulum</i>
cent	[sent]	" <i>centum</i>
docéns	[do'sens]	" <i>ducenti</i>
treçéns	[tre'sens]	" <i>trecenti</i>

accento [ə'sento] “ accentus

S'escettúan d'aquesta nòrma, ets antropònims y topònims que tradissionalment fagin us de sa lletra «s» en ves de sa «c»:

Sevéra, Sintas, Sifre, Sifra, etc.

GEMINASSIÓ DE SA C

Sa lletra c se gemina conservand es séu sò natural [k] a totas sas paraulas pròpis d'es Baleà qu'axí s'haguin de pronuncià.

Etzemples: *bèccoll* [bék'kɔł]
                      bèccollàda [bekko'ładə]

US DE SAS LLETRES D – T [de], [te]

A fi de paraula

Per sâbre quand hem d'escriure «d» o «t» a fi de paraula, mos bastarà tení en cónta es derivad de sa paraula o es séu femení.
Etzemples:

- 1-. Escriurêm **axut** emb «t» final, pêrqu'es séu femení ês: **axuta**.
- 2-. Escriurêm **agud** emb «d» final, pêrqu'es séu femení ês: **aguda**.

Altres etzemples:

mercad > mercadé

mercad > mercadería

ciudad > ciutadà

escud > escudería

pod > podrà

pot > potecari

pot > potecaria

esfilagassad > esfilagassada

S'escriuen també emb «d» final tots es Participis Passíus pêrque tots élls ténen gènero:

comprad	/ comprada
acabad	/ acabada
venud	/ venuda
estimad	/ estimada
trempad	/ trempada

Cuand sa paraula en cuestió no tengui derivad o femení, s'escriurà sempre emb «t» final per seguí emb sa normativa d'es nostros autós clàssics.

Etz: *soledat, comunidat, Universitat.*

S'escettúa d'aquesta norma s'advèrbo de mòdo **cuand**, per diferensiarhó de s'advèrbo de cantitat **cuant**:

¿Cuant t'ha costad? Cuant més milló

¿Cuand hey anirêm? Cuand vagi bé

Y es gerundis, ja que tots élls acaban emb: **-and, -end, -ind**.

caminand, beguend, dormind, menjand, comensand, plorand, fogind, correguend, tenguend...

US DE SA LLETRA D [de]

Sa lletra «d» s'empleya a totas sas paraulas qu'axí sigui mesté sa séua pronunsiassió:

Didal [di'dal]   **cuant** [ku'and]   **diumenge** [diw'mənʒə]
domés [do'mes]   **ciutadà** [siwtə'da]   **dinà** [di'na]
condat [kon'dat]   **duresa** [du'rəzə]   **dau** ['dau]

GEMINASSIÓ DE SA D

Sa lletra «d» se gemina (duplica) a sas sílabas hon s'Español empleya sa combinassió «-gd o -bd»:

Maddalena	[medde'ləne]
maddalenense	[møddələni'ense]
amiddalina	[əmɪddə'line]
maddalènic	[møddə'lenic]
amiddalitis	[əmɪddə'litis]
soddià	[soddi'a]
addominal	[əðdomi'nal]
abdomen	[əð'domen]
adicassió	[əðdikasi'o]
caddell	[kød'deʎ]

Sas **dd** son separabbles a fi de retxa. Etzemples silàbics:

Mad-**da**-le-na, cad-**dell**, ad-**do**-mi-nal.

US DE SA LLETRA F ['efe]

Sa lletra «f» /f/ s'empleya a totas sas paraulas que se fassi mesté sa pronunsiassió d'es seu fonéma.

fiy	[fiŋ]
fiya	[fjø]
finura	[fi'nure]
finalidat	[fineli'dat]
fé	[fe]
fe	[fø]
desfé	[døs'fe]
refé	[rø'fe]
flux	[fluʃ]
afluxà	[eflu'ʃa]
filiassió	[filiosi'o]

US DE SA LLETRA G [ʒe]

Sa lletra «g» té tres sons, y com ès natural s'empleya segóns élls.

Té un primé sò gutural esplosíu /g/ devant de sa vocal «o» sa vicak «u» quand aquexa va seguida de sa també vocal «a»; d'una consonant, o a fi de paraula. Etzemples:

gravà	[gre'va]	d'es Gascó: <i>graba</i>
goñà	[go'na]	d'es Germànic: <i>ganan</i>
governà	[gover'na]	d'es Gascó: <i>gouberna</i>
grog	[grɔg]	d'es Llatí: <i>crocum</i>
guant	[gu'ant]	d'es Franc: <i>want</i>
gròga	[grage]	d'es Llatí: <i>croca</i>

Un segón sò gutural fricatiú /y/ devant de sa vocal «a».

garrot	[ye'rɔt]	d'es Gascó: <i>garrot</i>
gastà	[yəs'ta]	d'es Gascó: <i>gasta</i>
garbatjà	[yerbe'dʒa]	d'es Gascó: <i>garbeja</i>
garba	[yarbe]	d'es Germànic: <i>garba</i>

Y un tersé sò palatal fricatiú /ʒ/ devant sas vocals « e, i ».

gemeg	[ʒə'meg]	d'es Gascó: <i>gemech</i>
gènit	[ʒenit]	d'es Llatí: <i>genius</i>
gent	[ʒent]	d'es Gascó: <i>gent</i>
congenià	[konʒəni'a]	d'es Llatí: <i>cum genius</i>
engiñé	[ənʒi'nɛ]	d'es Llatí: <i>ingenium</i>
giñ	[ʒiŋ]	de s'Alemàn: <i>Zink</i>
gèrra	[ʒə're]	de s'Àrabé: <i>garrah</i>

GEMINASSIÓ DE SA G [ʒe]

Sa lletra «g» se gemina quand sa segona «g» va seguida de sa lletra «l». Mantenguend totas dúas es seu sò gutural [g]:

reggle	['reggle]
arregglo	[ə'regglo]
reggleta	[rəg'glətə]
arregglà	[ərəg'glà]
regglament	[rəggle'ment]
siggle	['siggle]

Són separables silàbicament. Etzemples silàbics:

reg-gle; sig-gle; a-rreg-glo; a-rreg-glà.

US DE SA LLETRA H [afse]

Sa lletra «h» no té sò y s'empleya emb aquéllas paraulas baléàs que sas séuas rèls etimològicas llatinas també la duguin. Generalment coinsidexen emb sa séua sinònima española:

horrible	d'es Llatí: <i>horribilis</i>
hòmo	d'es Llatí: <i>homo</i>
hora	d'es Llatí: <i>hora</i>

hettométreo	d'es Grèc: <i>έκατόνμέτρον</i>
hemisfèri	d'es Llatí: <i>hemisphaerium</i>
heptaèdro	d'es Grèc: <i>εξδραιεδρή</i>
hetsàgono	d'es Llatí: <i>hexagonum</i>
helioògrafo	d'es Grèc: <i>ηλιογράφος</i>
hemorragi	d'es Llatí: <i>haemorrhagia</i>
hipòdromo	d'es Llatí: <i>hippodromos</i>

També s'empleya còma element diferenciadó entr'eleméns gramaticals.

Còma element diferenciadó:

hi	pronom	> i	tersera vocal
ho	pronom	> o	cuarta vocal
hey	"	> ey!	Interjecció

US DE SA LLETRA J [ʒote]

Sa lletra «j» emb so sò [ʒ] s'escriu devant colsevol vocal tenguend s'esment a n'es xarrà baléà, y quand axí li correspongui etimològicament.

Jassinto	[ʒo'sinto]	d'es Grèc: οὐάκινθος
jardiné	[ʒərdi'ne]	d'es Gascó: <i>jardiné</i>
jog	[ʒɒg]	d'es Gascó: <i>jog</i>
jugueta	[ʒu'χetə]	d'es Gascó: <i>jouquet</i>
jornalé	[ʒɔrnə'lē]	d'es Gascó: <i>journalè</i>
jugà	[ʒu'ga]	d'es Gascó: <i>jouga</i>
Juan	[ʒu'an]	d'es Gascó: <i>Jouan</i>
jurà	[ʒu'rə]	d'es Gascó: <i>jura</i>
jutjà	[ʒu'dʒa]	d'es Gascó: <i>jutgéa</i>

US DE SA LLETRA K [ka]

Sa lletra «k» s'empleya a sas paraulas pròpis baléàricas, a sas de rèl llatina y grèca, y a sas de prosedènsi estranjéra. Es séu sò ês /k/ devant o,u.

Es seú sò ês /c/ devant de a, e, i. Etzemples:

kèrn	[cèrn]	d'es Grèc: <i>kerátion</i>
kêrmes	['cèrmes]	d'es Pèrsa: <i>kirm e azi</i>
karma	[karmə]	d'es Sànscrit: <i>karma</i>
kilo	['cilo]	d'es Grèc: <i>kilioi</i>
kilat	[ci'llat]	de s'Àrabé: <i>kilat</i>
kilatà	[cile'ta]	<i>derivad de kilat</i>
kina	['cine]	d'es Quètxua: <i>kinakina</i>
Mikèl	[mi'cel]	d'es Grèc: <i>Mikael</i>
Kirie	['cirio]	d'es Grèc: <i>kírie</i>
Kirieléyson	[cirie'lejson]	d'es Grec: <i>kírie eleyson</i>
kéfe	['cefe]	d'es Fransès: <i>chef</i>
kéfa	['cefə]	d'es Fransès: <i>chef</i>
Bokkòris	[bok'vris]	de s'Egitte: <i>bokkoris</i>

US DE SA LLETRA L ['ele]

Sa lletra «l» [l] s'empleya a totas sas paraulas que sigui mesté sa pronunsiassió d'aquex fonéma:

la	[lə]	le	[lə]
lo	[lo]	làmina	['laminə]
lapis	['lapis]	mal	[mal]
malaltia	[məlel'tiə]	replê	[rə'ple]
pleg	[pleg]	réggla	['reggle]
al·lot	[el'löt]	animal	[əni'mal]

GEMINASSIÓ DE SA L

Sa lletra «l» sa duplica «l-l» [l + l] a totas sas paraulas d'es Baléà qu'axí sigui mesté dins sa séua pronunsassió. Se pronunsian cada una per separad y se colòca un punt alt entre éllas dúsas, pêrque no se confóngui emb so dígrafo «ll» /ʎ/. (Dic.Cat.Val.Bal.).

Y a hon s'español empleya sa combinassió **-tl-** Etzemples:

al·lot	[əl'lɒt]
al·lòta	[əl'lòtə]
mol·lo	[mɔllo]
mêl·la	[mɛllo]
gual·lera	[gu'allere]
mèl·lera	[mɛllerə]
al·las	[alles] (atlas)
Al·làntic	[əl'làntik] (Atlàntico)
al·lètic	[əl'lètik] (atlético)
al·letisme	[əlle'tismə] (atletismo)

US DE SA LLETRA M [eme]

Sa lletra «m» [m] s'empleya ademés d'a sas paraulas qu'axí lis correspongi per etimología, tant a principi, com en mitj o a final de paraula, devant sas consonàns **«b, p, n».**

Etzemples:

combat	[kom'bbat]
també	[təm'bə]
impresora	[impre'zorə]
ample	[amplə]
himne	[imnə]
gimnassi	[ʒim'nasi]
mussol	[mu'sol]
missa	[misə]

GEMINASSIÓ DE SA LLETRA M

Sa lletra «m» se gemina a sas paraulas baléàs qu'axí siguin mesté, generalment derivadas dirèttement d'es Llatí. Se pòren separà a fi de retxa. Etzemples:

Emmagrí	[əm:ə'gri]	pròpi d'es Baléà
Commemorà	[kom:əmo'ra]	Llatí: <i>commemorare</i>
Commensurà	[kom:ənsu'ra]	Llatí: <i>commensurare</i>
Comminà	[kom:i'na]	Llatí: <i>comminari</i>
Commissionà	[kom:osio'na]	Llatí: <i>commotio</i>
Commutà	[kom:u'ta]	Llatí: <i>commutare</i>
Commòure	[kom':ɒwəθ]	Llatí: <i>commovere</i>

Però també sa pronunciassió baléà convertêx emb m geminada, sas combinassións consonànticas llantinas **gm** - **tm** - **dm**.

Dogma	domma
Segmentum	semment
Paradigma	paradimma
Pragmaticus	prammàtic
Stigma	estimma
Atmosphaera	ammósfera
Arithmeticus	arimmètica
Admittere	ammetre
Administrare	amministrà
Admirari	ammirà

US DE SA LLETRA N ['ene]

Sa lletra «n» /n/ s'empleya a totas sas paraulas qu'axí necessitin es séu us tant a principi, com en mitj, com a final de paraula.

Etzemples: **nonas** ['nonəs]   **nòmina** ['nɒmine]

nòu [nøw] **nina** ['ninə] **nigul** [ni'gul] camió**n** [cə'mi'on] canó [cə'no] prênde ['prənde] quin [cin] pensament [pənse'ment] finalitat [finəli'dat] comisió**ns** [komizi'ons] mentras ['mentrəs]

GEMINASSIÓ DE SA LLETRA N [ene]

Sa lletra «n» se gemina a sas paraulas qu'axí sigui mesté pe'sa séua pronunciassió. Se pòren separà silàbicament. Etzemples:

ànnera ['annerə] **annerot** [ənnə'rɒt] **ennegrí** [ənnə'grɪ]
ennigulà [ənnigu'lə] **ennobblí** [ənnob':li] **conna** ['konə]
connatural [konnətu'ral] **connivènsi** [konnil'vensi]
connotà [konnɔ'ta] **connotassió** [konnɔtesi'o]

Etzemples silàbics:

An-ne-ra; en-ne-grí; con-na; In-na-ssi.

Talment com passa emb sa m, sa n també se geminaa sas combinassións consonànticas llatinas **gn - mn - chn**

Ignatius	Innassi
Ignorantia	innoransi
Magnesia	mannèssi
Ignorans	innorant
Signum	sinne
Omnium	ònnum
Damnificare	dannifià
Solemnitas	solennidat
Technologia	tennologfa
Technicus	tènnica

US DE SA LLETRA Ñ [eñe]

Aquesta lletra, que surt d'es copistas llatíns, s'empleya a totes aquéllas paraulas que se fassí mesté es seu fonéma [ñ]. Lletra que, ademés de s'Espanyol y es Balèa també ès employada per s'Euskéra o Vasc, s'Asturià y es Gallèg. Sas llengos derivadas de sa «nh» d'es Provensal escrivuen «ny» emb so mateix sò:

compañía [kompe'ñia]   compañ [kom'pañ]   enguañ [əngu'añ]
mañà [mə'ñal]   Ariañ [ari'añ]   Buñolí [buño'li]
Bañabufà ['bañəbu'fa]   Buñòla [bu'ñola]   Santañiné [səntəñi'ne]
añ [añ]   puñ [puñ]   piñol [pi'ñol]

Antigament, sa paraula **añ** s'escrivíá: **añy**.

US DE SA LLETRA P [pe]

S'empleya a totes sas paraulas que necessitin d'aquest fonéma /p/:

puput [pu'put]   **Pèp** [pep]   mòpi ['mɔpi]   opulènsi [opu'lensi]
propina [pro'pine]   empipà [empi'pa]   **Pèpa** ['pepə]
Pèpa ['pepə]   pessigà [pəsi'ga]

US DE SA LLETRA R [ere]

Aquéixa lletra té dos sòns segóns vagi a principi, en mitj o a final de paraula. **Té un sò suau** [r] en mitj de vocals, a final de paraula, derréra una vocal y derréra consonant que no sigui sa **n**:

mentras	[mentrəs]	pelleringo	[peʎe'ringo]
per	[per]	comèrs	[ko'mers]
permís	[po'r'mis]	Mira	[mire]
nirvis	['nirvis]	noruèg	[noru'eg]

servissi	[sər'vesi]	amór	[ə'mor]
Tur	[tur]	tir	[tir]
pur	[pur]	militar	[mili'tar]
contra	['kɔntra]	respondre	[res'pondre]
adressà	[əd're'sa]	trobà	[tro'ba]
frare	['frare]	fruyta	['frujtə]

Y un sò fort [r] anand a principi de paraula y derréa consonant que no sigui sa **t** o sa **d**:

ròba	['rɔbə]	rescabalà	[rəscəbo'lə]
ruc	[ruc]	Ramis	['ramis]
riure	['riwre]	ròsa	['rɔze]
rèsà	[rə'za]	rosé	[ro'ze]
Réyna	['rejne]	conrà	[kon'rə]
honrad	[on'rad]	enredà	[ənre'da]
ròsca	['rɔske]	robà	[ro'ba]

US DE SA LLETRA S ['ese]

Sa lletra «s» té dos sòns. Un sò líquid [s] a principi y a fi de paraula y a derréa de consonant.

prensa	['prensə]	siurell	[siw'reʎ]
sorell	[so'reʎ]	suó	[su'o]
nas	[nas]	camíns	[cə'mins]
Tomàs	[to'mas]	taulas	['tawles]
moltes	['moltəs]	moltes	['mɔltəs]
Sansó	[sən'so]	Simó	[si'mo]

Y hon s'Español empleya sa «x» [ks] devant sas consonàns «p, t»:
 esplicació [esplikəsi'o] esplicà [esplik'a] estorsió [estorsi'o]
 estensió [estensi'o] esposissió [espozisi'o] esporgà [espor'ga]
 esplotà [esplota]

US DE SA LLETRA T [te]

Sa lletra « t » [t] s'empleya a totas sas paraulas qu'axí se fassi mesté sa séua pronunsiassió.

Etzemples:

Tòni ['tɔni] Tonina [to'nine] toñina [to'ningo]
total [to'tal] atensió [etensi'o] mort [mɔrt] totduna [tot'duneo]
totalitat [totəli'dat] Mortitx [mor'tif]

GEMINASSIÓ DE SA LLETRA T [te]

Sa lletra «tt» [t] se duplica per nòrma general, a sas sílabas qu'en Llatí o Espaniol dúan sa combinassió consonàntica «ct, pt», talment com s'Italià, y a sas paraulas de pronunsiassió pròpi balèa. Són separables a fi de retxa:

abduttó	[əbdut'to]	abjètte	[ə'bʒette]
abstratte	[əbs'tratte]	acuedutte	[əkuə'dutte]
adjettiu	[ədʒet'tiw]	adottrinà	[ədottri'na]
aduttó	[ədu'to]	attini	[ə'tini]
attinisme	[ətti'nisme]	attó	[ə'to]
attríu	[ət'triw]	attual	[ətu'al]
dattilà	[detti'là]	delittiu	[dəlit'tiw]
dialettal	[dielət'tal]	dittaminà	[dittemi'na]
efètte	[ə'fetta]	elètte	[ə'lette]
elettorad	[əleto'rəd]	elèttric	[ə'lettrik]
elettriciste	[əletri'sistə]	elettricidat	[əletrisi'dat]
elettró	[əlel'tro]	espettàcul	[əspet'takul]
espettaculà	[əspetəku'là]	estrattó	[əstre'to]
impatte	[im'patte]	infettà	[infet'ta]
insètte	[in'sette]	ottàu	[ot'taw]
ottàgono	[ot'tagono]		

Descomposissió silàbica:

res-pet-tà es-pet-tà-cul e-let-tri-ci-dat in-fet-tà

US DE SA LLETRA V ['uve]

Sa lletra «v» ['uve] s'empleya talment com emb Español y a totas sas paraulas que necessitin aquest sò. Etzemples:

víure ['viwre] convíure [kon'viwre] volà [vo'lq] canvi ['canvi] estovad [əsto'vad] vive! ['vive] visca ['viske] servissi [sər'vesi] mòvil ['mobil] veure ['vøwre] víu ['viw] convé [kon've] movilitat [movili'dat] convé [kon've] envidà [ənvi'da] volà [vo'lq] volivol [voli'vøl]

US DE SA LLETRA X ['ɛcis]

En Baléà, sa lletra «x» ['ɛcis] té un sol sò /ʃ/. S'empleya a totes aquéllas paraulas que se fassi mesté aquex sò.

S'escettúan sas de prosedènsi estranjéra y való internassional còma: **taxi** ['taksi], **exit** ['eksit].

coxí [ko'si] coxinéra [koʃi'nere] mox [moʃ] moxingo [moʃingo] xorigué [ʃori'ye] xoquíns [ʃo'cins] moxa ['moʃə] faxa ['faʃə] feix [feʃ] grex [gref] grexonéra [grefʃo'nere] xeremía [ʃerə'mio] escarrinx [əskə'inʃ] xumenèa [ʃume'nəə]

US DE SA LLETRA Z ['setə]

Sa lletra «z» s'empleya hon sigui mesté es seu sò. Aquesta lletra té dos sòns: un, sibilant igual a sa «s» entrevocàlica [z], tant si va derréra de consonant que no siga sa «t», (ja qu'emb aquéxa lletra fòrma un sol fonema /dʒ/), com si va entre vocals. Etzemples:

quinze ['cinze] euza ['əwze] valzía [vel'ziə] catórze [ce'torze] ónze ['onze] Haziénda [əzi'endeə]

Y un segón sò líquid igual a [s], quand va a principi o a final de paraula. Generalment se tracta de topònims, noms pròpis o llinatges forastés o estrangés:

Zaragoza [sərə'gose] **Carroz** [ca'rɔs] **Càdiz** ['cadis]
Zúrich ['surik] **zaragossà** [sərəgo'sa] **Uroz** [u'ros]
Zafiro [se'firo]

DÍGRAFOS

Es dígrafos són INSEPARABLES, pérque tots élls són sa representació d'un sol fonéma.

Dígrafo	nom	fonéma
BS/bs	[təs]	> /ts/
CC/cc	[təs]	> /ts/
CH/ch	['ʃə]	> /k/
DJ/dj	[dʒə]	> /dʒ/
GU/gu	[gu]	> seguida de: e, i /ɣ/
JJ/jj	['xotə]	> /x/
LL/lล	['eʌə]	> /ʌ/
PS/ps	[təs]	> /ts/
QU/qu	[ku]	> /c/
RR/rr	['ere]	> /r/
SS/ss	['dobble 'ese]	> /s/
TG/tg	[dʒə]	> /dʒ/
TJ/tj	[dʒə]	> /dʒ/
TS/ts	[təs]	> /ts/
TX/tx	['ʃə]	> /ʃ/
TZ/tz	[dʒə]	> /dʒ/
ZZ/zz	['dobble 'setə]	> /ts/

US D'ES DÍGRAFO BS [ts]

Es dígrafó BS està incorporad a totes sas paraulas que necessitan d'aquesta combinassió entrevocàlica:

obsessió [otsesi'o], **absolt** [ə'tsɔlt]

Son inseprables a fi de retxa pêrque fôrman un sol foména /ts/:

o-**bse**-ssió [o tsə sj'o]
o-**bse**-ssio-nad [o tsə sjə 'nad]
a-**bsolt** [ə 'tsɔlt]

US D'ES DÍGRAFO CC [ts]

Es dígrafo «cc» fôrma un sol fonéma quand va entre vocals:

Ezemples:

acció	[ətsi'o]
selecciónà	[sələtsi'onə]
diccionari	[ditsi'onari]
occident	[otsi'dent];
instrucció	[istrutsi'o]

Essênd inseparable a fi de retxa. Ezemples silàbics:

di- ccio -na-ri	[di tsjo 'na ri]
o- cci -dent	[o tsi 'dent]
a- ccés	[ə 't̪ses]
is-tru- cció	[is tru tsj'o]

US D'ES DÍGRAFO CH [ʃe]

Es dígrafo «ch» en Baléà té es sò de [k] y s'empleya únicament a n'es noms, llinatjes y topònims qu'emb aquéxa lletra s'han escrit dènde sempre, per preservà sa séua etimología. Generalment va situada a final de paraula:

Antich	[ən'tik]
Domenèch	[dome'nek]
Lluch	[ʎuk]
Lluch Alsadèns	[ʎuk əlsə'dens]
Lluch Majó	[ʎuk mə'ʒo]
Lluch Alcari	[ʎuk əl'cari]

US D'ES DÍGRAFO DJ [dʒ]

Es dígrafo «dj» s'empleya a totas sas paraulas que, derivadas d'es Llatí duguin sa *d* entrevocàlica.

adjettiu	[ədʒet'tiu]
adjunt	[ə'dʒunt]
adjuntà	[ədʒunt'a]

US D'ES DÍGRAFO GU [ɣ]

Es dígrafo «gu» s'empleya esclusivament quand va seguida de sas vocals «e, i». Hon sa lletra «u» no se pronunsia.

guèrra	[γe're]	d'es Germànic: <i>werra</i>
guítèrra	[ɣi'terə]	d'es Àrabé: <i>qūṣrah</i>
guix	[ɣiʃ]	d'es Llatí: <i>gypsum</i>

US D'ES DÍGRAFO JJ ['xote]

S'escriurà sa dóbble «jj» a totas aquéllas paraulas a hon se fàssi mesté es sò de «j» espanyola /x/. Etzemples:

jò rojj	[ʒɔ rɔx]
tú ròjjas	[tu 'rɔxes]
éll ròjja	[eʎ 'rɔxes]
ajjédrés	[əxe'dres]
jjéfe	['xefə]
jjéfa	['xefə]

Com qu'aquestas díus lletras «jj» fórmun un sol fonéma [x], són ortogràficament **inseparables**. Etzemples silàbics:

a-jjé-drés; ro-jjà; ro-jja-rêm.

US D'ES DÍGRAFO LL [eʎe]

Es dígrafo «ll» [ʎ] s'empleya a sas paraulas pròpis d'es Baléà, y generalment hon es Llatí fa us de «l» a principi de paraula. Y a totas aquéllas que sigui mesté es seu us:

llensol	[ʎən'sɔl]	pròpi d'es Baléà
llengonissa	[ʎəŋgo'nisə]	“
llécó	[ʎe'ko]	“
llemuc	[ʎe'muk]	“
llinatje	[ʎi'nadʒə]	d'es Gascón: <i>linatge</i>
llimac	[ʎi'mak]	d'es Llatí: <i>limax</i>
lleó	[ʎe'o]	d'es Llatí: <i>leo</i>
llavó	[ʎe'vo]	d'es Llatí: <i>labore</i>

US D'ES DÍGRAFO PS /ts/

Es dígrafo «ps» fórmala un sol foména /ts/ y per consiguiente no se pod separà a fi de retxa. Aquest fonéma se fórmala emb aquestas duas consonàns tan diferentes fonèticament totassòlas, degud a sa tendènsi baléa de suavisà y musicalisà es xerrà viu:

Opsió > [o~~t~~j'o] > o-psió
Opsional > [o~~t~~si'o'nal] > o-psio-nal

US D'ES DÍGRAFO QU [ku]

Es dígrafo **QU** [c] s'empleya per influènsi llatina a través de s'Español, devant sas vocals **é, i, ê, e**. Perdend sa vocal «u» tot es seu való fonètic.

que	[ce]
perquê	[per'ce]
pêrque	[perce]
qui	[ci]
quin	[cin]
quina	[cine]

Es dígrafo «qu» fórmala un sol fonéma /c/, per lo que són **inseparables** a fi de retxa.

US D'ES DÍGRAFO RR ['ere 'doble]

Es dígrafo «rr» ['ere] s'empleya entrevocàlica y a fi de paraula:

córr [kor] carro ['caro] corrs [kors] pòrro ['poro]

corrêm [ko'rəm] **pirrèume** [pi'rrewmə] **corrêu** [ko'rəw]
Corrèus [ko'rews] **corren** ['korən] **cirrus** ['sirus]
carréa [cə'rereə] **porrerà** [porə'ra]

Sa dóbble «rr» **ê**s **inseparable** a fi de retxa. Etzemples silàbics:

pi-rrèu-me; ca-rré-ra; pò-rro; co-rrêm.

US D'ES DÍGRAFO SS ['ese 'dobblo]

Es dígrafo de dóbble «ss» té es sò líquid /s/ sempre, y s'empleya **exclusivament** entrevocàlica:

còssi ['kɔsi] missal [mi'sal] cossiol [kosi'ɒl] passà [pe'sa]
massa ['masə] passadó [pəsə'do] passa ['passə] cassà [ke'sa]

Aquest dígrafo també **ê**s **inseperable** a fi de retxa. Etzemples silàbics:

Pa-ssa-ca-rrés; **co-ssi-ol;** **mi-ssal;** **pa-ssa-dó.**

US D'ES DÍGRAFO TG [dʒe]

Es dígrafo TG [dʒ] s'empleya devant sas vocals e, é, u, y a totas sas paraulas que se fassi mesté es seu fonéma.

rellotgé [re'ləo'dʒe] llenguatge [ʎəngu'adʒə] rellòtgé [re'lətʃə]

De resultas de formà un sol fonéma **NO** són separables a fi de retxa. Etzemples silàbics:

Re-llo-**tgé**; llen-gua-**tge**; re-llo-**tge**-rí-a.

US D'ES DÍGRAFO TJ [dʒə]

Es dígrafo **TJ** [dʒ] s'empleya devant sas vocals fortas a, o, y a totas sas paraulas que se fassi mesté es seu fonéma. Etzemples:

corret**j**a [ko'rədʒə] rot**j** [rədʒ] rat**j**òla [rə'dʒələ] rot**j**a [rədʒə]
escorret**j**adas [əskore'dʒadəs] rot**j**eta [ro'dʒətə]
enret**j**olad [ənreðʒə'lad] rot**j**ós [ro'dʒos] passê**tj** [pe'sedʒ]
passet**j**ada [pəsə'dʒadə] passet**j**à [pəsə'dʒa]

De resultas de formà un sol fonéma **NO** són separables a fi de retxa:

tru-**tja**, re-**tjò**-la, pa-sse-**tjà**, pa-ssê**tj**, co-rre-**tjas**.

US D'ES DÍGRAFO TS [tsə]

Es dígrafo **TS** [ts], s'escriví per norma general hon es Llatí y s'Español emplèyan «x» entrevocalica, a sas paraulas pròpis d'es Baléà y a sa paraula de s'Español «caja» emb tots es seus derivads. Ja qu'es graféma x en baléà té es seu pròpi sò [ʃ].

ètsit ['etsit] màtsim ['matsim] màtsima ['matsimə]
etsarca [e'tsarçə] etsòtic [e'tsɔtic] catseta [ce'tsetə]
catsa ['cətsə] encatsà [ənke'tsa] tatsidermiste [tətsidər'miste]
etsorcisme [ətsor'sisme] satsà [tsə'tsa] (pròpi d'es baléà)

S'escettúan d'escriurersê emb «ts» es manlléus d'idiomas estrangés emb nivell internassional còma:

«taxi» o «exit» (emb so sentid de sortida), y sa paraula llatina **Syntaxis**.

De resultas de formà sa TS un sol fonéma **NO** són separables silàbicament:

e-tso-r-cis-me; ca-**tsa**; **tsa-tsà**; mà-**tsim**; e-**tsa-men**.

US D'ES DÍGRAFO TX [ʃə]

Es dígrafo TX s'empleya a totas sas paraulas d'es Baléà que sigui mesté es seu só /ʃ/, essênd equivalent a sa «ch» de s'Espaniol. Etzemples:

cotxo ['koʃo] txutà [ʃu'ta:] txicolati [ʃiko'lati] trutxa ['truʃə]
txófer ['ʃofər] putx [puʃ] putxêt [pu'ʃət]

De resultas de formà un sol fonéma són **inseparables** silàbicament:

pu-**txêt**; co-**txo**; tru-**txa**; co-**txe-ría**; ca-**txon-dé-o**.

US D'ES DÍGRAFO TZ [dʒə]

Es dígrafo **TZ** [dʒ] s'escrіu a paraulas hon s'Espanyol empleya generalment sa «j» entre sas vocals e-e.

etzèrcit [e'dzərsit]   **etzercissi** [ədzər'sisi]   **etemple** [ə'dzemplə]
etzercità [ədʒər'ta]

Com que fórmán un sol fonéma **NO** són separables a fi de retxa.
Etzemples:

E-**tzer**-ci-ssi; e-**tzem**-plà; e-**tzem**-ple.

US D'ES DÍGRAFO ZZ /ts/

Es dígrafo «zz» s'empleya esclusivament a sas paraulas procedéns de s'Italià. Y es seú sò es: /ts/ Etzemples:

pizza ['pitse],   **pizzería** [pitse'riə],   **pizzé** [pi'tse]

US DE SAS LLETRAS MAYÚSCULAS

Sa lletra mayúscula denòta distisió a n'es nom que la dû y s'escriurà seguind sas siguiéns nòrmas:

- a) S'escriurà emb mayúscula sa priméra lletra d'es noms de personas, noms d'idiomas, llinatjes, sustantíus de denominassió d'Autoridat, noms d'idiomas en funsions de pronom, topònims, entidats, empresas y clubs deportíus. Y sa paraula *llengo* (Llengo) en funsions de pronom.
- b) S'escriurà emb mayúscula sa priméra lletra de sa priméra paraula en que comènsiga un escrit y/o después de punt.
- c) S'escriurà emb mayúscula sa priméra lletra d'ets adjettius de trattament: En y Na, maldement vagin en mitj d'un escrit. Escètte quand en y na sinnifiquin emb español: *el, la*. Don y Dòña, si van a principi d'un escrit o después de punt.

ES SINNES DE PUNTUASSIÓ

Es sinnes de puntuassió en Baléà són:

- Sa coma
- Es punt
- S'apòstrofo
- Es puns suspensíus
- Es sinnes d'ammirassió
- Es sinnes d'interrogassió
- Es parèntessis
- Sas cometas
- Es guió
- Sa diéressis.

SA COMA

1.- Sa coma s'empleya per separà orassións o per donà un'esplicació:

- *Palma, ciutad petita, té massa tràfic.*
- *Don Bernat, es metge d'es pobble, ha tornad molt véy.*

2.- Per separà termes independéns que confórmam una proposició composta de s'oració gramatical:

- *Uns jugavan, altres nadavan, però tots se divertían.*

3.- Per separà noms que correspònen a una sèri de noms y no van unids per conjuncións:

- *Vatj cassà coníys, perdíus, tórs y un porc singlà.*

4.- Per separà frassas adversativas:

- *Aquí no som rics, però no passam talent.*

5.- Per separà sas proposicións esplicatives:

- *Axò, jovenêt, no's axí.*
- *Despusahí, después de dinà, vatj anà a n'es cine.*
- *Sas panadas que sa padrina encara fa per Pasco, són molt bònals.*

ES PUNT

Es punt se dividêx en cuatra classas:

- Punt y coma.
- Punt y seguid.
- Punt y a part.
- Punt y final.

Es punt y coma s'empleya per separà orassíons coordinadas quand aquéjas són llèrgas o esperimentan colca canvi de sentid. Etz.:

Estig donand voltas per aquí emb aquesta falda de fa més de mitj'hòra, y ningú hey havia reparad; y ara qu'estam a punt de sortí, tot són defèttes.

Es punt y seguid s'empleya dins un metex pàrrafo per fé una paussa gròssa, però que, a continuassió se seguêx emb so desarollo de sa matéxa idèa. Etz.:

Com porêm veure, es nom de Cataluña com'entitat política no aparêx per en llog. Llevò, s'hipotètic estad català no etsistía a 1229.

Es punt y a part s'empleya a final de pàrrafo, quand ja som acabad d'esplicà es sentid de lo que dêyem, però continuam dins es metex contèste aportand més idèas o arguméns. Etxemple:

Com porêm veure, es nom de Cataluña com'entitat política no aparêx per en llog. Llevò, s'hipotètic estad català no etsistía a 1229.

Per lo que, ès impossible que un estad català conquistàs Mallorca.

Es punt v final ês es derré sinne que posam a un escrit, y s'empleya cuand ja som acabad d'esposà lo que volíem dí.

ES DOS PUNS

Es dos puns s'empleyan per amplià un concètte, per donà un'esplicació, per dí etzemples o per reproduí un tèst lliteral.

Etzemples:

- *Venguéren tots: sa mare, es germàns, es còncos y es padríns.*
- *Son animals de pel, per etzemple: es cavall, es ca y es mox.*
- *El Bon Jesús va dí: estimauvós uns emb sos altres com jo vos som estimads.*

S'APÒSTROFO

S'apòstrofo ês una cometa que sa pòsa a sa part alta de sa paraula, en sustitussió de sa lletra vocal qu'hey havía. Aquéxa se pèrd cuand sa paraula que la seguêx també comensa emb vocal.

Per nòrma general, si sa priméra paraula se tratte d'ets articlels: **ne, se, sa, na, la, le, lo**. De sa preposissió **de**. De sa conjunsió y pronom **que**. De sa 1^a, 2^a y 3ª persona singulà, y de sa 3^a d'es plural d'es verbs pronominals. Y d'es pronom **lo** cuand aquex precedêx a n'es pronom hey:

Se suprimirà SEMPRE sa vocal de sa priméra paraula.

Etzemples de s'us de s'apòstrofo:

s'animal (*se animal*) ;
a **n'es** camp (*a ne es camp*);
sa madòna **s'en** va (*sa madòna se en va*);
l'amo ha sortid (*lo amo ha sortid*);
tirêu a **l'ayre** (*tirêu a lo ayre*);
d'assò y d'allò (*de assò y de allò*);
l'hey diu (*lo hey diu*);
s'ho arramba (*se ho arramba*);
s'ase (*se ase*);
ca'n Siòn (*ca en Siòn*) .

També se suprimiràn las lletras “-er” de sa paraula “per”, quand vagi seguida d'ets artículs “es, ets”: **p'es** cotxo; **p'ets** animals.

S'escettúa suprimí sa derréra volcal, a s'advèrbo de negassió “no” y a s'advèrbo de tems “ja”, quand aquéis coincidexen emb sos pronoms “eu, hey” y s'advèrbo “heyà”. A hon qui pèrd sa vocal, ès es pronom. Etz.:

No'u sé (*no eu sé*); **no'u faré** (*no eu faré*) ; **ja'u faré** (*ja eu faré*)

No'yà res (*no heyà res*); **no'y aniré** (*no hey aniré*).

ES PUNS SUSPENSÍUS

Es puns suspensíus són tres puns seguids y s'empleyan quand es qui escriví se calla algo, o que lo que se calla ja se té per sabud, y, quand volêm donà a entendre que se dutte d'algo o de colcú. Etz.:

Sab més un missè y un ase...;   *¡No'u sé jo!...*

ES SINNES AMMIRATÍUS

Es sinnes ammiratíus també enomenads esclamatíus, se colòcan a principi y final de sas frassas que lis volêm donà una entonassió més forta.

Etz.:

¡Vina aquí! ;   ¡quin sol que fà! ;   ¡ja'stà bé! ;   ¡quê bo!.

ES SINNES INTERROGATÍUS

Es sinnes interrogatíus s'empleyan a principi y final de sas frassas que demanen algo, que fan preguntas.

Ecz.:

¿Quê vols? ;   ¿vens emb noltras? ;   ¿nam a n'es cine?.

ES PARÈNTESSIS

Es parèntessis s'empleyan a principi y final d'un afagid complementari a s'orassió, sénse qu'aquéxa pèrdi es sentid original.

Etz.:

Demà (plògui o no plògui) has de vení.

SAS COMETAS

Sas cometas s'empleyan a principi y final de sas fitas o de noms pròpis, y de òbras lliteraris escritas emb altres idiomas.

Etz.:

En Juan mos va dí: “axò que feys no ês lo corrètte”.

En “Miguel de Cervantes” va escriure es “Quixote”.

“Donde las dan las toman”, diuen emb español.

ES GUIÓ

Es guió mos indica que sa paraula separada per él, no acaba a fi de retxa (rengló), sinó que seguêx a n'es principi de sa retxa siguiente. També s'empleya a n'es principi d'es diàlegs de comèdis o de novèlas. Y después d'un punt precedit de número. Etzemple:

L'añ 1230, es condats catalàns no esteyan massa pobblads , -per repobblà Palma no havéssen bastads tots ets habitàns de Barcelona-, per lo cual ês una gran invensió axò de qu'es catalàns varen repobblà Mallorca.

Na Pérona: - ¡ No fàgis cóntas qu'eu dugui !.

1.- Dins una graxonéra va posà una cuarada d'òli...

SA DIÉRESSIS

Sa diéressis (“) s’empleya únicament demunt sa lletra “ u ” quand seguida de sa “ i ”, y precedida de sa “ g ” aquéxa s’ha de pronunsià. Talment com emb español.

Ecz.:

Pingüino, llingüistic.

PROSSÒDI

Prossòdi ês sa part de sa Gramàtica qu'estodía sa pronunsiassió de sa Llengo. Sa prossòdi comprê: **sa Fonología, sa Morfología y sa Semàntica.**

Però emb sa pronunsiassió hey êntren una sèri de fattós que sênsé élls sa pronunsiassió se convertiría emb un simple etzercissi gimnàstic de sa gargamélla. Aquests fattós son: **sa Comunicassió, s'Idioma y es Signes empleyads.**

SA COMUNICASSIÓ

Sa comunicassió ês es procés p'es que se trasmetêx una informassió d'un punt a un altre (programas de radio, televisió, o una cridada telefònica), o d'una persona a s'altra (conversassió), o d'una persona a molts (conferènsi, òbra de teàtro, etc.).

Sa persona, o sília, s'espèci humana, generalment empleya sa paraula per comunicarsê emb altres, ja siga xerrand o escriguend. Però també se pod comunicà d'altres fórmas no llingüísticas, com per etzemple, emb señals visuals:

*banderas
fotografías
dibujos
planos
colores...*

També per médiassió de señals acústicas:

*sirénas
toc de trompeta
toc de tambós
mambelletas...*

O per mèdis olorífics: *perfums y colònис.*

ES PROCÉS DE SA COMUNICASSIÓ

Tots aquets tipos de comunicassió, duen un procés a hon
hey prenen part varis fattós, que són: **s'emisó, es recettó, es
mensatje, es canal, es còdig y es contèste.**

S'EMISÓ, ês es qui trasmetê una idèa.

Es RECETTÓ, ês es qui rêu aquexa idèa.

Es MENSATJE, ês es contengud informatíu de s'idèa.

Es CANAL, ês es mèdi p'es que s'envia es mensatje. Que
pod essê: es sò de sa veu de qui xèrra si ês una persona; es fil d'es
teléfono fitso; sas onas elettromannèticas de sa radio y televisió; una
pancarta; s'oló determinada d'un perfum, etc., etc.

Es CÒDIG, ês es sistéma de sinnes emb so qu'està
contenguda s'informació d'es mensatje. Per etzemple: es còdig
internassional de señals per bandéras; es còdig “Morse”; es còdigs
llingüístics (gramàticas).

Per axò porêm dí que cada llengo, en sí, es un còdig de sinnes que permet que dues o més personas se pugui comunicà, si totes éllas conexen es matex còdig. O sía, si totes conexen es matex idioma.

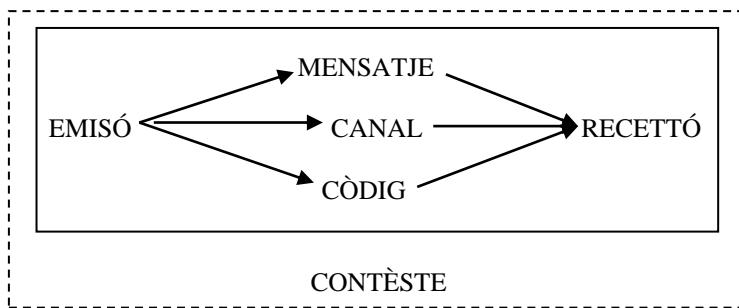
Es còdig llingüístic (idioma) està formad per:

fonémas, monémas, paraulas y réggles morfosintàcticas.

Es CONTÈSTE, ésser la circustansi en que se tròban s'emisó y es recettó. Per etzemple, si colcú díu: ¡es dobbés!. Segóns es contèste, mos pod donà a entendre que:

- 1.- s'ha olvidat es dobbés.
- 2.- acaba de trobà es dobbés qu'estava sercand.

CUADRO DE SA COMUNICACIÓ

LLENGO, IDIOMA, DIALÈTTE, (definissió).

Denominam llengo, a sa fórmá d'esprésarsê de sa mayoría de personas d'una comunitat, pobble o nassió. Ja que dins una nassió, una matéxa paraula pod essê pronunciada de diferenta fórmá, segons sigui es seu grau d'aislament emb so gros de sa pobblasió.

D'aquéxa fórmá a Baléas tenim que, a Menorca, part d'Ibissa y a Solle, a sa "o" àtona la pronuncian "u", diguend per etzemple: "pubblassió" per pobblasió; "cumú" per comú; "bònu" per bòno; "rubad" per robad; etc.

Denominam idioma, a s'estrutturassió grammatical de sa fórmá d'espresió de sa mayoría de personas d'una comunitat territorial.

O siga que, idioma ês tota aquélla llengo que té una gramàtica pròpi.

Ets idiomas també reben es nom de **llengo lliterari**.

Denominam dialètte, a sa fórmá d'espresió que ténen ets habitàns d'una regió, pobble, barri, o inclús a nivell individual, d'un matex idioma. **O sía, an aquéllas llengos que ténen sa matéxa estruttura llingüística que sa llengo mare.**

Es dialèttes també reben es nom de **llengo corrent**.

Son dialèttes: s'andalús, s'argentí, es mejicà, es sineué, es felenitxé, es barseloní, es tarragoní, es catalinéro, es madrilênc, etc. etc. etc.

LLENGUATJE Y IDIOMA

Llenguatje, ês sa capacitat de comunicassió que ténen totas sas personas y tots ets animals.

Es llenguatje de sas personas ês es més complet pêrque no domés se pod comunicà emb sons (fonemas) que convertêx emb paraulas, sinó, qu'elza pod representà emb sinnes escrits.

Mentras qu'ets animals domés se pòren comunicà emb sons.

Etsistexen molta classas de llenguatjes:

llenguatje científic, llenguatje arravalé, llenguatje pagès, llenguatje mariné, llenguatje manacorí, llenguatje pollensi, llenguatje periodístic, llenguatje lliterari, llenguatje deportiu, etc.

Idioma, en canvi, ês un sistéma de sinnes y regglas pròpis d'una comunitat territorial humana.

Son idiomas: es Baléà, s'Inglês, s'Español, s'Italià, es Valencià, es Francês, es Vasc, es Gallèg, es Português, etc. etc.

ES SINNES Y SAS SÉUAS CLASSAS

Dins el mon que mos enrevolta, veym qu'està ple de sinnes que mos díuen còsas. Aquests sinnes se classifican en: **Indicis, señals, icònors, símbols y sinnes llingüístics.**

Indicis, són aquellas señals que sênsa està fétas apostas, mos donan a enténdre quê pod està passand a un moment determinad.

Per etzemple: es plos d'un infant mos dona indicis de quê li pod està passand.

Una columna de fum dins una garriga, mos pod donà indicis de si se tratta d'un incèndi o no.

Sa calentó corporal d'una persona, mos pod donà indicis de si té febre o no.

Señals, són totas aquéllas marcas escritas o fétas apostar per las personas, o p'ets animals que mos donen a entendre algo.

Per etzemple: sas señals de tràfic mos donen a entendre qu'és lo qu'hem de fer quand conduim un vehicle.

Sa seña que li feym a un taxi o a una camiona quand hey volêm pujà; a n'es conduttó li donam a entendre que s'ha d'aturà.

Es síulo emb so que cridan a un animal (ca, bistí, etc), ès sa señal que li dona a entendre a s'animal que volêm que vengui a hon estam noltros.

Es moiment de sa coa d'un ca, mos dona a entendre si està dispost a mossegarmós o no.

Icòno, ès es sinne que guarda una relació estèrma emb lo que sinnifica.

Per etzemple: una romana de doble plat sinnifica Justicci; un círcul vermay emb una retxa horissonal blanca en mitj, sinnifica sentid de direcció prohibida.

Així tenim que, sa romana y es círcul, son icònors.

Símbol, ês tot aquell sinne que representa idèas o creènscies.

Per etzemple: sas bandéras de sas nassións, ets emblémas de sas associassións, etc.

En relligió, s'àguila representa a San Juan.

En química, es símbols de sas sustansis són lletras totassòlas o una combinassió d'ellas.

Es signes llingüístics, son sa representació escrita d'una idèa.

Per etzemple: quand escrivim es signes a, b, r, e, tots juns, estam representand s'idèa que tenim dins es cap, per médiassió de sa paraula “abre”.

Així que, es signes llingüístics fórmant es sistémas y subsistémas fonològics y morfològics d'un idioma.

FONOLOGÍA

No hem de confóndre Fonología emb Fonètica, pêrque sa **Fonètica** ês una branca aplicada de sa Fonología, qu'estodía es sons d'una llenço tal y com elza pronunsian tots y cada un d'es que la xèrran.

Mentras que sa Fonología, estodía es fonémas d'un idioma.

Fonéma, ês sa representassió d'es sò tal y com figura dins es llenguatje escrit.

Sò, ês lo que realment pronunciam, emb s'accento y tonalidat particulà de cadascú de noltros.

SISTÉMA FONOLÒGIC

Es sistéma fonològic baléà, costa de 35 fonémases, d'es cuales 8 son vocalics, 1 sémivocalic y 26 consonàntics. Que són representads per 45 grafémas. Essênd es siguiéns:

Subsistéma vocàlic

**à /a/, a /ə/, e /ə/, é /e/, è /ɛ/,
í /i/, o /o, u/, ò /ø/, u /u/.**

Subsistéma sémivocàlic

y /j/

Subsistéma consonàntic

**b /b/, c - s - ss - z /s/, c /k, c/, ch - k /k/ d /d/,
f /f/, g /g/, g - j /ʒ/, jj /x/, l /l/, ll /ʎ/,
m /m/, n /n/, ñ /ɲ/, p /p/, qu /c/ r /ɾ/, r - rr /ɾ/,
s - z /z/, t /t/, tg - tj /dʒ/, ts /ts/, tx /ʃ/,
tz /dʒ/, v /v/, w /w/, x /ʃ/.**

FONÈTICA

Cuand pronunsiam cada una d'aquéas lletras, entonam o fonetisam una sèri de sons que se dividexen en sons simples y sons compots. Prenguend còma fundament fonètic, sa pronunsiassió de sa majoria de sa pobblació de Baléas.

Sa fonètica baléà se dividêx emb sons simples y sons composts.

SONS SIMPLES

Se díuen sons simples an aquells sons que se pòren pronunsià emb un sol impuls de s'alê.

Son sons simples: **à, a, e, é, è, i, o, ò, u.**

Aquéos sons, segóns sigui s'ubertura de sa boca cuand elza pronunsiam se classifican en:

<u>Posissió de sa boca</u>	<u>classificassió</u>	<u>simne</u>	
De mínima ubertura	a	e .... ultra tencada	ə, θ
De mitja mínima ubertura	i	u .... tencada	i, u
De mitja ubertura	é	o .... sémi tencada	e, o
De mitja màtsima ubertura ..	è	ò .... sémi ubèrta	ɛ, v
De màtsima ubertura	a	ubèrta	ə

Y segóns sigui sa part de sa boca a hon elza fonetismam se classifigan en:

<u>Palatals</u>	<u>centrals</u>	<u>velàs</u>	<u>Palatals</u>	<u>centrals</u>	<u>velàs</u>
í é è	ê, â	ú ó ò a	i e -	e, a	u o -

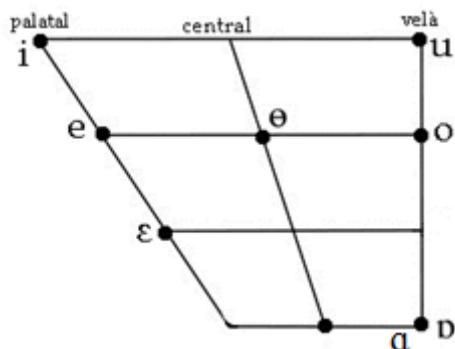
totas éllas tònica

totas éllas àtonas

Quédand es **triàngul fonètic** d'es Baléà com seguêx:

<u>Tònica</u>			<u>Àtona</u>		
i		u	i		u
e	θ	o	e	θ	o
ɛ		v	-	-	-
		a			-

Trapèssi d'es fonémas vocàlics d'es Baléà

/ə/ > [ə] es seu sò ês com si pronunsiàssim una **oe** juntas, y ês es sò de las vocals **a**, **e** néutras, tant si són tòniques com àtonas: *pesseta* [pə'setə], *alè* [ə'lə], *agafalâ* [əgəfe'lə].

/a/ > [a] ês es sò de sa lletra **a** quand aquéxa se pronunsia ubèrta, y generalment ês tònica: *massa* ['masə].

/e/ > [e] ês es sò de sa lletra **e** quand aquéxa se pronunsia tencada, igual qu'emb Español. Sempre ês tònica: *mentras* ['mentres].

/ɛ/ > [ɛ] es seu sò ês com si pronunsiàssim una **ea** juntas y ês es sò de la vocal **e** quand aquéxa se pronunsia ubèrta **è**. **Sempre ês tònica y sempre acentúa emb acento ubèrt**: *mèm* [mem], *mèstra* ['mestre].

/ɔ/ > [ɔ] es seu sò ês com si pronunsiàssim una **oa** juntas, y ês es sò de la vocal **o** quand aquéxa se pronunsia ubèrta. **Y domés dú acento si no dú cap consonant enclítica**: *mòpi* ['mópi]. Ja que si en dú es seu sò ês ubert de forma natural y no se fa mesté acentuarlâ: *mobble* ['móbble].

/o/ > [o] ês es sò de la lletra **o** tencada, y se pronunsia igual qu'emb Español. Tant si ês tònica com si ês àtona: *camió* [cəmi'o], *oliva* [o'live].

/ø/ > [u] ês es sò que li dónan a Menorca, a Solle y a part d'Eivissa.

/i/ > [i] ês es sò de la lletra **i** y se pronunsia igual qu'emb Español, tant si ês tònica com àtona: *missal* [mi'sal], *tir* [tiɾ].

/u/ > [w] ês s'alòfono d'es fonéma u, y es seu sò ês com si pronunsiàssim una **mitja u**. Aquest fenòmeno domés se produêx quand sa **u** fòrma part d'un diptóng decrexent: *miulà* [miw'la], *taula* ['tawle].

/u/ > [u] es seu sò ês igual qu'emb Español, tant si ês tònica com àtona: *comú* [ko'mu], *musical* [muzi'kal], *munt* [mun].

SONS COMPOSTS

Són sons composts, aquells que necessitan de sas vocals per poverlós dí. **Totas las consonàns són sons composts.** Y segóns sigui sa part de sa boca qu'entra en funció quand las fonetisam, se dividexen en:

morrals
morrodentals
llenguidentals
paladallenguals
guturals.

Morrals, són totas aquéllas lletras a hon a s'hòra de fonetisarlâs domés êntran en funsió es morros. Y son: **b, m, p.**

Sas “ **b, p** ” ténen un sò oclusiu oral, o siga, s'ayre surt per sa boca quand las pronunsiam; s'escriuen a totas aquéllas paraulas a hon se fassi mesté es seu sò, jà sigui a principi, final o en mitj de paraula.

Etz.: **bo, per, sospê, embié, sabud, sorpresa.**

Sa “ **m** ” té un sò oclusiu nassal, o siga, s'ayre surt p'es nas quand la pronunsiam. Ademés de sas paraulas pròpis que han de menesté d'aquesta lletra, s'escriurà “m” devant de sas consonàns “ **b, p** ”.

Etz.: **important, embeleid, empipad, embiéad.**

Morrodentals, són sas que quand elza fonetisam êntran en funsió es morro d'abax y sas dens de dedalt. Y son sas: **f, v.**

Sa lletra “**f**” té un sò fricatiu sord, o siga que s'ayre surt per una petita ubertura entre es morro d'abax y sas dens de dedalt.

Etz.: **fé, fe, desfé, fi, finalizà, fetxoría, futur, fiya, foto.**

Es lletra “v” té un sò fricatíu oclusíu. S’ayre surt emb forsa después de separà sas dens de dedalt d’es morro d’abax.

Etz.: **vi**, conviure, **vive**, vomit, vot, voluntad, **vulnerable**.

Llenguidentals, són sas que cuand s’elza fonetisa êntran en jog sa llengo y sas dens. Y són: **c, d, g, j, s, ss, t, z, ts, tz, tg, tj**.

Sa “c” té es sò llengidental idèntic a sa “s” líquida /s/, a principi de paraula devant de “e,i”, derréra de consosnant y entrevocàlica de sas vocals “e, i”.

Etzemples: **cinc, cine, oficina, accident, cert, cent, censura**.

Sa “d” té un sò llengidental oclusíu sonòric /d/ devant de totas sas vocals.

Y un sò semi oclusíu sord derréra consonant.

Etz: cuand, cantand, costand, caminand.

Sa “g” té es sò llengidental dols sonòric /ʒ/, devant de sas vocals “e,i ”.

Etz.: **gènit, gent, ginebró, gínjol, giñola, girà**.

Sa “j” té un sò llengidental sonòric sémi oclusíu /ʒ/, devant colsevol vocal.

Etz.: **jugada, jonoy, Jesús, jèure, jo, jardí, Jané, jac, jay, jayot, Juan, judicial, jove, joveneta, jovent, jugà, jugueta, Japó, japonès**.

Sa “s” té es sò llenguidental sibilant /z/ quand va intervocàlica.

Etz.: casa, poesía, tresò, cosí, pésa, pésàda, pésà.

Y un altre sò llenguidental líquid /s/ a principi y a final de paraula, derréa consonat y devant totas las vocals.

Etz: sí, taulas, so, su, sa, se, sant, més, consum, cansó.

Es dígrafo “ss” té es mateix so que s’anterió /s/, però sempre va entrevocàlica. Ortogràficament són inseparables.

Etz.: cassa, còssi, massa, tròssos, esbossinà.

Sa “t” té un sò oclusiu sord devant de totas las vocals. Y derréa de sa consonant “n”.

Etz: quant, consonant, caminant, Almirant.

Sa “z” té es sò llenguidental sibilant /z/, quand seguêx a una consonant.

Etz: onze, quinze, elz, elza, etzemple.

Y un sò llenguidental líquid /s/ a principi y final de paraula.

Etz.: Zaragoza /sərə'gose/, Carroz /cə'rɔs/, Za /sa/, Zarina /sə'rīnə/.

Es dígrafo “**ts**” té un sò llenguidental líquid oclusiu /ts/, y com que també fórmun un sol sò són inseparables.

Etz.: **catsa**, **catsòta**, **catsé**, **tsetsà**.

Es dígrafo “**tz**” té un sò llenguidental sibilant oclusiu /dʒ/, y talment com s’anterió fórmun un sol sò y també són inseparables.

Etz.: **dotze**, **betzé**, **betzol**.

Es dígrafo “**tg**” té un sò llenguidental dols sonòric oclusiu /dʒ/ devant colsevol vocal. Són inseparables.

Etz.: **métge**, **métgesa**, **rellotgé**, **rellotgería**.

Es dígrafo “**tj**” té un sò llenguidental sonòric oclusiu /dʒ/, devant colsevol vocal, y a fi de paraula. Son inseparables.

Etz.: **missatje**, **mensatje**, **amitjé**, **mitj**, **mitja**, **viatje**, **viatjà**.

Paladallenguals, són aquéllas lletras que quand elza fonetisam êntran en funsió es paladà y sa llengo. Y són: **c**, **l**, **ll**, **n**, **ñ**, **r**, **rr**, **k**, **qu**, **tx**.

Sas lletras “**l**, **ll**, **n**, **ñ**, **r**” ténen es séu való particulà y s’empleyan a totas aquéllas paraulas que han de menesté aquéis sons.

Etz.: **consol**, **llí**, **nonas**, **añorà**, **riure**, **correguda**, **carréra**.

D'aquéxas, es dígrafo “rr” té un sò sonòric vibrant /r/, entrevocàlica y a final de paraula de sa 1^a, 2^a, 3ª persona d'es singulà d'es present d'Indicatíu d'es àverb corre, y ortogràficament són inseperables.

Etz.: jo corr, tú corrs, ell corr; carro, carrocería.

Sa “c” té es sò paladallengual oclusiu /c/ a principi de paraula devant de sa vocal “a”. Etzemples:

Cassa ['case], camia [ce'mie], carro ['caro], caminà [cemi'na].

Es dígrafo “qu” té es sò paladallengual oclusiu /c/ devant de sas vocals “e, i”.

Etz: que, quiméra, qui, quina, quéderà, qued.

Sa lletra “k” te un sò paladellengual oculsiu /c/ devant sas vocals, “e, i”.

Etz: kèrn, kirie, kilo, kilogramo.

Es dígrafó “tx” té es mateix sò que sa “ch” de s’espàñol /tʃ/, y poc més o manco s’empleya emb sas matéxas paraulas y també són inseperables.

Etz.: txicolati, cotxo, cotxerà, botx, botxàrro, txulo.

Sa “x” té es sò paladellengual dols sord /ʃ/ devant totas sas vocals y derréera consonant.

Ecz.: escarrinx, Xim, xeremía, coxi, coxinéra, cuxa.

S'escettúan d'aquéxa norma es noms de prosedènsi esterangéra, y que, suguend sa “x” han arrelad aquí, per haversê convertidas emb paraulas internassionals. Aquesta x emb baléà pren es sò de [tse]

Etz.: **Taxi** ['tatsi], **boxeo** [bo'tseo], **èxit** ['etsit].

Guturals, són sas que sònfan modificant es sò emb sa glòtis (sa part alta sa gargamélla) y es paladà. Y són: **c**, **g**, **jj**, **k**, **qu**, **ch**.

Sa “**c**” té es sò gutural oclusiu /k/ devant de sas vocals “o, u, ò” y de sas consonàns. Derréra de consonant però, es séu sò es gutural dols.

còssi ['kɔ̃si], **coloma** [ko'lome], **cussa** ['kuse], **clotell** [klo'teʎ].

Sa “**g**” té es sò gutural sonòric /g/, quand va devant sas vocals : a, o, u, ò .

Etz.: **gònia**, **goniometria**, **guapo**, **gamba**, **gambané**.

Es dígrafo “**jj**” té es sò gutural fricatiu /x/ a totas sas fòrmas verbals d'es vérbo “rojjà”. Són ortogràficament inseparables.

Etz.: jo rojj, tú ròjjas, ell ròjja, jo rojjarìa, tú rojjaràs, noltros rojjarém, que tú ròjjis, voltros heuríeu rojjad, etc.

Y a sas paraulas que són de prosedènsi esterangéra o de s'Espanyol. Etz.: **ajjédrés**, **jjéfè**, **alajja**, **ojjalà**.

Sa “**k**” s’escríu a sas paraulas pròpis o prosedéns d’altres idiomas, qu’axí se fassi mesté. Es séu sò ês oclusíu sord /k/ devant de sas vocals “a, o, u”.

Etz.: **Kan, kao, koala, kosobar, kurd, kuwaytí**

Es dígrafo “**ch**” té es matex sò oclusíu sord que sa /k/, y domés sa mantén a n’es noms pròpis, noms topogràfics y llinatges. Generalment sempre va colocada a fí de dicció.

Etz.: **Lluch, Lluch Alsadèns, March, Blanch, Lluch Alcari, etc.**

Antigament se posàva també entrevocàlica:

Michèl, Michèla, Ròcha, etc.

ESTRUTTURA DE SAS PARAULAS

Vist lo qu'hem dit més amunt, dirêm que, **fonémas són sas unidats llingüísticas més petitas en que se pod dividí una paraula**, no tenguend per éllas matéxas cap significad.

SINNIFICANT Y SINNIFICAD

Tots es fonémas són sinnes que, colocads d'una forma determinada fórmán sas paraulas. Y aquéxas, conténen un sinnificant y un sinnificad.

Sinnificant, ês tot lo que se pod veure, escoltà o tocà.

Sinnificad, ês s'informassió que volêm donà a conexè.

Per etzémples: si escrivim es sinnes: **a – b – r – e**, haurêm formad sa paraula “ **abre** ”, qu'êsses sinnificant de sa representassió mental d'un àbre, qu'êsses sinnificad. O sía, hem escrit lo que volíem donà a conexè y que teníem dins sa memòri.

DITTÓNG Y TRITTÓNG

Dins es Sistéma Fonològic, mos trobam emb s'unió de dues o tres vocals dins una matéxa sílaba; an aquéxa unió l'enomenam dittóng o trittóng, segóns siguin dues o tres sas vocals que se juntan.

Dittóng ês s'impuls de veu formad p'es sò perfètte d'una de sas vocals y una tercera part de s'altra vocal.

Se diu qu'hey ha tres classes de dittóngs: **crexéns**, **decrexéns** y **néutros**.

Es crexéns són es qu'estàn formads per una vocal tencada y una més ubèrta: **ià, io, uo, ui**.

Etz.: pronunsià, condissió, fluttuós, pingüino.

Es decrexéns són es qu'estàn formads per una vocal ubèrta seguida de una més tencada: **au, eu, ou, òu, éu, éi, iu**.

Etz.: agafàu, féu, aquéis, agafèu, ciuróns còure, paraula, pou, piu, niu, etc.

Dins es decrexéns, heyà ês que, estand formads per una vocal forta seguida de sa i, perdend aquesta sa mitad d'es seu sò natural, se diu qu'aquesta **entre en yod emb sa vocal precedent**, y per assò en es seu llog escriurêm sa sémivocal "y".

Etzemples: **Fiy, fuy, foy, vermêy, remêy, remúy, consêy** etc.

Es néutros són es que ténen sas vocals emb so mateix való: **uu, ii, ee**.

Etz.: **nuu, refuu, somii, reelegí**, etc.

Trittóng està formad per trres vocals juntas, y ês s'impuls de veu formad p'es sò perfette d'una de las vocals y una tercera part de las altras duas.

Etzemples: temíeu, cosíeu, valíeu, lluíu, conduíu, plòuen, coíu.

Talment con emb so dittóng, quand sa vocal “i” **entre en yod emb sa vocal precedent**, aquesta pèrd sa tercera part d'es seu sò natural, y per assò en es seu llog escriurêm sa sémivocal “y”.

Etzemples: guayta, beya, fuya, roveyad, vermeyea, remuya, conseya.

SÍLABAS

Sílaba ês es cop de veu en que se pod dividí una paraula.

Etzemples: ca-sa, tro-pi-tjà, co-txo, me-ri-ol-lo, ca-mi-se-ta.

Sas sílabas pòren essê **naturals y artificials**.

Sílaba natural ês sa que se pod dí emb un sol cop de veu. Però axí com las vocals pòren per sí matéxas formà sílabas y

inclus paraulas, sas consonàns per éllas matéxas no' u pòren fér si no van acompañadas per una o més vocals.

Per assò sa sílba natural se dividêx aximatex en **simple** y **composta**.

Sílaba natural simple ès sa qu'està formada únicament per sas vocals: **a**, **o**, **y**, quand ténen sas funsions de preposisió o conjunsió.

Sílaba natural composta ès sa formada per una consonant y una o duas vocals, o també per dues vocals totassòlas.

Etzemples: **uy**, **fii**, **du**, **ay**, **eu**, **méu**, **téu**, **séu**, **pèu**, **vuy**, etc.

Sílaba artificial ès sa formada per una vocal y duas o més consonàns, o per una consonant y tres vocals.

Etzemples: **prat**, **per**, **molt**, **poc**, **més**, **prim**, **lluíu**, **cansóns**, etc.

COSTITUSSIÓ DE SAS PARAULAS

Sas paraulas són unidas llingüísticas costituidas de **sinnificant** y **sinnificad**.

Es sinnificant, de las paraulas són **es grafémas**, que són sa representació gràfica d'es sons que compònen una paraula.

Etz.: a-b-r-e, p-a-r-a-u-l-a-s, d-i-u-m-e-n-g-e.

Es sinnificad, ès s'idèa o representassió mental de lo qu'expressam emb sos grafémas.

Axò vol dí, que, per etzemple, sa representació mental d'un abre, que representam ortogràficament emb sos grafémas corresponéns a cada sò, y que mos dona còma resultat sa paraula "abre", y no se pod descompondre emb altras pêrque es seu significad ès complet.

Ara bé, aquéxa paraula (abre) per etzemple, està composta per unas unitats emb un significad determinad, ja sigui grammatical ja sigui lètsic. Aquestas unitats emb sinnificad reben es nom de **monémas**.

MONÉMAS

Monémas són sas unidas més petitas en que porêm dividí una paraula y que contenguin un sinnificad. Es monémas aximatek, se subdividexen en: **letsémas y morfemas**.

Sa paraula - pensà - , per etzemple, còsta de dos monémas, **pens-** qu'ès sa rèl de sa paraula y per consiguent insubdivisibile. Y

per -à, qu'êes es monéma que mos diu que sa paraula - pensà - ês un infinitíu d'un vérbo.

Sa rèl de sas paraulas reb es nom de **letséma**.

Y sa lletra o paraula simple que mos diu sa relassió gramatical de sa rèl, reb es nom de **morféma**.

LETSÉMAS

Letsémas són unidats que sinnifican concèttes, o sia, qu'es séu sinnificad se pod trobà dins un diccionari.

Etz.: sol, tèrr-a, txicola-ti, hombr-a, pellering-o, etc.

MORFÉMAS

Morfémas són sas unidats que relassionan es letsémas entre sí, o modifian es séu sinnificad, sinnificant còsas còma:

singulà, plural, femení, masculí, persona verbal, artícul, pronom, prefites, sufites.

Etz.: cami-n-à; pasto-r-et; camio-né; corr-e.

cami > rèl

- **n** - > consoant temàtica

- **à** - > **morféma** d'infinitíu de sa 1ª conjugació

past > rèl

- **o** - > **morféma** masc. sing.

- **r** - > consonant temàtica

- **et** - > **morféma** sufite diminutíu

Tal y com acabam de veure, es monémas se dividexen en letsémas y morfémases.

Es lecsémas ja sabêm que són paraulas emb sinnificad ple y que las porêm trobà dins es diccionaris.

Es morfémases per contre, no ténen un sinnificad ple, o siga, no sinnifican còsas o animals, sinó que son sinnes grammaticals que mos servexen per formà orassións, y per distinguí es tipo de paraula de que se tratta, si singulà o plural, si femenina o masculina, etc.

CLASSAS DE PARAULAS

Sas paraulas, segóns sa séua costitussió morfològica se dividexen en: **simples**, **compostas**, **derivadas**, **parasintèticas** y **acrònims**.

Paraula simple ês sa qu'està composta per un sòl monéma.

Si es monéma que fóрма sa paraula simple se tratte d'un letséma, es seu significad ês lètsic.

Ténen sinnificad lècsic: es noms, ets adjettius, es àverbos y ets advèrbhos.

Si es monéma resulta sê un morfémá, es seu sinnificad ês grammatical.

Ténen sinnificad grammatical:

ets artículs, sas preposissións y sas conjunsións.

Paraula composta ês sa costituida per dos o més letsémas, per dos morfémases o per un morfém y un letséma.

Etzemples: **aygordent** (aygo - ardent), **herbassana** (herba - sana), **radiofònic** (radio - fònic), **desencaminà** (des - encaminà), **pêrque** (pêr - que), **inútil** (in - útil).

Paraula derivada ês es resultat de combinà un letséma y un o varis morfémases.

Etzemples: **jardiné** (jardi-né), **immortal** (in-mort-al), **floristé** (florist-é), **fusté** (fust-é), **ciutadà** (ciutad-à), **mercadé** (mercad-é).

Paraula parasintètica ês sa costituida per dos letsémas y un morfém o dos morfémases y un lecséma.

Etzemples: **radiotelegrafiste** (radio-telegraf-iste), **desfuyarsê** (desfuya-r-sê), **desconsiderassió** (des-considera-ssió).

Acrònim ês tota paraula formada per sas inissials d'altres paraulas.

Etzemples: **ONU** (Organisació de Nassións Unidas), **PSOE** (Partit Sossalista Obré Espanyol), **UGT** (Unió General de Trabayadós), **OTAN** (Organisació d'es Trattat de s'Al·làctic Nord).

Però també, sas paraulas se pòren classificà segóns siga sa cantitat de sílabas que las fórmam, y axí tenim que reben es noms de: **monossílaba**, **bissílaba**, **trissílaba**, **polissílaba**.

Paraula monossílaba ês sa qu'està formada per una sola sílaba.

Etz.: sol, fil, pis, pu, pa, sal, gotj, co, ò, fiy, fuy, etc.

Paraula bissílaba ês sa que la constituyexen dues sílabas.

Etz.: ca-mí, ca-tsa, ma-lalt, do-tze, com- prà, ca-sa, co-txo, etc.

Paraula trissílaba ês sa qu'està composta per tres sílabas.

Etz.: pa-sse-tjà; re-llò-tge; mé-tge-sa; men-sa-tje; mi-ssa- tge; etc.

Paraula polissílaba ês sa constituida per més de tres sílabas.

Etz.: po-li-sí-la-ba; ca-rre-té-ra; es-per-de-ñia; es-per-de-ñia-rí-a; etc.

DIVISIÓ DE SAS PARAULAS

Segóns sigui sa séua prosedènsi, sas paraulas també se classifigan en: **patrimonials, déxàdas, tènnicas, cultas, corréns, compostas y barbarismes.**

Y segóns sigui es séu sinnificad, se dividexen en: **sinònimas, homònimas, antònimas, complementaris y corresponéns.**

Paraulas patrimonials o sustrate llingüístic baléà, són sas inventadas p'és pobble baléà, y per sas que, procedéns d'es Fenici, Hebrèu, Íbero, Grèc y Llatí, han anadas evolussionand seguind sas lleys fonèticas d'es Baléà, fins a sa séua fòrma attual.

Y axí tenim que **són créadas p'és pobble baléà**: robiol, crespell, botifarró, cocarròy, Montuíri, sobrassada etc.

De prosedènsi **fenici**: Tòfol, buc, escàlom, mascaró, sini, siqui, Ibissa, jèrra, sólc, eram, etc.

De prosedènsi **hebrèa**: Paguéra, Magalluf, Toméu, Mikèl, Simó, Juàn, caparrot, Galatzó, escòla, Toméu, Bartoméu, Barjuan, Siòn, metrac, etc.

De prosedènsi **grèca**: atapíns, bastaxos, Andraitx, Pantalèu, gelós, rohélla, estada, Artà, flayra, Tolo, Tolomé, Bartolo, Bartolomé, etc.

De prosedènsi **íbera**: pitxé, jac, Mendía, Garau, Garí, hostal, llogué, txavòla, betúa, etc.

De prosedènsi **llatina**: Jané, Bril, Gost, gall / guèll, artícul, fanatic, centro, nostro, vostro, corda, rota, cel·la, téàtro, fava,

habitassió, adulà, fèrro, ferré, hòra, corona, convocà, adversari, imità, y un llèrg etc.

Paraules déxadas o estrate llingüístic, són sas que provinéns d'altres idiomas, han estadas acetadas y adattadas dins sa nostra llengo, per s'us cotidià que n'ha fet es Pobble durant mols d'añs. Etzemples:

D'es **Provensal**: cuolca, menud, baratà, batalla, frare, floc, bastó, baró, semblà, confessà, aderènsi, arrogansi, assistènsi, audiènsi, bèsti, cadènsi, competènsi, conciènsi, consecuènsi, continènsi, contumassi, deferènsi, demènsi, dependènsi, grassi, diligènsi, discordi, distansi, eminènsi, incidènsi, influènsi, experiènsi, etc. etc.

D'es **Béarnê / Gascó**: abundansi, absènsi, ansi, apariènsi, astussi, audassi, ausènsi, clemènsi, consistènsi, decènsi, diferènsi, desgrasi, dolènsi, eficasí, elocuènsi, indigènsi, essènsi, estansi, etc. etc.

De s'**Occità**: antorxa, mensatje, bacallà, monjo, monja, clavell, borra, clemènsi, decadènsi, elegansi, evidènsi, escelènsi, etc.

D'es **Germànic**: buñol, bramà, brót, estàca, espàret / espàrit, guèrra, Gotlèu, espasa, parra, sala, ròba, ric, gana, sâbre, potassi, falda, fang, grapa, guardia, gordià, truc, etc.

D'es **Galo / Francès**: brusa, organdí, billêt, txaqué, txal, franèl·la, escalop, bufanda, funzionari, brigada, patinatje, garax, dansa, maleta, convòy, jòya, botellà, hotel, vixicleta, cremelléra, croquéta, galleta, buró, txalet, sofà, merengue, revanxa, giqueta, amater, entrenà, dutxa, cronometratje, kilometratje, turista, txandal, cabina, marcatje, esquí, aviò, aterrisatje, rodatje, pilotatje, bagatje, descapotabble, pélotó, film, filmà, dobblatje, debut, debutà, claqué, reprís, ruleta, cotilló, etc.

De s'**Àrabé**: alfères, talco, alaca, arròs, arrux, aufabi, Far, auforja, Marratxí, sindri, catxòfa, alcova, sucre, jeneta, alquería, aufaus, aubergini, moradux, safrà, aubarcoc, cifra, alquimia, céro, àlgebra, garròva, aujub, aumadrà, mudayna, tafona, alajja, etc., etc.

De s'**Español**: ajjédrés, televisió, àtona, tònica, bassura, semàforo, péatò, coàgul, flebitis, reinicià, radio, elettreciste, jjéfé, trajjé, etc.

De s'**Inglès**: bistèc, txéqué, taxi, club, túnel, txampú, vagó, mitin, comité, ron, sur, est, oest, nort, dandy, transistó, trintxéra, gabardina, clip, bloc, teléfono, rifle, revòlver, fonógrafo, dogo, bulldog, séter, cóker, pòinter, fostériér, gólf, gól, futbol, txut, córne, cros, esprint, jjàndicap, pony, jjókéy, tènis, boxéo, ring, raly, as, basket, rècord, bòya, clíper, yate, guardacostas, destruttó, monitó, portavions, pénicilina, antihistamina, auromicina, estreptomicina, eletroxoc, xoc, (es prefitses: macsi-, mini-,) intervíu, màrketin, etc.

De s'**Italià**: escopeta, mostatxo, pilot, centinèla, fragata, piano, diana, brigada, terrassa, sotana, analfabetisme, novèla, sonêt, bando, contrabando, caporal, Coronel, batalló, madrigal, tersêt, capritxo, diseñà, modélo, cartó, medalla, carròssa, pista, hostelería, valijja, diva, mélodrama, partitura, solista, vocalisà, etc.

D'**Amèrica**: patata, huracà, canoa, cóndor, cacao, tabac, txicolati / txocolati, tomatiga / domatiga, etc. y tots es noms de fruytas y d'animals d'allà.

D'es **Català**: berrêt, adéu.

D'es **Valencià**: paëlla, fideuà, paelléra.

Paraules tènniques són aquéllas que són pròpis de cada professió, sas cuales tenen una terminología pròpi per enomenar sas eynas y feynas pròpies de s'ofici. Sa majó part d'es tennicismses domés s'empleyan dins s'ofici correspondent, no dins una conversassió corrent. Axí tenim que:

Txapeta, cavec, gavilàns, esclots, cavà, són paraules de s'hortolà.

Gaveta, bec, uxol, catalana, tàu, referí, són paraules d'es picapedrè.

Puntacorrent, xorrac, bièx, jassa, frontisa, són paraules d'es fusté.

Caragol, encruya, fornal, may, ermòllas, són paraules d'es ferré.

Embastà, encorsetà, perfelà, pròva, són paraules de sa modista.

Flebitis, transfusió, anginas, hipertensió, són paraules d'es métges.

Cursó, formetetjà, menú, direttòri, són paraulas d'ets informàtics.

Negreta, verseleta, sangrad, rèsma, són paraulas d'ets impresós.

Sintagma, monéma, fonéma, sílaba, són paraulas de sa llingüística.

Xèrxa, timó, entalladura, calà, saupà, bogà, son paraulas d'es pescadós.

Paraules cultas són aquéllas que provinéns d'es Llatí o d'es Grèc conservan una fórmia molt parescuda a sa rèl. Aquexas paraules varen essê adottadas p'es Poble, segóns s'havían de mesté per enomenà concèttes que mancavan de veus patrimonials. Essênd generalment paraules referidas a n'es tennicisms científics.

Etz.: inquirí, pédagogía, filología, concili, consort, dirimí, pèrfid.

Paraules corréns són aquéllas que provinéns d'ets habitàns d'ets arravals, s'empleyan intensionadament a cùrs nivells lètsics.

Etz.: **inflorènsi** en vés de: influènsi; **quiê** en vés de: quê.

Paraules compostas són aquéllas qu'estàn formadas per dues o més paraules independéns juntas.

Etz.: radiotelegrafista, tansols, radiofònic, fotogènic.

Barbarismes són totas aquellas paraules que s'agafan d'altres idiomas tenguend sas nostras propis denominassións.

Es barbarismes d'es baléa son, entre moltaas d'altras:

BARBARISME

abarrotat
abdomen
abjurar
abocar
abonament
abonir
abonyegar
abonançar
abraçada
abraçadora
abrandament
abrandà
abrasador
abrasar
abrsió
abreujadament
abreujar
Abril

PARAULA CORRÈTTE

replê
panxa
renegà
bocà / tirà
abòno
millorà
fe bóñs
espayarsê / aclarirsê
aferrada
abrassadéra
inflamació / ardó
inflamà
escaldadó
escaldà
rescada / escaldada
abreviadament
abrevià
Bril

Paraules sinònimas, són aquéllas qu'emb diferenta ortografia ténen es mateix significad. Etz.:

endevinaya	= endevineta	txítxeros	= pêsol
engronjà	= engronjà	gallina	= galina
agrèllas	= esgrillas	gall	= guell
grexonéra	= tià	vermey d'òu	= rovey d'òu
jugueta	= jugueròy	veynad	= vesí
pobre	= mesquí	xerrà	= rallà
illas	= ilas	disfrutà	= xalà
arreglà	= arranjà		

Paraules homònimas, són sas que domés coincidexen emb so sinnificant. Etz:

tanca - 3ª pers. d'es sing. d'es present d'Indicatíu d'es vérbo tancà.

tanca - tros de camp tancad de paret.

cosí - acció de uní duas péssas de ròba emb una guya y fil.

cosí - fiy d'un germà o germana de son pare o de sa mara.

Paraules antònimas, són sas qu'espréssan idèas contraris. Etz.:

menjà	>	dijunà
innosent	>	culpable
botx	>	viu
beneyt	>	llest.

Paraules corresponéns, són sas que s'implican mutuament. O siga, que may porêm dí “som venud papé” si ningú mos ha comprad papé. Axí tenim que s'acció de vêndre, se correspon emb sa de comprà.

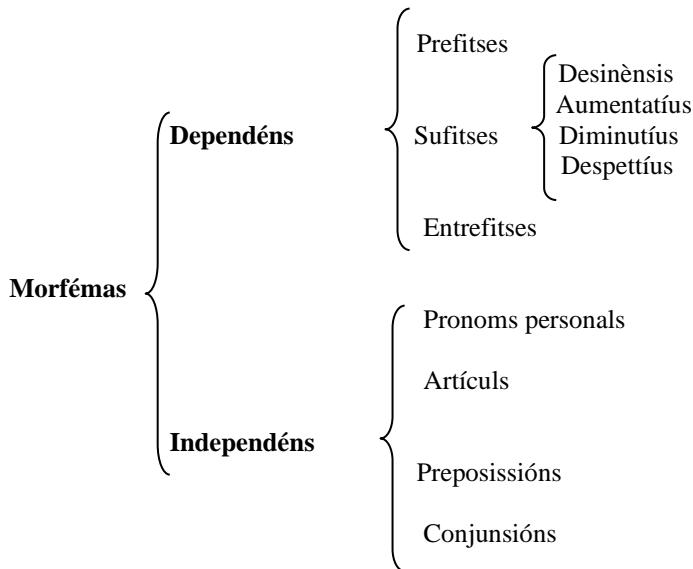
Etz.: vêndre > comprà; donà > rebre; menjà > digestió.

MORFOLOGÍA

Sa Morfología estodía sas pars més petitas en que se pòren dividí sas paraulas, y que conténen un sinnificad.

SISTÉMA MORFOLÒGIC

Es morfémias són tans, que sa dividexen en varis grupos segons sigui sa séua relassió emb sa paraula que determinan:

MORFÉMAS DEPENDÉNS

Es morfémases dependéns són es que necessariment van relaccionadads emb so letséma, a n'es que modifigan.

Segóns es llog que ocupen dins sa paraula, reben es noms de: **prefitxes, sufítxes y entrefitxes**.

Es prefitxes són partículas llingüísticas que se juntan a n'es nom pe'sa part de devant y que sinnifican: **négació, duplicitat, triplicitat, descalificació**. Es més usuals són:

in- , im- , bi- , bis- , tri- , rebes- , rede- , revey- , des- , super-

Etz.: **inútil, imperfette, bimensual, bisavia, rebesavi, redepadrí, reveypadrí, desfé, descompondre, tricicle, trilogía, supermercad.**

(a sas paraulas compostas emb aquets prefitxes, se mantén s'accento prossòdic original).

Es sufítxes són sas partículas que se juntan a n'es nom pe'sa part de derréra, modificandló emb sinnificads còma: téms verbal, dimensió y despàssi. Se dividexen en: **desinènsis, aumentatíus, diminutíus y despettíus**.

Desinènsis són sas partículas llingüísticas en qu'acaban es nomes, y que mos díuen còsas coma: **femení, masculí, singulà, plural y persona verbal**.

Etzemples:

Caminavan, sa desinènsi **-avan** mos dona a'ntendre que se tratte de sa terséra persona d'es plural d'es passad imperfète d'es verbos caminà.

Cotxos, sa desinènsi **-os** mos dona a'ntendre que se tratte d'una paraula masculina plural.

Padrina, sa desinènsi **-na** mos dona a'ntendre que sa tratte d'una paraula femenina singulà.

Aumentatíus són es sufitses qu'aumentan es sinnificad d'es nom, y són entre altres qu'hey pugui havê: **-íssim;** **-íssima;** **-al;** **-arro;** **-arra;** **-assa;** y es séus plurals.

Etz: moníssim; moltíssima; colossal; al·lotarro; donarra; botxarros; donassa.

Diminutíus són es que disminuyexen es sinnificad d'es nom o espréssan cariño, y són entre altres: **-êt**; **-eta;** **-nêt;** **-neta;** **-el·lo;** **-ingo;** **-inga;** y es séus plurals.

Etz.: ninêt; nineta; canêt; furgoneta; al.lotèl·lo; moxingo; moxinga.

Despettíus són es sufitses que donen un caratte despressiatíu a n'es nom. Aquets son: **-not;** **-utxo;** **-utxa;** **-ot;** **-òta;** y es séus plurals.

Etz.: homonot; casutxo; camiutxa, mulot; donòta; gentòta; catsòta;

Ets entrefitxes no ténen un espècial sinnificad, ja que normalment són fonémas que van sempre entre sa rèl y es sufitses o prefitses.

Etz.: panetêt; caminal; homonàrro; funeral.

A sa paraula “panetêt”, es morfémia **-net-** a pésà de fé funsions d'entrefitse, resulta qu'és un sufítse diminutíu d'es letséma

“pa”: **pa** > **panêt**. Maldement en aquest cas no hagui de dû acento vocàlic.

En ets altres etzemples ets entrefitxes són sa lletra **-n-**, que va colocada entre es letséma y es sufitse.

MORFÉMAS INDEPENDÉNS

Es morfémias independéns pòren costituí paraulas per élls matéxos, sénse modificà sa rèl o letséma de sa paraula que determinan.

Es morfémias independéns són: es **pronoms personals**, ets **artículs**, **sas preposisións y sas conjunsións**.

Etz.: Vengué **a** corrensos; **sa** casa blanca; **elza** som comprad barato; axò y assò; molt **de** ví; **elzho** diré.

Es pronoms personals són paraulas àtonas que preceden a n'es vérbo, y que sustituyexen a n'es sustantius personals: **jò**, **tú**, **éll**, **élla**, **noltros**, **noltras**, **voltros**, **voltras**, **élls**, **éllas**; dins s'oració.

Es pronoms personals generalment fan referènsi a sas personas, però també pòren fé referènsi a n'es noms adjettius, y són: **me**, **te**, **et**, **el**, **eu**, **em**, **la**, **las**, **li**, **lis**, **lo**, **los**, **en**, **ne**, **hi**, **ho**, **hey**, **mos**, **vos**, **elz**, **elza**, **euz**, **euza**, **se**, **es**, **si**, **sa**.

(A n'es capítol de s'Analogía vorêm s'us específic de cada un d'élls).

Etz.: No **me** còntis rês. **Se** n'anirà a las tres. **Mos** n'anam.
Menjatelós. Agafêu. **Et** galtatjaré. Dulêm. Etc.

O també sustituyexen paraulas que dins es contèste d'una conversassió, ja han estadas enomenadas.

Etz.: ¿heu vist es diccionari?, ¡sí, **eu** som vist!.

O qu'encara no ha estad enomenad.

Etz.: ¿**eu** heu vist?.

Ets artículs determinan sa classa y es número d'es nom que determinan. Y són:

P'es masculí singulà: **es, en, ne, u, el, lo, se, sen, so.**

P'es masculí plural: **es, ets, els, sos.**

P'es femení singulà: **sa, na, la.**

P'es femení plural: **sas, las.**

(A n'es capítol de s'Analogía vorêm s'us de cada un d'ells).

Sas preposissións són partícules que subordinan unas paraulas emb altras.

Y són: **a, an, en, per, emb, êmba, sénse, contra, de, devés, entre, sobre, segóns, fins, des, desde, antes, devant, derréra, bax, dedalt, devall, demunt, dins, dedíns.**

(A n'es capítol de s'Analogía vorêm s'us de cada una d'ellas).

Sas conjunsións són partícules d'unió entre paraulas, sintammas o proposisións gramaticals.

Y segóns sigui sa séua funsió se dividexen en: **adversativas, aumentativas, casuais, comparativas, concessivas, conclusivas, condissionals, consecutivas, continuativas, copulativas, distributivas, disyuntivas, esplicativas, finals y temporals.**

Adversativas: **però, emperò, encara que, maldement, no obstant, sinó, que.**

Aumentativas: **encara, també.**

Casuals: **pêrque.**

Comparativas: **com, axí, axí com, tal que, tal com, tan, tan com, més que, ménos que, talment com.**

Concessivas: **si, si bé, maldement, encara que, ni si, ni que, per més que, ânque.**

Conclusivas: **idò, tèmatex, llevò, llevonsets, después.**

Condissionals: **si, sinó, en no, embtal que, contal que, en no sê que, suposad que, mentres que, en cas de que, domes que, ânque.**

Consecutivas: **axí que, de manéra que, de fórmá que.**

Continuativas: **mentras, axí que, suposad que, tansols, domés, amés amés, aximatex.**

Copulativas: **y, ni, que.**

Distributivas: **ara... ara, de vegadas... de vegadas, ni... ni, o... o, no domés... si no, sigui... sigui, que... que, êntre... y, ja... ja, mitj... mitj, una... s'altra.**

Disyuntivas: **o, o bé...o bé.**

Espldicativas: **com, per etzemple, vèrbigrassi.**

Finals: **pêrque, a fi de que.**

Temporals: **cuant, fins que, mentras que, después que, llevò que, totduna que, densà que, cada pic que, cada vegada que.**

GÈNERO Y NÚMERO DE SAS PARAULAS

A n'es capítol d'es Morfémias som vist com sas desinènsis mos díuen si una paraula ès femenina o masculina, plural o singulà. An aquest capítol vorêm quinas son sas lletras que correspònent a n'es masculí, femení, singulà y plural, de sas paraulas.

Paraula masculina. per nòrma general, ès tota aquélla que acaba en consonant o emb sas vocals: e, é, è, i, u, o, ò.

Etzemples: **distrèt, vidre, dobberé, ferré, vissi, víu, lòco, ò, elettriciste.**

Però etsistexen paraulas contadas, que, acaband emb “a” resulta que son masculinas.

Etz.: **campanà** (es campanà), **badòca** (en bedòca).

Paraula femenina, per norma general, ês tota aquella paraula que acaba en sa vocal “a”.

Etzemples: **distrèta, dobberéra, viva, morta, lòca, ferréa, corretja, corda, elettricista.**

Etsistexen també paraulas contadas que no acaband emb “a” resultan essê femeninas.

Etz.: **flò** (sa flò), **colflòri** (sa colflòri), **classe** (sa classe/aula).

Debud an axò, y per no havê d'anà a trespà dins un diccionari, sa fórmia més ràpida per sâbre si una paraula ês masculina o femenina, ês, anteposandlí un artícul a sa paraula en cuestiô.

Etzemple:

Si a sa paraula ”vidre” li anteposam s’artícul femení “sa”, vorêm com no concorde sa sonoritat ni sa comprensió de s’orassió “sa vidre”. Lo que mos diu que sa paraula vidre ês masculina.

Si a sa paraula “flo” li anteposam s’artícul masculí “es”, mos passarà lo mateix qu’es cas anteriô. Lo que mos diu que sa paraula flo, maldement no acabi en sa vocal “a” ês paraula femenina “sa flo”.

Y si sa paraula en cuestió no ammêt artícul, ès que se tratta d'una fórmia verbal, un advèrbo, un sustantíu personal o una paraula néutra.

Però axí y tot, tenim una sèri de normas concrètas per formà es femení, que són:

- a) Es noms acabads emb “-eu, -àu, -iu, -òu”, fan es femení de dues fórmias. Una, **segóns sa norma general**.

Etz.: hereu > hereua; méu > méua; attiu > attúa;
blau > blaua.

Un'altra, canviand sa “-u” per sa sílaba “-va.”
Qu'ès sa fórmia corrent.

Etz.: hereu >hereva; méu > méva; attiu > attiva;
blau > blava.

- b) Sas paraulas acabadas emb sas vocals “-i, -a, -e, -o” tònicas, fórmian es femení afagindlí sa sílaba “-na”.

Etzemples: butxí > butxina; calataví > calatravina;
capità > capitana; ple > plena; comú > comunia; polissó >
polissoña.

Se escettúan d'aquesta norma sas paraulas
acabadas emb “-dó ” que fa es femení afagindlí sa
sílaba “-ra”.

Etz.: viñadó > viñadora; conradó > conradoria.

c) Sas paraulas acabadas emb “é” fan es femení afagindlís sa sílaba “-ra”.

Etz.: ferré > **ferréra**; forné > **fornéra**; foné > **fonéra**; ballesté > **ballestéra**; muntané > **muntanéra**; moliné > **molinéra**; solé > **soléra**; vaqué > **vaquéra**; sabaté > **sabatéra**.

Heyà paraulas qu’acaband en vocal, mudan aquéxa per una “a” quand fan es femení.

Etzemples: monjo > monja; sògre > sògra; negre > negra.

Y d’altras que mudan tot es letséma, pêrqu’es femení té nom pròpi.

Etzemple: cavall > **égo**; àse > **soméra**.

Però també tenim dins sa branca de sas carréras universitaris, que totas sas espéssialidàts hon sa séua desinènsi ês “-logía”, fan es masculí y es femení respectivament, emb sas desinènsis “-iste” y “-ista”.

Etzemples:

De Filología: es filologiste / sa filologista.

De Reumatología: es reumatologiste / sa reumatologista.

De Traumatología: es tramatologiste / sa traumatologista.

Attualment, per influènsi de s’absurda imposissió d’es català a Balèas, s’està diguend: filòleg, filòloga, reumatòleg, reumatòloga.

Essênd aquéxas fórmas catalanas totalment sintèticas respète de s’evolusió natural de sas paraulas acabadas en **-logía**.

<u>Paraula rèl</u>	<u>desinèncis naturals</u>		<u>desinèncis sintèticas</u>	
	<u>Masc.</u>	<u>Fem.</u>	<u>Masc.</u>	<u>Fem.</u>
Filo-logía	> -iste	> -ista	> -leg	> -loga
Odonto-logía	> -iste	> -ista	> -leg	> -loga
Neuro-logía	> -iste	> -ista	> -leg	> -loga

Filologiste, odontologiste, neurologiste, (masculí)
 Filologista, odontologista, neurologista, (femení)

Com porêm veure a sa costrucció natural, sa paraula rèl domés muda sa desinènsi. **Però a sa sintètica, sa mutila sa paraula rèl “logía” per complet.**

FORMASSIÓ D'ES PLURAL

Es baléà, per nòrma general, costruyêx es plural **afagind una “s” a n’es singulà**. Fend sa desinènsi “-as” es femení plural, per rahóns llògicas y d’etimología. Que talment com s’Espaniol, es Valensià, es Francès, s’Italià, y es Português, es baléà ès un idioma emb sustratte llingüistic llatí, y d’ell prenim llum.

Y axí tenim que totas sas paraulas procedéns de sa priméra declinassió llatina, manténen sa séua matéxa costrucció.

Costrucció llatina: dóminam / dóminas;   **en baléà:** dòna / dònas.

Costrucció llatina: nigram / nigras;   **en baléà:** negra / negras.

A sas paraulas masculinas procedéns de sa segona declinassió llatina, mentras qu'emb Español s'ha mantengud sa “-os” d'es plural, y ha canviad sa desinènci llatina “-um” d'es singulà per “-o”. En baléà s'ha canviad es singulà de sa matéxa desinènsi llatina “-um” per “-e”, y es plural “-os” per “-es”.

Costrucció llatina: nigrum / nigros.

Costrucció española: negro / negros.

Costrucció baléà: negre / negres.

Moltas de paraulas procedéns de sa terséra declinassió llatina, en sas que domina sa vocal desinent “-e-“ tant p'es masculí com p'es femení, en baléà mantenim sa matéxa costrucció:

<u>patrem / patres</u>	> pare / pares
<u>clasem / clases</u>	> classe / classes
<u>sócerem / sóceres</u>	> sògref / sògres

Etz:

Femení: sa negra > sas negras; s'altra > sas otras; sa caña > sas cañas; sa classa femenina > sas classas femeninas.

Masculí: es negre > es negres; es gènre > es gènres; es pòbre > es pòbres; es dissatte > es dissatges; s'altre > ets altres.

Però talment com moltas altras llengos, sa Baléà també té cassos singulàs quand sa paraula acaba emb unas determinadas consonàns, tenim que:

- a) Totas sas paraulas acabadas emb sos grupos consonàntics “-rt, -nt, -lt”, pèrdent sa “t” quand sa pluralisan.

Etz.: abundant > abundàns; mort > mors; molt > mols; molt > molàs.

b) A sas paraulas acabadas emb “-s, -x, -j” per pluralisarlâs, se lis afagêx es morfêma “-os”.

Ecz.: fus > fusos; llis > llisos; fex > féxos;
matex > matéxos; lletj > llétjos; dilluns >
dillunso; dimars > dimarsos; dijòus > dijòusos.

(es noms d'es días de sa semmana dimércores, divènres, dissatges
y diumenges, no fan es plural, pérque éllas per sí matéxas son
paraulas plurals.)

c) Sas paraulas que, acabadas emb “s”, que han de
mesté es sò de esse líquida, se lis afagêx es
morfêma “-sos.”

Etz.: cos > còssos; cas > càssos; compàs >
compassos.

d) Sas paraulas acabadas emb sas vocals tòniques “-ó,
-í, -ú” fan es plural afagindlís es grupo consonàntic
“-ns”.

Etz.: camió > camíons; furgó > furgóns; camí >
camíns; comú > comúns.

SEMÀNTICA

Com tots sabêm pérque etzistêski una **comunicassió** êntre duas personas o més, aquéxas han de conexe es matex còdig o idioma per porersê comunicà, ja que de lo contrari sa comunicassió per médiassió de sa paraula seria impossible.

Un'altra cosa diferenta ês s'**enteniment**, o siga, que un balèàric y un estrangé pòren arribà a entendrersê sêNSE que cap d'es dos sàbiga s'idioma de s'altre, empleyand paraulas claus y gestos d'acompañament.

També se pòren arribà a entendre duas o més personas, emb altras tantas de idiomas d'una matéxa rèl llingüística, a hon sas diferènsis fonèticas son pòcas. Tal com ês: un português y un gallèg; un español y un italià; un baléà y un valencià; un baléà y un português; un baléà y un provensal.

Cas curiós ês es referid a un baléà y un català, per cuant casi sempre y per nòrma general, ês es català que demana a n'es baléà, conversà totdós emb Español per entendrersê milló.

Y just aquí, a sas comunicassíons de sas personas, ês hon entre en jog sa **Semàntica, qu'êS SA part de sa gramàtica qu'estodía es sinnificads de sas paraulas.**

Tal y com ja sabêm, tota paraula consta de significant y de significad. Essênd es sinnificant sa paraula en sí tal y com l'escrivim, y es sinnificant lo que mos comunica.

Y axí tenim, que normalment cada paraula o sinnificant té un significad. Però també mos trobam emb mols de sinnificàns que ténen varis sinnificads. S'agrupassió d'aquéis sinnificads fórmán es Camp Semàntic.

CAMP SEMÀNTIC

Camp semàntic ês un conjunt de paraulas que s'opòsen entre éllas, mantenguent un contengud comú.

Cada una d'aquéxas paraulas o sinnificads reben es nom de **SÉMA**.

Per etzemple, es camp semàntic de sa paraula “salud” està formad p’ets adjettius: *bé, tocad, malalt, ferid, mort, ben malalt, fébrós*, etc.

Hem de tení en cónte però, que sas paraulas que confórman un camp semàntic, o siga s’organisassió intèrna d’es camps semàntics, no son pemanéns, ja que pòren canvià déxànd d’usà una o varis definissions, o afagindnhí d’altres. Per assò cada idioma se diferensia d’ets altres, per sa séua fórmia particulà d’organisassió d’es camps semàntics, maledement aquéxa matéxa paraula també la tenguin altres idiomas.

Etzemples: camp semàntic de sa paraula baléa “regal”.

Regal > part de s’anatomía de sa dòna, punt a hon se juntan sas cuxas. (Un sól significad > **un séma**).

Camp semàntic de sa paraula catalana “regal”.

Regal > obsèqui, present, gratificassió. (**tres sémas**).

Camp semàntic de sa paraula baléa “gat”.

Gat > hòmo begud, jove begud, al·lot begud, nin begud, ca begud, mox begud, lleó begud, cavall begud, porc begud, etc. etc. etc. (**infinitat de sémas**).

Camp semàntic de sa paraula catalana “gat”.

Gat > animal mascle de pêl, de sa famili d'es felíns (**un séma**).

Camp semàntic de sa paraula baléa “semana”.

Semmana
$$\left\{ \begin{array}{l} \text{cap de setmana} = \text{dilluns} \\ \text{mitjàn setmana} = \text{dijous} \\ \text{fi de setmana} = \text{dissatge y diumenje} \end{array} \right.$$

Camp semàntic de sa paraula catalana “setmana”.

Setmana
$$\left\{ \begin{array}{l} \text{cap de setmana} = \text{dissatge y diumenje} \\ \text{mitja setmana} = \text{dimecres} \\ \text{fi de setmana} = \text{divèrnes} \end{array} \right.$$

(Diferenta distribució semàntica que mos confirma que se trata de dos idiomas difaréns).

Acabam de veure sa diferènci semàntica entre dos idiomas, però també som vist que, unes paraules tenían varis sinnificads o sémas, mentras que altras domés en tenían un. Per assò, segóns sigui sa cantitat de sémas que tengui un significant o paraula, reben es noms de:

Monossémas si ténen un sòl significad.

Polissémas si en ténen més.

Etzemples de **monossémas**:

Ecuassió > fórmula matemàtica.

Enginas > malaltía de sa gargamella.

Teléfono > aparato que servêx per conversà a distansi.

Regal > punt hon se juntan sas cuxas de sas dònas.

Etzemples de **polissémas**:

Uy	<p>de persona d'es pañ de bòu d'una guya d'un pont, etc.</p>	ma	<p>de persona d'ajuda (donà una ma) de pintura</p>
Gat	<p>personas jovenes personas granadas personas véas animals de pel > sauvatges y domèstics animals de ploma > sauvatges y domèstics nins d'uè etc., etc., etc.</p>		

Sémas de sas pars d'es dia:	Dematinada	> de las 3 a las 6.
	Dematí.....	> de las 6 a las 12.
	Mitjdía.....	> de las 12 a las 15.
	Hòrabaxa..	> de las 15 a las 18.
	Decapvespre	> de las 18 a las 21.
	Vespre.....	> de las 21 a las 24.
	Nit.....	> de las 00 a las 3.

Però es sinnificads plens o sinnificads objettius de sas paraulas, pòren tení connotassións o sinnificads subjettiis.

Per etzemple si deym: **la ma, el cel, sa serp.** Tenim qu'es sinnificad d'aquéxas paraulas ès objettiu, sénse matisos.

Però si deym: **vermêy, verd, blanc**. Ademés d'es séu való objettiu còma nom d'un coló, ténen un való subjettiu que domés surt dins es contèste en que se diáuen. Ja qu'es való subjettiu d'es coló vermêy ès: amó, estimació.

D'es coló verd: espéransa.

D'es coló blanc: puresa, sinceritat, llum, claredat.

Y axí altres letsémas com: Xotêt > innossènsi, bona persona.

Endiot > presumid, estufad, botx.

Serp > mala persona.

Dins tot aquest conglomerad de sinnificads objettius y subjettius, hey trobam sas **paraules tabú y ets eufemismes**.

Sas paraules tabú són aquéllas que per rahóns relligiosas, políticas o d'elegansi, no està ben vist es dirlâs. Per etzemple, dins una dittadura són paraules tabú: *llibertad, corrupsió, igualdat, imposissió, etc.*

Dins un contèste relligiós són paraules tabú, totas sas blasfèmis y sas setsuals.

Dins es contèste de s'elegansi són paraules tabú, es batúas, ets insuls dirèttes y sas paraules malsonàns còma: *quigà, pixà, etc.*

Dins es contèste nassional-catalaniste són frassas tabú: *idioma baléà; no repobblació catalana de baléàs; estad baléà;* y totas aquellas espresiôns que fassin referènsi a sa mentida catalanista.

Ets eufemismes, són aquéllas paraules pe'sas que porêm donà a'ntendre lo que volêm, s'ense enomenà dirèttament s'objètete.

Etz.:

Es servissi; es baño; es lavabo = es llog comú.

Indigent; necessitat = pòbre, mesquí.

Modificació de prèus; réajustà es prèus = pujà es prèus.

ANALOGÍA

Di paraula, vocabble o dicció, ès di lo matex, y com ja som dit a n'es capítol anterió, definêx sa representassió sonòrica o escrita d'una idèa. Idèa que representa una còsa, y aquéxa còsa té un nom, y aquest nom està definid per un artícul y acompañad d'una acció de sas personas o de sas còsas, y que totas juntas fórmnan una orassió grammatical. **Axò ès s'Analogía, sa part de sa gramàtica que mos enseña ets eleméns que fórmnan sas orassions grammaticals, emb totas sas séuas figurás y declinassions.**

Aquets eleméns són nòu:

es **nom**,
es **pronom**,
ets **artículs**,
es **participi**,
es **vèrbo**,
s'**advèrbo**,
sas **preposissions**,
sas **conjunsions**
sas **interjeccions**.

D'aquestas nòu pars, es nom, es pronom, s'artícül, es vèrbo y es participi, **son declinables**. O siga, son paraulas que ténen número (singulà o plural), gènero (femení o masculí) o persona verbal.

Per contra, sa preposissió, sa conjunssió, s'interjecció y s'advèrbo, **son indeclinables**, perque es seu sinnificad ês complet, o siga, no té variassións de número ni de gènero.

ES NOM

Es nom ês sa paraula que servêx per definí las personas, las còsas y las idèas

Es nom se dividêx en: **nom pròpi y nom comú**.

Nom pròpi.

Es nom pròpi ês es que, enomena individualment a s'objètet qu'êss unique y different de colsevol altre de sa seu classe. Etzemples:

Euròpa, Bièl, Garí, Pére Binimèlis, Paguéra, Palma, Bini Salem, Jané, Gost, Joriol, Mars, Bril, Tòfol, Gòri, Mikèl, Mikèla, Margalida, etc.

Nom comú.

Es nom comú ês es que, enomena objèttes segóns siguin las seuas cualidats o connotassións semànticas comunas a tots es componéns d'una matéxa classe. Etzemples:

Hòmo, animal, vila, ciutad, faròla, fanal, cadira.

Es nom comú se subdividêx emb: **Concrets, abstratges, contables, no contables, individuals, colettius, composts y verbals.**

Nom concret.

Es noms concrets se referexen a objèttes materials còma: *rellòtge, faròla, fanal, finestra*.

Nom abstrat.

Es noms abstractes se referexen a sas idèas immaterials còma: *salud, amó, béllesa, verdó*.

Nom contable.

Es noms contables desinnan tot lo que se pod contà: *llibres, cadiras, canterànos, bombillas*, etc.

Nom no contable.

Es noms no contables són aquélls qu'espresan idèas o matèries impossibbles de contà: *sa bondat, s'arena, s'ayre*.

Nom individual.

Es noms individuals desinnan un sol objètte contable: *llibre, cadira, canteràno, bombilla*.

Nom colettíu.

Es noms colettius són es que demostran pluralitat d'una matéxa classa: *guarda* (d'auveyas), *equipo*, *corté* (de soldads).

Nom compost.

Es noms compots són es qu'estàn formads per s'unió d'un o més noms comuns: *terramoto, radiotelégrafo, radiofònic*.

Nom verbal.

Es noms verbals són aquells que sa séua rèl ês un ànim.

Etzemples: compradó > d'es ànim comprà.

venedó > d'es vèrbo vêndre.
dòrmisò > d'es vèrbo dormí.

SA FUNCIÓ D'ES NOMS

Es nom, aximatex, y segóns sigui sa séua funsió dins s'orassió reb es noms de: **sustantíu, sustantíu personal y adjettíu**.

SUSTANTÍU

Es sustantíu ês sa part de s'orassió qu'enomena sas personas, sas còsas y sas idèas. Està formad per un letséma, més un morféma de gènero y un morféma de número. Escètte es noms pròpis de persona que son néutros.

Es sutantíu ammêt artícul y preposissió, axí com prefites, sufites y entrefitxes, que ja som vist quins són dins es capítol de sa Morfología.

Entre sas desinènsis nominals d'es sustantíu, hem de fé notà que sa desinènsi llatina **-um**, normalment evolusiona en Baléa cap a **-o**.

Etzemples:

nostrum > nostro	ferrum > fèrru
vestrum > vostro	verbum > vèrbo
theatrum > téátro	

Sas desinènsis llatinas **-antia, -entia**, evolusionan cap a **-ansi, -ènsi**, talment com ets idiomas: Béarnès, Gascó y Provensal.
Etzemples:

abundantia > abundansi	innocentia > innocènsi
arrogantia > arrogansi	clementia > clemènsi
competentia > competènsi	prudentia > prudènsi

SUSTANTÍU PERSONAL

Es sustantíus personals costituyexen una subclassa de sustantíus, ja que coincidexen emb aquéxos en sa séua funsió y ténen uns matéxos morfémases de número y gènero. O siga, qu'emb élls hey s'hi combinan un contengud lètsic y uns sinnificads grammaticals, talment com es sustantíus en general.

Però sa diferènsi y especifidat de “personals” consistêx emb, qu'es sinnificant lètsic ès sempre fitso y costant, definind sa priméra, segona y terséra persona dins es contèste de qui xèrra o d'es colòqui.

En es càssos de sa priméra y segona persona, s'alusió a n'es qui xèrra, no importa realment, ja que qui xèrra pod essê en Juan, en Siòn, etc., y qui escolta pod essê na María, en Pèp etc. Axò vol dí qu'es sustantíus personals de priméra y segona persona: **jo, tú, noltros, noltras, voltros, voltras**, y sas séuas fórmas preposisionals: **emb jo, per jo, a tú, etc.**, domés ammeten essê aplicads a una sola situassió per cada un d'éllos.

Mentres qu'es sustantíus personals de terséra persona: **éll, ella, élls, éllas** y sas séuas fórmas preposisionals: **per sí, emb sí, emb ella, etc.**, dins una matéxa situassió, se pòren referí a multitud d'objèttes, personas, animals o idèas.

Es sustantíus personals són:

Jo, tú, éll, ella, noltros, noltras, voltros, voltras, élls, éllas, sí.

D'éllos, es sustantíu personal “éll” té dos significads; per una part sinnifica tercera persona singulà. Y per un'altra, sinnifica sustantíu néutro.

Etzemple: donalí a **éll**;   **éll** axò no ès axí.

Sas fórmas preposisionals d'es sustantíus personals se fórmnan emb sas preposissións: **a, emb, emba, de, per, sêNSE.**

Etz.: **emb jo** en sortireu. Ès **per tú**. Eu ferêm **sêNSE voltras**.

ADJETTIU

Adjettiu ès tota paraula qu'acompanya a n'es sustantiu, espressand una cualitat seu o determinand es seu sinnificad.

S'adjettiu, ademés d'agafà es matéxos morfémases de gènero y número d'es sustantiu qu'acompanya, (*axò vol di que si es sustantiu ès femení singulà, per etzemple, s'adjettiu també eu ha d'essè*) y té una sèri de morfémases esclusíus, a través d'es que pod espressà per sí mateix una variassió d'intensitat d'es sinnificad.

S'adjettiu se dividêx en: **calificatíu y determinatíu**.

Adjettius calificatius

Ets adjettius calificatius són es qu'espréssan sas cualidats d'es sustantius qu'acompanyan. Aquestas cualidats reben es nom de graus.

Graus de s'adjettiu calificatiu.

Es graus morfològics de s'adjettiu calificatiu són tres: **positiu, comparatiu y superlatiu**.

Grau positíu.

Es grau positíu indica colca cualidat d'es sustantíu: *negre*, *simpàtic*, *véy*, *flux*, *cansad*, *milló*, *pitjó*, etc.

Etz.:

Porc **negre**, al-lòta **simpàtica**, barco **véy**.

Grau comparatiu.

Es grau comparatiu, ja eu diu sa paraula, compara sa cualidat d'es sustantíu emb sa d'altres. Sa fórmia emb s'ajuda de varis morfémases independéns d'es letséma; y se dividêx emb: **comparatiu de superioritat, d'igualtat y d'inferioritat**.

Es comparatiu de superioritat se fórmia emb las conjunsions comparativas “**més ... que**”.

Aquest cotxo ês **més** nòu **qu'** es méu.

Es comparatiu d'igualtat se fórmia emb las conjunsions comparativas “**tan ... com**”.

Aquest cotxo ês **tan** nòu **com** es méu.

Es comparatiu d'inferioritat se fórmia emb las conjunsions comparativas “**ménos ... que**”.

Aquest cotxo ês **ménos** nòu **qu'** es méu.

Grau superlatiu.

Es grau superlatiu definêx sa cualidat d'es sustantíu a n'es grau superió. Per formà es grau superlatiu, s'adjettiu recurrêx a fórmias morfològicas, employand morfémases independéns com són: un advèrbo, més una preposissió, o un advèrbo totsol.

Es dia **més** llèrg **de** s'añ. Aquesta llissó ês **molt** difícil.

Empleyand prefitses: **bi-**, **bis-**, **tri-**, **rebes-**, **rede-**, **revey-**, **des-**, **super-**, **requete-**. Etz.:

Es gató està **requetebò**. Ès es **redepadrí**. Ès añ **bissest**.

Empleyand sufitses: **-íssim**, **-íssima**, **-al**, **-arro**, **-ot**, **-òta**, **-not**, **-nòta**, **-utxo**, **-utxa**. Etz.:

Ès una persona importantíssima. Aquell nin està fet un al·lotarro.

Adjaettius determinatius.

Ets adjettius determinatius són es que situau a n'es sustantiu emb relassió a sa persona, s'espà y es tems.

Ets adjettius determinatius se dividexen emb: **possessius**, **demonstratius**, **indefinids**, **numerals**, **interrogatius** y **esclamatius**.

Adjettius possessius

Ets adjettius possessius indican pertenènsi o possessió d'es sustantiu. Se dividexen en possessius d'un sol posseedó (tenedó) y en possessius de varis posseedós (tenedós).

Ets adjettius possessius **d'un sol tenedó** són:

Singulà : **méu**, **méua**, **téu**, **téua**, **séu**, **séua**.

Plural : **méus**, **méuas**, **téus**, **téuas**, **séus**, **séuas**.

Etz.:   sa **méua** soméra (ês méua en propiedat).
          ca **téua** (ês sa téua casa en propiedat).

Ets adjettíus possessíus de **varis tenedós** són:

Singulà: **méu, méva, téu, téva, nostro, nostra, vostro, vostra, séu, séva.**

Plural: **méus, mévas, téus, tévas, nostros, nostras, vostros, vostras, séus, sévas.**

Etz.:   sa méva soméra (és sa soméra de sa méva famili) .
              ca téva (és sa casa d'es téus pares a hon tú hey vius).

Adjettius demostratíus

Ets adjettíus demostratíus situan a n'es sustantíus en relassió a s'espai y es tems, indicand distansi entr'es que xèrra y s'objètte.

Se dividexen en: **de ben apropiat, d'apropiat, d'enfòra.**

De ben apropiat: **aquet, aquest, aquesta, aquests, aquestas, aquest altre, aquests altres, aquesta altra, aquestas otras.**

D'apropiat: **aqueix, aquéxa, aquéis, aquéxas, aquéxos, aqueix altre, aquexa altra, aquéxas otras, aquéis altres, aquéxos otras.**

D'enfòra: **aquell, aquélla, aquells, aquéllas, aquell altre, aquella altra, aquells altres, aquéllas otras.**

Adjettíus indefinids

Ets adjettíus indefinids domés déxan entreveure sa relassió d'es sustantíu emb lo que se xèrra.

Ets indefinids són: **varis, bastant, abastament, colcú, colcún, cap, colcúns, colcunas, ningú, ningúns.** Etz.:

¿hey ha **colcú**?; ¡no hey ha **ningú**!; ja en teng **abastament**; d'en Juan no en duguis **cap**; tenim **varis** pomas tocadas.

Adjettius numerals

Ets adjettius numerals són es que determinan es sustantiu espressand cantitat, número o órde.

Es numerals se dividexen emb: **cardinals**, **ordinals** y **fraccionaris**.

Adjettius umerals cardinals

Ets adjettius cardinals mos díuen sa cantitat etzatte d'algo:

Un, una, dos, duas, tres, cuatro cuatra, cinc, sis, sèt, vuyt, nòu, dèu, onze, dotze, tréte, catorze, quinze, sètze, déssèt, dévuyt, dénòu, vint, vintiún, vintidós, vintitrès, vinticuatre/a, vinticinc, vintissis, vintissèt, vintivuyt, vintinòu, trènta, trènta un, trènta una, trènta dos, trènta duas, trènta tres, trènta cuatre, trènta cuatra, trènta cinc, trènta sis, trènta sèt, trènta vuyt, trènta nòu, coranta, coranta un, coranta una, coranta dos, coranta duas, coranta tres, coranta cuatre, coranta cuatra, coranta cinc, coranta sis, coranta sèt, coranta vuyt, coranta nòu, cincuenta, cincuenta un, cincuenta dos, cincuenta duas, cincuenta tres, cincuenta cuatre, cincuenta cuatra, cincuenta cinc, cincuenta sis, cincuenta sèt, cincuenta vuyt, cincuenta nòu, xixanta, xixanta un, xixanta una, xixanta dos, xixanta duas, xixanta tres, xixanta cuatre, xixanta cuatra, xixanta cinc, xixanta sis, xixanta sèt, xixanta vuyt, xixanta nòu, setanta, setanta un, setanta dos, setanta duas, setanta tres, setanta cuatre, setanta cuatra, setanta cinc, setanta sis, setanta sèt, setanta vuyt, setanta nòu, vuytanta, vuytanta un, vuytanta dos, vuytanta duas, vuytanta tres, vuytanta cuatre, vuytanta cuatra, vuytanta cinc, vuytanta sis, vuytanta sèt, vuytanta vuyt, vuytanta nòu, noranta, noranta un, noranta dos, noranta duas, noranta tres, noranta cuatre, noranta cuatra, noranta cinc, noranta sis, noranta sèt, noranta vuyt, noranta nòu, cent, cent un, cent dos, cent duas, cent

tres, cent quatre, cent cuatra, cent cinc, cent sis, cent sèt, cent vuyt, cent nòu, cent dèu, etc. docens, docentas, trecens, trecentas, cuatrecens, cuatracentas, cuatracentas cuatra, cinccens, cinccens tres, cinccentas, sicens, sicutas, sètcens, sètcentas, vuycens, vuycentas, nòucens, nòucentas, mil, dos mil, dues mil, tres mil, quatre mil, cinc mil, cent mil, cinc cens mil, cinc centas mil, mitj milló, un cuart de milló, un milló, dos millions, tres millions, quatre/a millions, cinc millions, un billó, un trilló, un cuatrilló... etc.

Adjettius numerals ordinals

Ets adjettius numerals ordinals determinan s'orde dins una sèri determinada, y tots ténen femení.

Són:

S'ú, primé/ra, segón/a, tercé/ra, cuart/a, quint/a, sèst/a, sèttim/a, ottàu/a, novê, novena, dècim/a, dècim primé, dècim segón, etc.; vigèssim, vigèssim primé, vigèssim segón, etc.; trigèssim, trigèssim primé, trigèssim segón, etc.; cuatregèssim, cuatregèssim primé, cuatregèssim segón, etc.; quinquèssim, quinquèssim primé, quinquèssim segón, etc.; sigèssim, sigèssim primé, sigèssim segón, etc.: sètgèssim, sètgèssim primé, sètgèssim segón, etc.; vuytgèssim; nòugèssim; centgèssim; docentgèssim; trecentgèssim; cuatracentgèssim; cinentgèssim; sicutgèssim; sètcentgèssim; vuytcentgèssim; nòucentgèssim; milgèssim; ...etc. etc.

Abreviaturas :

1é. 2ón. 3é. 4rt. 5nt. 6st. 7tm. 8au. 9é. 10im. 20im. 30im. etc.

Adjettius numerals fraccionaris

Ets adjettius fraccionaris són es que mos díuen quina ès cada una de sas pars d'un tot.

Són:

Sensê, sensera, mitj, mitja, mitjansé/ra, mitjana, cuart, ottàu, unsa (33 grs.), mitjunsa (16,5 grs.), tres unsas (99 / 100 grs.), tèrsa (400 grs.), mitja tèrsa (200 grs.); priméra part, segona ~, tercera ~, cuarta ~, quinta ~, sèsta ~, sèptima ~, ottava ~, novena ~, dècima ~, onzava ~, dotzava ~, trétzava ~, catorzava ~, quinzava ~, sètzava ~,

desètava ~, devuytava ~, denòuava ~, vintava ~, vintiunava ~, trenta tresava ~, corantava ~, cincuantava ~, xixantava ~, setantava ~, vuytantava ~, norantava ~, centava ~, ... etc.

Dècim, dècima, onzàu/a, dotzàu/a, trétzàu/a, etc.; vintàu/a, vintiunàu/a, vintidosàu/a, etc.; trèntàu/a, trènta unàu/a, trènta dosàu/a, etc.; corantàu/a, coranta unàu/a, coranta dosàu/a, etc.; cincuantàu/a, cincuenta unàu/a, cincuenta dosàu/a, etc.; xixantàu/a, xixanta unàu/a, xixanta dosàu/a, etc.; setantàu/a, setanta unàu/a, setanta dosàu/a, etc.; vuytantàu/a, vuytanta unàu/a, vuytanta dosàu/a, etc.; norantàu/a, noranta unàu/a, noranta dosàu/a, etc.; centàu/a, cent unàu/a, cent dosàu/a, etc.; docensàu/a, docéns unàu/a, docéns dosàu/a, etc.; trecensàu/a, trecéns unàu/a, trecéns dosàu/a, trecéns tresàu/a, etc.; cuatrecensàu/a, cuatrecéns unàu/a, cuatrecéns dosàu/a, cuatracéns dosàu/a, cincicensau/a, cincéns unau/a, cincéns dosau/a, etc.; sicensàu/a, sicéns unàu/a, sicéns dosàu/a, etc.; sètcensàu/a, sètcéns unàu/a, sètcéns dosàu/a, sètcéns tresàu/a, etc.; vuycensàu/a, vuycéns unàu/a, vuycéns dosàu/a, vuycéns tresàu/a, etc.; nòucensàu/a, nòucéns unàu/a, nòucéns dosàu/a, nòucéns tresàu/a, milàu/a, mil unàu/a, dos milàu/a, tres milàu; milèssima, dosmilèssima, ...etc.

Dezena, onzena, dotzena, trétzena, catorzena, quinzena, sètzena, déssètena, dévuytena, dénòuena, vintena, trentena, corantena, cincuantena, xixantena, setantena, vuytantena, norantena, centena, centenà, docentena, dos centenàs, trecentena, tres centenàs, cuatra centenàs, quatre centenàs, cinc centena, sicutena, sèt centena, vuyt centena, nòu centena, milenà, bi milenà, tri milenà, dos milenàs, tres milenàs, cincuenta milenàs, ... etc.

Adjettius interrogatíus

Són es qu'acompañan a n'es sustantíus demanand algo d'ell.

Són: **Quín, quina, quins, quinas, cuant, cuàns, cuanta, cuantas.**

Etz.: ¿cuàns d'amigs sou?. ¿Quina de voltras?.

Adjettius esclamatius

Ets adjettius esclamatius, morfològicament ténen sas matéxas fórmas qu'ets interrogatius. Són:

Quin, quina, quins, quinas, cuant, cuàns, cuanta, cuantas.

Etz.: **¡quín jèrro més guapo!, ¡cuantas catsas! ¡quins bitxos!**

ES PRONOM

Es pronom ês sa part de s'orassió que sempre fóрма cos emb so vérbo, sustituind (per anàfora o per catàfora) a unitats llingüísticas ja enomenadas en es contèste, o que s'enomenaràn més endavant.

Se dividexen en: **personals, demostratius, possessius, relatius, indefinids, numerals, interrogatius y esclamatius.**

Pronoms personals

Sa funsió d'es pronoms personals ês, indicà qu'es vérbo té un objèt de dirètte o indirètte de priméra, segona o tersera persona.

Etzemples:

Ja no **mos** respèttan.

No l'importa gens.

Las som compradas negras.

Li vatj dí que fos amabble, però no' **u** va sê.

Però, quand se fa mesté, acompanyan a un sustantíu o a un sustantíu personal. Etz.:

Ets al-lots ja no **mos** respèttan.

A n'en **Juan** no l'importa gens.

Sas **sabatas las** som compradas negras.

A n'en **Simó li** vatj di que fos amable, però no'**u** va sê.

Élls ja no **mos** respèttan.

A **éll** no l'importa gens.

Sas **vostras las** som compradas negras.

A **éll li** vatj di que fos amable, però no'**u** va sê.

Es pronoms personals se dividexen en:

De priméra persona: **me, em, emb jo, mos.**

De segona persona: **te, et, emb tú, vos, vostê, vostês.**

De terséra persona: **la, li, lo, el, le, elz, elza, euz, euza, las, lis, los.**

De terséra persona recíproca: **Se, es, si, emb sí matex, en, ne, hey, hi, ho.**

Néutros: **eu.**

Enclítics: **hi, ho, li, lo, en, ne, la, el, te, et, hey.**

Es pronoms personals de terséra persona, “**elz/euz**”, generalment van seguids d'es pronoms enclítics “**hi, ho**”.

Etz.: **elzhi** donaré   **euzho** donaré.

A sa priméra composissió, es grupo pronominal “elzhi...” mos dona a entendre que donarà algo a sas personas qu'havían anomenad.

A sa segona composissió, es grupo pronominal “euzho...” mos dona a entendre que donarà es gènero a sas personas qu’eu venguin a sercà.

Pronoms demostratius

Es pronoms demostratius mos indican distansi espacial o temporal de lo que deym. Segóns sigui sa distansi de s’objète en cuestiό, y se dividexen en:

De ben apropi: **Aquet, aquest, aquesta, aquests, aquestas, aquest altre, aquesta altra, aquets altres, aquestas otras.**

D’aprop: **aquex, aquéxa, aquéis, aquéxos, aquéxas, aquex altre, aquexa altra, aquéis altres, aquéxos altres, aquéxas otras.**

D’enfòra: **aquell, aquélla, aquells, aquéllas, aquell altre, aquella altra, aquells altres, aquéllas otras.**

Néutro: **Matex, matéxa, matéis, matéxos, matéxas.**

Pronoms possessíus

Es pronoms possessíus són es que mos indican una idèa de possessió o pertenènsi, de cada una de sas personas verbals.

Possessíus de priméra persona:

**Mun, mu, méu, méus,
méua, méva, es méu, sa méua, sa méva, es méus, sas méuas, sas
mévas, nostro, nostra, nostros, nostras, es nostros, sas nostras.**

De segona persona:

**Ton, ta, téu, téua, téva, téus, téuas,
tévas, vostro, vostra, vostros, vostras, es téu, sa téua, sa téva, es
téus, sas téuas, sas tévas, es vostro, sa vostra, es vostros, sas
vostras.**

De terséra persona:

**Son, sa, séu, séua, séva, séus, séuas,
sévas, es séu, sa séua, sa séva, es séus, sas séuas, sas sévas.**

Pronoms relatius

Es pronoms relatius són es que se referexen a una paraula ja expressada. Són:

Que, qui, quín, quina, quins, quinas, heyà.

Etz.: ¡Quín un!. No m'agràda qu'eu diguis. N'hi heyà mols.

Pronoms indefinids

Es pronoms indefinids sustiuyexen a n'es nom, però referind-sé a ell d'una forma inconcreta. Se dividexen en: **pronoms indefinids gradatius y pronoms indefinids etsistensials.**

Es pronoms indefinids gradatius, espréssan un grau de número, intensitat o cantitat d'ets eleméns que sustituyexen.

Són:

**Tot, tota, tots, totas, poc, pòca, pocs, pòcas, molt,
molta, mols, moltas, massa, bastant, pròu, abastament, suficient,
quant, cuanta, cuans, cuantas.**

Es pronoms indefinids etsistensials mos indican lo que se desconêx, lo que no etsistêx o lo que no se vol enomenà.

Són:

Ningú, cap, res, altre, altra, altres, otras, cada, cadaú, cadascú, cadauna, cadascuna, còlcú, colca, còlcún, còlcuna, cuòlcú, cuolca, cuòlcún, cuòlcuna, còlcúns, còlcunas, cuolcas, cuòlcúns, cuòlcunas, quiscún, quiscuna, quiscúns, quiscunas, quisvuya, quisvuyan, còlsevol, còlsevòla, còlsevols, còlsevòlas, cuòlsevol, cuòlsevòla, cuòlsevols, cuòlsevòlas.

Pronoms numerals

Es pronoms numerals sustiuyexen a n'es nom espressand cantitat o órde. Se dividexen en pronoms numerals cardinals y pronoms numerals ordinals.

Es pronoms numerals cardinals indican emb etzattitud es número d'objèttes.

Són:

Un, dos, tres, quatre, dèu, dotze, vint, corantaún, quatre mil cincéns trènta, etc.

Es pronoms numerals ordinals indican es llog a hon estàn situads. Són:

primé, segón, segona, tersé, terséra, quart, cuarta, quint/a, sèst/a, sèttim/a, ottàu/a, novê, novena, dècim/a, onzàu/a, dotzàu/a, vintàu/a, vintiunàu/a, vintitresàu/a, vintivuytàu/a, corantàu/a, coranta unàu/a, vuytanta dosàu/a, etc.

Pronoms interrogatius

Es pronoms interrogatíus són es que demanan algo o trèscan. Són:

Quê, an a quê, qui, an a qui, quín, quins, quina, quinas, cuàns, cuàntas.

Etz.: **¿quê dius?.** **¿An a qui sercas?.** **¿Quinas vols?.**

Pronoms esclamatius

Es pronoms esclamatius són es que servexen per espréssà sorpresa. Són:

Quê, quí, quin, quins, quina, quinas, cuans, cuantas.

Etz.: ¡**Quê** malament!. ¡**Quin** una!. ¡**Cuans!**. ¡**Quinas** puras!.

ETS ARTÍCULS

Ets articleus són sas pars de s'orassió qu'ajudan a demostrà es gènero y es número d'es nom a n'es que determinan.

Ets articleus baléas són:

P'es masculí singulà: **Es, el, u, en, se, ne, sen, so, lo.**

P'es masculí plural: **Es, u, els, ets, sos.**

P'es femení singulà: **Sa, na, la.**

P'es femení plural: **Sas, las.**

US D'ETS ARTÍCULS

Ets artículs u, el, s'empleyan cuand volêm manificà es nom que determinan, o cuand xerram emb ironía, y a devant de sa paraula “tío”.

Etz.: **u** Réy; **el** Real Mallorca; **el** tío Tòni; **u** seño Bal.le; **¡el** gran hòmo!.

S'artícul u, (antigament **eu**) ês pròpi de sa zona de Pollènsa, Mallorca, y també servêx tant p'es singulà com p'es plural.

Etz.: **u** moll, **u** cotxos, **u** gall.

S'artícul es, ês s'artícul baléà per escelènsi, servêx tant p'es singulà com p'es plural, y s'empleya devant es noms que comènsan emb consonant. Etz.:

es cavall; **es** teléfono; **es** mòvil; **es** dits; **es** jonóys.

S'artícul so, va sempre derréra de sa preposissió “emb”.

Etz.:

Emb so cotxo; **emb so** trén; **emb s'** àvion.

S'artícul se, s'empleya únicament devant es noms masculíns que comènsan emb vocal, perdend s'artícul sa séua.

Etz.:

S'ase; **s'**Impèri Bizantí; **s'**olivéra; **s'**únic

S'artícul ne, s'empleya demunt es noms y es malnoms masculíns que comènsin emb vocal, y cuand etsistêx una relassió de familiaritat emb so qui xèrra. Aquest, talment com s'anteriò, pèrd sa séua vocal. Aquest mateix artícul si sa primera lletra està escrita emb mayúscula ês sinònim de don o de señó. Etz.:

N'Olivé; N'Andréu; n'oreyotas; n'Estéva.

S'artícul en, també ès baléà per escelènsi y s'empleya talment com s'anterió, però quand es nom o malnom comènsi per consonant. Etz.:

es llibre d'**en** Toméu.
en matarratas, ès es cosí d'**en** Tolo.

Aquest matex artícül si sa priméra lletra està escrita emb mayúscula ès sinónim de don o de señó.

Etz.:

En Toméu; **En** Juan; **En** Binimèlis; **En** Ballestél.

S'artícul lo, equival a n'ets artículs “se y es”. Perdent aquex sa vocal quand es nom que determina també hey comènsa. Ecz.:

Lo sendemà; tirêu a l'ayre (a lo ayre).

S'artícul sen, s'empleya únicament derréra sas preposissons “a, de, per, devés”. Etz.:

A **sen** revés. A **sen** dret. Devés sen dret.
De **sen** revés. De **sen** dret. Per **sen** dret.

S'artícul sa, ès s'artícül femení per escelènsi de Baléàs, y s'empleya devant es noms que determina, tant si comènsan per vocal com per consonant. Si comènsa per vocal s'artícül pèrd sa séua. Etz.:

Sa soméra; **sa** ma; s'arquitectura; sa veynada.

S'artícul na, ês s'altre artícul baléà per escelènsi, y s'empleya talment com es seu sinònim d'es masculí, demunt es noms y malnoms, havendt'hí familiaritat. Etz:

na Tonina; **na** Bèl; **na** Bêt; **na** pellusca; **na** rossa; **n'**Àngela.

Aquest matex artícul si sa priméra lletra està escrita emb mayúscula ês sinònim de dòña. Etz.:

Na Tonina; **Na** Bèl; **Na** Bêt; **N'**Àngela; **N'**Antònìa.

S'artícul la, s'empleya quand volêm mannificà es nom femení que determinam o si xerram emb ironía. També s'empleya devant se denominació de sa priméra hòra y las séuas fracciós. Etz.:

la ma; **la** Vèrja; ¡miratelâ a **la** reyna!; **la** una; **la** una y dèu;

la una ménos vint.

S'artícul las, s'empleya demunt es noms femeníns que volêm mannificà o si xerram emb ironía. Y devant se denominassió de las hòras (escèpte sa primera) y las séuas fracciós. Etz.:

¡miratelâs a **las** reynas!; **las** Vèrges; **las** tres en punt;

las dues ménos cuart; **las** vuyt y dèu.

S'artícul sas, va devant es noms femeníns plurals, ja comènsigan emb vocal o emb consonant. Etz.:

sas calsas; **sas** olivas; **sas** amigas; **sas** tomàtigas, **sas** aygos.

S'artícul els, s'empleya demunt es noms masculíns emb plural que volguèm manificà y que comènsigan emb consonant. Etz.:

els Bisbes; **els** Réys; **els** réys de Mallorca.

S'artícul ets, s'empleya esclusivament devant es noms masculins que comènsigan en vocal. Etz.:

ets ases; **ets** animals; **ets** indús; **ets** òssos, **ets** inútils.

S'artícul sos, s'empleya únicament derréra de sa preposisió emb, estand es noms masculins en plural. Etz.:

Emb **sos** cotxos; emb **sos** carros; emb **sos** coxos.

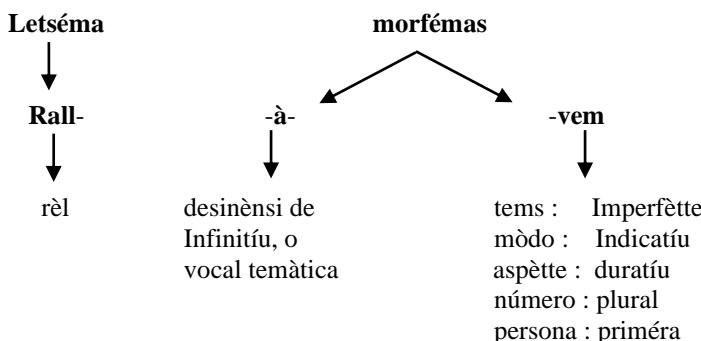
ES VÈRBO

Es vèrbo ès sa part de s'orassió que representa es nucli d'es Predicad, y ès s'estad, s'accio o sa passió que fa referènsi a n'es comportament d'es sutjètte.

MORFOLOGÍA VERBAL

Es vèrbo està compost per un letséma o rèl verbal y per uns morfémases que mos díuen es **tems**, es **mòdo**, s'**aspètte**, es **número** y sa **persona verbal**.

Desglosêm per etzemple sa paraula “**rallàvem**”.

SAS DESINÈNSIS D'INFINITÍU

Són sas vocals finals que mos díuen a quina conjugassió pertenêx es verbó en cuestió.

Sas desinènsis d'Infinitiu d'es Baléà són:

De 1ª conjugació : -à (anà, caminà, xerrà, rellà, passà, agafà, etc.)

De 2ª conjugació : -e, -ê (havê, porê, dolê, merexe, moldre, etc.)

De 3ª conjugació : -í (cosí, coí, sortí, moñí, fogí, etc.)

De 4ª conjugació : -aure, -èure, -eure, -iure, -é, -ú, -í (caure, recaure, sèure, creure, preveure, riure, sonriure, fé, desfé, dú, dí, desdí, etc.)

SA PERSONA Y NÚMERO VERBALS

Sa comunicassió humana se fundamenta emb s'etsistènsi d'un **jo** emisó y un **tú** recettó.

Sa persona està representada p'es pronoms personals: **jo**, **tú**, **éll**, **élla**, **noltros**, **noltras**, **voltros**, **voltras**, **élls**, **éllas**.

Sa persona **éll**, se li diu qu'és sa no persona, pérque fa sa referènsi a sa persona que no està present dins sa comunicassió de s'emisó y es recettó.

Es número opòsa sas fòrmas singulàs a sas plurals.

Etz.:

Noltros = jo + tú - élls.

Voltros = tú + élls

Éll = éll - jo - tú - élls.

Élls = éll + éll + éll + éll...

Jo = jo - tú - élls.

Tú = tú - jo - élls.

ES MÒDO VERBAL

Es mòdo verbal ês a hon s'organisa es tems y s'aspètte verbal que dona llog a sas diferentas fórmas temporals. Se dividêx emb: **Indicatiú, Subjuntíu y Impératíu.**

S'Indicatiú esprëssa d'una fórmma absoluta s'etsistènsi d'es sutjètte. Té tots es tems y totas sas personas.

Es Subjuntíu esprëssa s'etzistènsi d'es sutjètte d'una fórmma subordinada. Té es matéxos tems y personas que s'Indicatiú, escètte es tems de futur que si ès simple condisional, empleya es present d'Indicatiú a sa séua conjugassió:

- Si *romps* es vidre eu pagaràs.

Si es tems de futur ès simple no condisional, empleya es present de Subjuntíu:

- En cuand *síá* mesté, te vendré a'judà.

Si es tems de futur ès compost no condisional, fa us d'es passad perfètte de Subjuntíu:

- En cuand *síá estad* mesté.

Y si es tems de futur ès compost y condisional, fa us d'es passad perfètte de s'Indicatiú:

- Si **has dinad** cuand **passaré, vendràs** emb jo.

S'Impératiú espréssa mando, o sía sa voluntad de que algo se cumplésqui, y no té priméra persona singulà, degud a que no mos porêm manà algo a noltros matéxos.

Domés té dos tems verbals, es present y es futur.

- ¡Tòni, **escriu!** Cavarêm aquí. Tórna demà.

S'ASPÈTTE VERBAL

S'aspètte verbal ês un punt essensial de sa morfología verbal, que va unid a cada catagoría de tems: **anà** + sa preposissió **a** + **un infinitiu**, mos indica un aspètte progressiu o de futur.

O una perifrassis formada p'es èrbo **està** + **un gerundi**, que mos dona s'aspètte de còsa durativa.

- **Estam soldant** aquésta estruttura. (perifrassis).

- **Anam a jugà** emb sa baldufa. (aspètte de futur).

ES TENS VERBAL

Sa caratterística fundamental d'es èrbo ês sa séua possibilidat d'esplicà y implicà tems. O siga, que mos diu cuand passa lo que diu es sutjètte. Axí, es sutjètte o emisó, ordéna es fets en **tems present, passad o futur**. Etz.:

Jo menj (qu'eu està fend ara matex).

Jo menjava	(qu'eu va fé a un passad lluñ).
Tú has menjad	(qu'eu va fé a un passad apropiat).
Jo menjaré	(qu'eu ferà pròximament).
Jo hauré menjad	(qu'eu ferà molt endavant).
Tems de present.	

Es tems de present, dêsd'es punt de vista aspetual, ès una fórmia que indica una acció inacabada : **ara toc sa guitèrra.**

Es tems de Present

Es tems de present se pod dividí emb: **Present auttal, present habitual, present permanent, present històric y present emb való de futur.**

Present attual.

Es present attual espréssa s'acció en relació emb so moment de sa paraula:

Ara toc sa guitèrra.
 Camín drêt.
 Corr aviad.
 Ned com un pex.

Present habitual.

Es present habitual indica un comportament usual y acostumad, encara que no s'estigui desarolland s'acció ara mateix:

Es dematíns **dong** una volteta p'es moll.

Present permanent.

Es present permanent s'empleya per espressà fets o veras, que sa séua validês està fòra de tota fita temporal:

Sa tèrra ***gira*** enrevoltand es sol.
Totas sas personas ***son*** mortals.

Present històric.

Es present històric o present emb való de tems passad, s'empleya per fé més viu lo que contam, atracandló a n'es moment attual:

En Colom ***descubrêx*** Amèrica a 1492.
Sa guèrra de s'Independènsi ***comènsa*** a 1808.

Present emb való de futur.

Es present emb való de futur té un való imperfettíu de present, que permet representà accions que se feràn despuès de s'àtte verbal. Eu employam quand dins es contèste dú un element adverbial que indica acció futura, o dins un'orassió interrogativa quand solicitam permís per algo, o quand mos feym una pregunta a noltros matéxos:

Demà mos ***n'anam*** de rúa.
D'aquí un mes ***acob*** sa feyna.
¿***Anam*** a ca's cónco Tòni?.
¿***Dóng*** un caramèl·lo a sa nina?.

Però també, es present de futur quand té való de ordenà algo, sustituyêx a s'Impératíu:

¡***Tórna*** totduna qu'acabis!.   ¡Voltros, ***feys*** axò antes que rês!.

Aximatex fa referènsi a una acció hipotètica y per consiguiente qu'encara no s'ha fêta, dins sas orassíons condissionals:

Si *díus* ve, te creurêm.
Si *passas* p'es born, dum un gelat.
Si *estodies* una carréra, t'anirà milló.
Si *feym* deport, goñarêm salud.

Tems de passad.

Es tems passad sinnifica acció d'algo que ja s'ha fet. Té tres fòrmas d'espresió: **passad imperfète, passad indefinid, passad perfète, passad anterió y passad molt perfète.**

Passad imperfète.

Es passad imperfète, s'empleya per descriure s'escenari a hon sotseyêx s'accio principal:

Contentas *estavan* dins ca séva.
El cèle *groñía* mentras amollava llamps un derréra s'altre.

Passad indefinid.

Es passad indefinid ês sa priméra fòrma composta de s'Indicatiú, s'empleya principalment per contà fets puntuals, y se costruyêx emb so passad perfète d'es vérbo aussilià anà y s'infinitiu d'es vérbo que conjugam. Etz.:

Ahí *varem anà* a n'es téâtro. *Vatj caminà* fins tard.

Passad perfète.

Es passad perfète ês una fòrma composta qu'entre en funsió emb sos verbs havê o essê, que mos dona un aspètte de

passad molt apropiat, y està formad p'es present d'Indicatiu de s'havè o d'essè, més es participi passiu d'es verb que conjugam:

Som venguda avuy dematí.
Hé venguda avuy dematí.

Ja *som arribads*.
Noltros *hem corregud* aviad.

Passad anterio.

Es passad anterio és una fórmia composta més, que mos dona un aspècte de passad alluñad, y està formad p'es passad perfette d'es verb aussilià anà, s'infinitiu d'es verb havè o essè y es participi passiu d'es verb que conjugam:

Vatj havè sortida pe'sa porta de derréra.
Vareu havè cayguds p'es corral.
Va essè duyt en brassos.

Passad molt perfette.

Es passad molt perfette, espréssa un tems passad anterio a un altre passad. Aquesta fórmia verbal indica una acció acabada, y se fórmia emb so passad imperfette de s'aussilià havè y es participi passiu d'es verb que conjugam:

Cuand anassem a vorervós ja vos *n'havíeu anads*.
Me va contà qu'*havia ballad* emb na Magdalena.

Tems de Futur.

Es tems futur mos indica que algo se ferà o sotseirà en tems qu'encara no ha arribad. Se dividêx en: **futur simple, futur compost, condisional simple y condisional compost**.

Futur simple

Es futur simple presenta una acció d'algo qu'encara no ha passat.

Aniré a n'es futbol.

¿Cuand *vendrêu*?

Demà *menjaré* sobrassada torrada.

Futur compost.

Es futur compost presenta un'acció acabada en es futur, anterió a un'altra acció també futura. Se forma emb so futur simple d'es verbó havé y es participi passíu d'es verbó que conjugam:

A las sis *haureu arribad*.

M'ho *hauré menjad* tot d'aquí una estona.

Condisional simple.

Es condisional simple o futur hipotètic, ês un tems de futur que mos indica algo que mos agradaría que sotseís, si se donassen unes condicions determinadas:

Cantaría, si pogués.

Aniríem a ballà si no fos dillúns.

Avuy *aniría* a sa plaja si no havés de fé feyna.

Condisional compost.

Es condisional compost ês es tems de futur que mos indica una acció que havéssem fet, si sas condicions havéssen estadas sas adequades. Està formad p'es condisional simple d'es verbó havé y es participi passíu d'es verbó que conjugam:

Heuría venguda si m'havésses avisada a tems.

Heuríem goñad si no havéssen espulsad a n'Etoo

Estadis o valós d'es condissionals

Es dos tems condissionals, ténen tres estadis o valós:

- 1 - Condisional emb való de còsa real:

Si vens escoltarêm música.

- 2 - Condisional emb való de còsa possibile:

Si venguésses menjaríem porcélla.

- 3 - Condisional emb való de còsa irreal:

Si havésses estad aquí, Señó, en Làssaro no haguéra mort.

FÓRMAS NO PERSONALS D'ES VÈRBO

Sas fórmas no personals d'es vérbo no ténen tems ni mòdo verbal y se dividexen emb: **Participi, Infinitiu y Gerundi.**

Es Participi

Es Participi ês sa fórmá no personal d'es vérbo, qu'entre dins sa conjugassió d'es tems composts. Se li diu participi, pérque pren part d'es nom y d'es vérbo, per cuant té las propiedats de s'adjettiu, y significa acció, passió y tems verbal. Ademés de concordà emb élls en número y gènero. Es Participi se dividêx emb **attíu y passíu**.

Es Participi attíu.

Es Participi attíu significa acció y ês es nom que se junta a s'espresió que s'abrevia d'es vérbo adjettiu. Y sempre acaba emb: **ant, -ent.** Etz.:

Amant, oyent, escrivent, militant, caminant.

Però aximateix, heyà noms, que duguend s'acabament d'es Participi attíu, pàssan a sê adjettius verbals o noms sustantius. Etz.:

Preferent, consequent, malament.

Es Participi passíu.

Es Participi passíu ês es nom qu'entre dins sa formació de colcúns d'es tems composts, y espréssa colca calidat d'es sutjëtte. Es

participi passíu ês indeclinable emb so èrbo havê si emb éll acaba s'acció.

Sas desinèncis d'es Participi passiu son:

-ad, -ud, -id, -ada, -uda, -ida, -adas, -udas, -idas.

Etz.: som **estimad**; han **lleggid**; hem **corregud**; hey som **anadas**.

Declinació d'es Participi passíu.

Es Participi passíu ês declinable en es tems composts a hon hey pren part emb so èrbo havê, si s'espréssa s'objètte demunt es que recau s'acció, adecuand sa séua desinènsi a sa d'es nom de s'objètte.

Etz.:

- Ha llegid es dièri.
- Ha llegida sa gramàtica.
- Hem mirad es mostradós.
- Hem miradas sas sabatas.

Es Participi passíu ês també declinable, en es tems composts a hon hey pren part emb so èrbo Essê.

Etz.:

- ¿Has **mirad** allò?, eu som **mirad**.
- ¿Has **leggida** sa novèla?, la som **leggida**.
- Mos som **asseguds**.

Es Participi, devòra un nom, fa funsions d'adjettiu o còma atribut orassional. Etz.:

- Sa carn **aguiada** ês molt gustosa.
- Aquesta casa està molt **abandonada**.

Però també hey ha participis que son irregulàs respètte de sa séua desinènsi. Etz.:

De matà : **mort / morta**
De veure: **vist / vista**
D'absoldre: **absolt / absolta**
De cubrí: **cubèrt / cubèrta**

De dú : **duyt / duyta**
De fé : **fet / féta**
De trèure : **trèt / trèta**
De desfè : **desfet / deféta**

Hey ha aximatex Participis passíus irregulàs respètte d'es sinnificad cuand es sutjètte d'es qui se xèrra, ês es causant de s'accio. Etz.:

Agoserad (que vol dí, es qui no té po d'es risc).

Agraíd (que vol dí, es qui dona sas grassis).

S'Infinitiu.

S'Infinitiu ês una fórmá verbal que té duas caretarísticas: per una part té sa calidat de vérbo, essênd sa rèl y desinènsi de sa séua conjugassió.

Y per una altra té sa calidat d'un nom, y per assò ammêt anà acompañad per colsevol determinant nominal: artículs, pronoms, adjettius, etc.

Però per contre y emb oposissió a n'es sustantiu, que presenta s'accio còma algo estàtic, s'Infinitiu presenta s'accio emb dinamisme:

Aquell *riure* tan dols de na Bèl me va enamorà.
Es *caminà* a poc a poc me cansa.

Dins se séua calidat de vérbo, si es complemèns que dû són pronominals, aquéxos fan de sufites, y provòcan que aparèsquiga sa consonant temàtica “r” d’ets infinitius d'es verbs romansos:

Férhó > fé -r- -hó
 rèl consonant pronom enclític
 temàtica néutro

Menjarlí > menj- -a- -r- -lí
 rèl desinènci consonant pronom de
 d'Infinitíu temàtica 3ª persona.

Perífrassis de s'Infinitíu.

S'Infinitíu pod d'un verb en funcions d'aussilià, emb so que forma una unidat verbal. Perdend es que fa d'aussilià es seu significat fundamental.

Generalment, entre s'aussilià y s'Infinitíu d'es verb en cuestió, hey va sa preposisió “**a**”, o “**de**”, o se conjunció “**que**”:

Anêm **a caminà**.
 Despusahí se posà **a cridà** com un lòco.
 Hem **de** fé axò totduna.
 Heyà molt **que** fé.
 Heyà **que** dormí.

Però també, s'Infinitíu per sí mateix pod esser es nucli d'una oració independent. Aquestes oracions sòlen esser interrogatives, exclamativas o impératives:

¿Com **esplícà** una mentida?
Tení sa cara dura d'enganarmé.
 ¡A **dinà**, al·lots!.
 ¡Hey ha **qu** 'espabilà jovenet!.

Es Gerundi

Es Gerundi ês una inflecció d'es verb, que s'indifica acció y que sempre acaba en: **-and, -end, -ind.**

Etz.:

Mirand, volguend, seguind.

Es gerundi pod formà part d'es semment verbal quand s'intégra dins sas perifrassis, però també pod, en sa séua calidat d'advèrbo, fé funsions de complement circunstancial de mòdo, de condissió, etc.

Etz.:

Vengué a ca nostra **caminand** a poc a poc.
Encara no **essênd** amig, mos cau bé.
Na María, **vend** lo que passava, s'en anà.

Es gerundi també pod fé funsions d'adjettiu quand acompaña un complement dirètte.

Etz.:

Vetj a na Tonina **rentand** sa séua brusa.
Sent es téu germà **cantand** una cansó.
Va trobà es séu amig **plorand**.

Emb so verb Havê y emb so Tení.

Etz.:

Heyà un professó **esplicand** sa llissó.
En Tòni **té** un amig **estodiand** de métge.

Y emb sas frassas nominals que fórmán títols d'algo.

Etz.:

Dòna **aferrand** es séu fíy.
Es polítics **sortind** d'es futbol.

Gerundi compost.

Ademés d'es gerundi simple qu'acabam de veure, també heyà es Gerundi compost, que no són més que dos gerundis simples un derréra s'altre. Etz.:

Riguend riguend se rompé una cama.
Anand caminand arribarêm antes.

Cuand a un Gerundi se li afegêx es pronoms enclítics “**hi, ho, hey**”, aquests van precedits d'es pronoms “**te, ne, le**”, que pèrden sa séua vocal, formand una frasse pronominal recíproca, reforsand s'accio d'es vérbo. Etz.:

Afagind > afagindt'**hí** / afagindt'**hó** / afagindn'**hí** / afagindl'**hey**
Donand > donandt'**hí** / donandt'**hó** / donandn'**hí** / donandl'**hey**
Dormind > dormindt'**hí** / dormindt'**hó** / dormindn'**hí** / dormindl'**hey**

No passa axí però quand es pronoms son: **li, lo, ne**. Aquéxos no han de mesté essê reforsads per altres pronoms perque sa frassa tengui sentid.

Afagind > afagindl**í** / afagindl**ó** / afagindn**ê**
Donand > donandl**í** / donandl**ó** / donandn**ê**
Dormind > dormindl**í** / dormindl**ó** / dormindn**ê**

SA VEU D'ES VÈRBOS

Sa veu d'un èrbo sempre s'agafa en sentid figurad, ja que se referêx a n'es sinnificad de sa proposissió. Aquéxa veu pod essê attiva o passiva.

Veu attiva.

Sa veu attiva d'un èrbo ês s'orde sucessíu de las séuas desinènsis, qu'espréssan còma agent es sutjète de sa proposissió.

Etz.:

Aprêng sa llissó. Vatj emb cotxo.

Veu passiva.

Sa veu passiva ês una variassió de sa veu attiva, que s'ense canviarí es sentid, canvía s'objète de s'accio en es sutjète de sa proposissió.

Etz.:

Es mèstres **han arribads** a s'escòla.

Però en Baléà sa veu passiva no ês pròpi d'es nostros èrbos, sinó que, per contra, s'ha de formà emb sa conjugassió d'es èrbo essê y es participi passiu d'es èrbo que se tratti.

CONJUGACIÓ D'UN VÈRBO EN VEU PASSIVA

essê estimad

MÒDO INDICATIU

Present Jo som estimad/a, tú ets estimad/a, éll/a ês estimad/a, noltros/as som estimads/das, voltros/as sou estimads/das, élls/as són estimads/das **Passat imperfèt** Jo éra estimad/a, tú éras estimad/a, éll/a éra estimad/a, noltros/as som estimads/as, voltros/as sou estimads/as, élls/as són estimads/as, **Passat indefinid** Jo vatj essê estimad/a, tú vares o vas essê estimad/a, éll/a va essê estimad/a, noltros/as varem o vam essê estimads/as, voltros/as vareu o vau essê estimads/as, élls/as varen o van essê estimads/as, **Passat perfèt** Jo som estad estimad/a, tú éts estad estimad/a, éll/a ês estad/a estimad/a, noltros/as som estads/as estimads/as, voltros/as sou estads/as estimads/as, élls/as són estads/as estimads/as **Passat anteriò** Jo vatj essê estad estimad/a, tú vares o vas essê estad/a estimad/a, éll/a va essê estad/a estimad/a, noltros/as varem o vam essê estads/as estimads/as, voltros/as vareu o vau essê estads/as estimads/as, élls/as varen o van essê estads/as estimads/as, **Passat molt perfèt** Jo éra estad estimad/a, tú éras estad estimad/a, éll/a éra estad/a estimad/a, noltros/as érem estads/as estimads/as, voltros/as éreu estads/as estimads/as, élls/as éran estads/as estimads/as, **Futur simple** Jo seré estimad/a, tú seràs estimad/a, éll/a serà estimad/a, noltros/as serêm estimads/as, voltros//as serêu estimads/as, élls/as seràn estimads/as, **Futur compost** Jo seré estad/a estimad/a, tú seràs estad/a estimad/a, éll/a serà estad/a estimad/a, noltros/as serêm estads/as estimads/as, voltros/as serêu estads/as estimads/as, élls/as seràn estads estimads/as, **Condisional simple** Jo seria estimad/a, tú serías estimad/a, éll/a seria estimad/a, noltros/as seríem estimads/as, voltros/as serieu estimads/as, élls/as serían estimads/as, **Condisional compòst** Jo sería estad estimad/a, tú serías estad/a estimad/a, éll/a seria estad/a estimad/a, noltros/as seríem estads/as estimads/as, voltros/as serieu estads/as estimads/as, élls/as serían estads/as estimads/as.

MÒDO SUBJUNTIU

Present Jo sía o siga estimad/a, tú sías o sigas estimad/a, éll/a sía o siga estimad/a, noltros/as siêm o siguêm estimads/as, voltros/as siàu o siguêu estimads/as, élls/as sían o sigan estimads/as, **Passad imperfète**, Jo fos estimad/a, tú fosses estimad/a, éll/a fos estimad/a, noltros/as fóssem estimads/as, voltros/as fosseu estimads/as, élls/as fossen estimads/as, **Passad perfette**, Jo sía o siga estad/a estimad/a, tú sías o sigas estad/a estimad/a, éll/a sía o siga estad/a estimad/a, noltros/as siêm o sigêm estads/as estimads/as, voltros/as siàu o siguêu estads/as estimads/as, élls/as sían o sigan estads/as estimads/as, **Passad molt perfète** Jo fos estad/a estimad/a, tú fosses estad/a estimad/a, éll/a fos estad/a estimad/a, noltros/as fóssem estads/as estimads/as, voltros/as fosseu estads/as estimads/as, élls/as fossen estads/as estimàds/as, **Futur simple** Jo fora estimad/a, tú foras estimad/a, éll/a fora estimad/a, noltros/as forem estimads/as, voltros/as foreu estimads/as, élls/as foran estimads/as, **Futur compost** Jo fora estad/a estimad/a, tú foras estad/a estimad/a, éll/a fora estad/a estimad/a, noltros/as forem estads/as estimads/as, voltros/as foreu estads/as estimads/as, élls/as foran estads/as estimads/as.

MÒDO IMPÉRATIU

Present Sê tú estimad/a, sía o siga éll/a o vostê estimad/a, siêm o sigêm noltros/as estimads/as, siàu o siguêu voltros/as estimads/as, sían o sigan élls/as o vostês estimads/as, **Futur** Seràs tú estimad/a, serà éll/a o vostê estimad/a, serêm noltros/as estimads/as, serêu voltros/as estimads/as, seràn élls/as o vostês estimads/as.

FÓRMAS NO PERSONALS

- Infinitiu:** essê estimad/a.
- Participi:** estad estimad/a
estads estimads/as
- Gerundi:** estand estimad/a
estand estimads/as

CLASSAS DE VÈRBOS

Cuatra son sas classas de vèrbos d'es Baléà: **vèrbos aussiliàs, vèrbos regulàs, vèrbos reflecció o pronominals y vèrbos irregulars.**

Vèrbos aussiliàs

Es vèrbos aussiliàs servexen per compondre es tems composts d'es vèrbos de sas altras classas, y per assò élls matéxos no ténen tems composts. O siga no són vèrbos complets.

Es vèrbos aussiliàs d'es Baléà són: **anà, havê, essê y està.**

Es vèrbo aussilià ANÀ.

Aquest vèrbo, còma aussilià domés té es tems passad perfète de s'Indicatiú, que s'empleya per formà es passad indefinid y es passad anterió d'ets altres vèrbos no aussiliàs.

Passad perfète d'Indicatiú, Jo vatj o vay, tú vares o vas, ell/a va, noltros/as varem o vam, voltros/as vareu o vau, élls/as varen o van.

Es vèrbo aussilià ESSÊ.

Aquest vèrbo, còma aussilià domés té es tems simples de Indicatiú y Subjuntiu, qu'ajudan a formà es tems composts d'es vèrbos que se conjugan, quand s'accio no acaba emb un objèt diferent d'es sutjètte de sa proposisió. Etzemples:

¡Ja **sou** vengudas, ja éra hora!. **Vatj** **essê** estimad. **Éts** estimad.

Y sa fórmia no verbal de Infinitiu, que juntament emb so passad perfète de s'aussilià anà, y es participi passiu d'es vèrbo que se conjuga, fórmant es passad anterió, provocand qu'es vèrbo conjugat concòrdiga en número emb so sustantiu personal.

Etz.: **varem** **essê** **bañads**.   **Va** **essê** **mort** sênsse volê.

CONJUGASSIÓ D'ES VÈRBO ESSÊ -AUSSILIÀ-

Infinitiu: sê o essê

MÒDO INDICATÍU

Present Jo som, Tú éts, Éll/a o vostês ês, Noltros/as som, Voltros/as sou, Élls/as o vostês són, **Passad imperfête** Jo éra, tú éras, Éll/a o vostééra, Voltros/as érem, Voltros/as éreu, Élls/as o vostês éran, **Futur simple** Jo seré, Tú seràs, Éll/a o vostè serà, Noltros/as serêm, Voltros/as serêu, Élls/as o vostês seràn, **Condisional simple** Jo seria, Tú serías, Éll/a o vostè seria, Noltros/as seríem, Voltros/as serieu, Élls/as o vostês serían.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo sía o siga, Tú sías o sigas, Éll/a o vostè sía o siga, Noltros/as siêm o siguêm, Voltros/as siêu, siau, sigau o siguêu, Élls/as o vostês sían o sigan, **Passad imperfête** Jo fos, Tú fosses, Éll/a o vostè fos, Noltros/as fóssem, Voltros/as fosseu, Élls/as o vostês fossen, **Futur simple** Jo fora, Tú foras, Éll/a o vostè fora, Noltros/as fórem, Voltros/as foreu, Élls/as o vostês foren.

Es vérbo aussilià havê.

Aquest vérbo, com aussilià, té es matéxos tems que s'aussilià essê. Qu'ajudan a formà es tems composts d'ets altres verbs. Y talment com es vérbo essê, emb s'Infinitiu, s'havê ajuda a formà es passad anterió d'Indicatíu, juntament emb so passad perfête de s'aussilià anà, y es Partissipi Passiu d'es vérbo que se conjuga.

CONJUGASSIÓ D'ESVÈRBO HAVÈ –AUSSILIÀ-

Infinitiu: havê.

MÒDO INDICATÍU

Present Jo hé, Tú has, Éll/a o vostê ha, Noltros/as hêm o havêm, Voltros/as heu o havêu, Élls/as o vostês han, **Passad imperfette** Jo havia, Tú havias, Éll/a havia o vostê, Noltros/as havíem, Voltros/as havieu, Élls/as o vostês havian, **Futur simple** Jo hauré, Tú hauràs, Éll/a o vostê haurà, Noltros/as haurém, Voltros/as haurêu, Élls/as o vostês hauran, **Condisional simple** Jo hauría, Tú haurías, Éll/a o vostê hauría, Noltros/as hauríem, Voltros/as hauríeu, Élls/as o vostês haurían.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo haja o hagui, Tú hajas o hagus, Éll/a o vostê haja o hagui, Noltros/as hajêm o haguêm, Voltros/as hajêu o haguêu, Élls/as o vostês hajan o haguin, **Passad imperfette** Jo havés o hagués, Tú havésses o haguésses, Éll/a o vostê havés o hagués, Noltros/as havéssem o haguéssem, Voltros/as havésseu o haguésseu, Élls/as o vostês havéssen o haguéssen, **Futur simple** Jo havéra o haguéra, Tú havéras o haguéras, Éll/a o vostê havéra o haguéra, Noltros/as havérem o haguérem, Voltros/as havéreu o haguéreu, Élls/as o vostês havérano o haguéra.

Es verbó Tení.

Aquest verbó, com aussilià, de vegadas té es mateix sentit que s'Havê, però conservand sempre las séuas desinènsis.

Etzemple: **Teng aparayad, teng replegada**

També s'empleya es èrbo Tení, emb esclusió d'es èrbo Havê, demunt s'Infinitiu d'un altre èrbo, quand entre totdós heyà sa conjunció “que”.

Etz.: Teng **que** fé vía. Teng **qu'**anà a n'es gimnàs.

CONJUGACIÓ D'ES ÈRBO TENÍ –AUSSILIÀ-

Infinitiu: tení

MÒDO INDICATÍU

Present Jo teng, Tú tens, Éll/a o vostè té, Noltros/as tenim, Voltros/as teníu, Élls/as o vostès ténen, **Passat imperfète** Jo tenía, Tú tenías, Éll/a o vostè tenía, Noltros/as teníem, Voltros/as teníeu, Élls/as o vostès tenían, **Futur simple** Jo tendré, Tú tendrás, Éll/a o vostè tendrà, Noltros/as tendrêm, Voltros/as tendrêu, Élls/aso vostès tendràn, **Condisional simple** Jo tendría, Tú tendrías, Éll/a o vostè tendría, Noltros/as tendríem, Voltros/as tendríeu, Élls/as o vostès tendrían.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo tengui o tenga, Tú tenguis o tengas, Éll/a o vostè tengui o tenga, Noltros/as tenguém o tenguiguém, Voltros/as tenguêu o tenguiguêu, Élls/as o vostès tenguin o tengan, **Passat imperfète** Jo tengués, Tú tenguésses, Éll/a o vostè tengués, Noltros/as tenguéssem o tenguéssim, Voltros/as tenguésseu o tenguéssiu, Élls/as o vostès tenguéssen o tenguéssin, **Futur simple** Jo tenguéra, Tú tenguéras, Éll/a o vostè tenguéra, Noltros/tenguérem, Voltros/tenguéreu, Élls/as o vostès tenguéran.

VÈRBOS REGULÀS

Es vèrbos regulàs, ja'u díu sa pròpi paraula, són es que guardan una regularitat de determinadas desinènsis dins sa séua conjugassió. Es Baléa té cuatra conjugassións verbals.

Priméra conjugassió: Infinitiu: **-à**

1 ^a persona plural present Indicatiú:	-am
2 ^a persona plural present Indicatiú:	-àu
1 ^a persona singulà passad imperfètte Subjuntiu:	-às
2 ^a persona singulà passad imperfètte Subjuntiu:	-asses

Segona conjugassió: Infinitiu: **-ê, -e**

1 ^a persona plural present Indicatiú:	-êm
2 ^a persona plural present Indicatiú:	-êu
1 ^a persona singulà passad imperfètte Subjuntiu:	-és
2 ^a persona singulà passad imperfètte Subjuntiu:	-ésses

Tercéra conjugassió: Infinitiu: **-í**

1 ^a persona plural present Indicatiú:	-im
2 ^a persona plural present Indicatiú:	-íu
1 ^a persona singulà passad imperfètte Subjuntiu:	-ís
2 ^a persona singulà passad imperfètte Subjuntiu:	-ísses

Cuarta conjugassió: Infinitiu: **-ú, -é, -i, -aure, -èure, -eure, -iure**

1 ^a persona plural present Indicatiú:	-ym
2 ^a persona plural present Indicatiú:	-ys
1 ^a persona singulà passad imperfètte Subjuntiu:	-és
2 ^a persona singulà passad imperfètte Subjuntiu:	-ésses

(Se escettúan a sa 4^a es vèrbos **deure** y **beure** que son de segona.)

Es tems composts de sa majoria d'es verbs baléas, ammeten es verbos essè y s'havè dins sa séua costrucció. S'us d'un o de s'altre dins d'una orassió, depèn de si s'acció no passa ni acaba emb un objèt de diferent d'es sutjèt de sa proposissió o sí.

En es cas de que s'acció acàbiga en es sutjèt de sa proposissió se fa us d'es verbos essè:

Som pujad; **sou** entrads; **éts** sortida.

En es cas de que s'acció acàbiga emb un objèt de diferent a n'es sutjèt, se fa us d'es verbos havè:

Hé pujad dalt d'es colomé.

Heu entrad a sa sala.

Has sortida de sa carretéra.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE PRIMÉRA

FÓRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: cantà.

Participi: cantad/a, cantads/das.

Gerundi: cantand.

INDICATÍU

Present Jo cant, Tú cantas, Éll/a o vostè canta, Noltros/as cantam, Voltros/as cantàu, Élls/as o vostès cantan, **Passat imperfètte** Jo cantava, Tú cantavas, Éll/a o vostè cantava, Noltros/as cantàvem, Voltros/as cantaveu, Élls/as o vostès cantavan, **Passat indefinid** Jo vatj cantà, Tú cantares, vares o vas cantà, Éll/a o vostè cantà o va cantà, Noltros/as cantàrem, vàrem o vam cantà, Voltros/as cantareu, vareu o vau cantà, Élls/as o vostès cantaren , varen o van cantà, **Passat perfètte** Jo som o hé cantad/a, Tú éts o has cantad/a, Éll/a o vostè és o ha cantad/a, Noltros/as som o hem cantads/das, Voltros/as sou o heu cantads/das, Élls/as o vostès són o han cantads/das **Passat anterio** Jo vatj havè cantad/a, Tú vares o vas havè cantad/a, Éll/a o vostè va havè cantad/a, Noltros/as vàrem o vam havè cantads/das, Voltros/as vareu o vau havè cantads/das, Élls/as o vostès varen o van havè cantads/das, **Passat molt perfètte** Jo havíá cantad/a, Tú havías cantad/a, Éll/a o vostè havíá cantad/a, Noltros/as havíem cantads/das, Voltros/as havíeu cantads/das, Élls/as o vostès havíán cantads/das, **Futur simple** Jo cantaré, Tú cantaràs, Éll/a o vostè cantarà, Noltros/as cantarêm, Voltros/as cantarêu, Élls/as o vostès cantaràn, **Futur compost** Jo hauré cantad/a, Tú hauràs cantad/a, Éll/a o vostè haurà cantad/a, Noltros/as haurêm cantads/das, Voltros/as haurêu cantads/das, Élls/as o vostès hauràn cantads/das **Condisional simple** Jo cantaría, Tú cantarías, Éll/a o vostè cantaría, Noltros/as cantaríem, Voltros/as cantaríeu, Élls/as o vostès cantaríán, **Condisional compost** Jo hauríá cantad/a, Tú haurías cantad/a, Éll/a o vostè hauríá cantad/a, Noltros/as hauríem cantads/das, Voltros/as hauríeu cantads/das, Élls/as o vostès hauríán cantads/das.

MÒDO SUBJUNTIU

Present Jo canti, Tú cantis o càntigas, Éll/a o vostê canti o càntiga, Noltros/as cantêm o cantiguêm Voltros/as cantêu o cantiguêu, Élls/as o vostês cantin o càntigan, **Passad imperfètte** Jo cantàs, Tú cantasses, Éll/a o vostê cantàs, Noltros/as cantàsssem, Voltros/as cantasseu, Élls/as o vostês cantassen, **Passad perfètte** Jo haja o hagui cantad/a, Tú hajas o hagus cantad/a, Éll/a o vostê haja o hagui cantad/a, Noltros/as hajêm o haguêm cantads/das, Voltros/as hajêu o haguêu cantads/das, Élls/as o vostês hajan o haguin cantads/das **Passad molt perfètte** Jo fos, havés o hagués cantad/a, Tú fosses, havésses o haguésses cantad/a, Éll/a o vostê fos, havés o hagués cantad/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem cantads/das, Voltros/as fosseu, havésseu o haguésseu cantads/das, Élls/as o vostês fossen, havéssen o haguéssen cantads/das, **Futur simple** Jo cantara, Tú cantaras, Éll/a o vostê cantara, Noltros/as cantàrem, Voltros/as cantareu, Élls/as o vostês cantaren, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra cantad/a, Tú foras, havéras o haguéras cantad/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra cantad/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem cantads/das, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu cantads/das, Élls/as o vostês foran, havéran o haguéran cantads/das.

MÒDO IMPÉRATÍU

Present canta tú, canti o càntiga ell/a o vostê, cantêm o cantiguêm noltros/as, cantàu voltros/as, cantin o càntigan élls/as o vostês, **Futur** cantaràs tú, cantarà ell/a o vostê, cantarêm noltros/as, cantarêu voltros/as, cantaràn élls/as o vostês

---

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE SEGONA

emb ê

FÒRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: valê

Participi: valgud/a, volguds/das

Gerundi: valguend

MÒDO INDICATÍU

Present Jo valg, Tú vals, Éll/a o vostê val, Noltros/as valêm, Voltros/as valéu, Élls/as o vostês valen, **Passat imperfète** Jo valía, Tú valías, Éll/a o vostê valía, Noltros/as valíem, Voltros/as valíeu, Élls/as o vostês valían, **Passat indefind** Jo vatj valê, Tú vares o vas valê, Éll/a o vostê va valê, Noltros/as vàrem o vam valê, Voltros/as vareu o vau valê, Élls/as o vostês varen o van valê, **Passat perfète** Jo som o hé valgud/a, Tú éts o has valgud/a, Éll/a o vostê ês o ha valgud/a, Noltros/as som o hem valguds/das, Voltros/as sou o heu valguds/das, Élls/as vostês són o han valguds/das, **Passat anterió** Jo vatj havê valgud/a, Tú vares o vas havê valgud/a, Éll/a o vostê va havê valgud/a, Noltros/as vàrem o vam havê valguds/das, Voltros/vareu o vau havê valguds/as, Élls/as o vostês varen o van havê valguds/das, **Passat molt perfète** Jo havía valgud/a, Tú havías valgud/a, Éll/a o vostê havía valgud/a, Noltros/as havíem valguds/das, Voltros/as havíeu valguds/das, Élls/as o vostês havían valguds/das, **Futur simple** Jo valdré, Tú valdràs, Éll/a o vostê valdrà, Noltros/as valdrém, Voltros/as valdrêu, Élls/as o vostês valdràn, **Futur compost** Jo hauré valgud/a, Tú hauràs valgud/a, Éll/a o vostê haurà valgud/a, Noltros/as haurêm valguds/das, Voltros/as haurêu valguds/das, Élls/as o vostês hauràn valguds/das, **Condisional simple** Jo valdría, Tú valdrías, Éll/a o vostê valdría, Noltros/as valdríem, Voltros/as valdríeu, Élls/as o vostês valdrían, **Condisional compost** Jo hauría valgud/a, Tú haurías valgud/a, Éll/a o vostê hauría valgud/a, Noltros/as haurím valguds/das, Voltros/as hauríeu valguds/das, Élls/as o vostês haurían valguds/das.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo valgui, Tú valguis, Éll/a o vostê valgui, Noltros/as valguêm, Voltros/as valguêu, Élls/as o vostês valguin, **Passad imperfète** Jo valgués, Tú valguésses, Éll/a o vostê valgués, Noltros/as valguésssem, Voltros/as valguéssieu, Élls/as o vostês valguéssen, **Passad perfète** Jo haja o hagui valgud/a, Tú hajas o haguis valgud/a, Éll/a o vostê haja o hagui valgud/a, Noltros/as hajêm o haguêm valguds/das, Voltros/as hajêu o haguêu valguds/das, Élls/as o vostês hajan o haguin valguds/das, **Passad molt perfète** Jo fos, havés o hagués valgud/a, Tú fosses, havésses o haguésses valgud/a, Éll/a o vostê fos, havés o hagués valgud/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem valguds/das, Voltros/as fosseu, havéssieu o haguéssieu valguds/das, Élls/as o vostês fossen, havéssen o haguéssen valguds/das, **Futur simple** Jo valguéra, Tú valguéras, Éll/a o vostê valguéra, Noltros/as valguérem, Voltros/as valguéreu, Élls/as o vostês valguérán, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra valgud/a, Tú foras, havéras o haguéras valgud/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra valgud/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem valguds/das, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu valguds/das, Élls/as o vostês foran, havéran o haguérán valguds/das

MÒDO IMPÉRATÍU

Present vals tú, val éll/a o vostê, valguêm noltros/as, valguêu voltros/as, valguin éll/as o vostês, **Futur** valdràs tú, valdrà éll/a o vostê, valdrém noltros/as, valdréu voltros/as, valdràn élls/as o vostês.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE SEGONA

emb e

FÒRMAS NO PERSONALS

Infinitiu:	beure
Participi:	begud/a, beguds/as
Gerundi:	beguend

MÒDO INDICATÍU

Present Jo beg, Tú beus, Éll/a o vostê beu, Noltros/as bevêm, Voltros/as bevêu, Éll/as o vostês bêuen, **Passad imperfête** Jo bevía, Tú bevías, Éll/a o vostê bevía, Noltros/as bevíem, Voltros/as bevíeu, Élls/as o vostês bevían, **Passad indefinid** Jo vatj beure, Tú beguères, vares o vas beure, Éll/a o vostê begué o va beure, Noltros/as beguérem, vàrem o vam beure, Voltros/as beguéreu, vareu o vau beure, Élls/as o vostês beguéren, varen o van beure, **Passad perfête** Jo som o hé begud/a, Tú éts o has begud/a, Éll/a o vostê ès o ha begud/a, Noltros/as som o hêm beguds/das, Voltros/as sou o heu beguds/das, Élls/as o vostês són o han beguds/das, **Passad anterió** Jo vatj havê begud/a, Tú vares havê begud/a, Éll/a o vostê va havê begud/a, Noltros/as vàrem havê beguds/das, Voltros/as vareu havê beguds/das, Élls/as o vostês varen havê beguds/das, **Passad molt perfête** Jo havía begud/a, Tú havías begud/a, Éll/a o vostê havía begud/a, Noltros/as havíem beguds/das, Voltros/as havíeu beguds/das, Élls/as o vostês havían beguds/das, **Futur simple** Jo beuré, Tú beuràs, Éll/a o vostê beurà, Noltros beurêm, Voltros beurêu, Élls/as o vostês beuràn, **Futur compost** Jo hauré begud/a, Tú hauràs begud/a, Éll/a o vostê haurà begud/a, Noltros/as haurêm beguds/das, Voltros/as haurêu beguds/das, Élls/as o vostês hauràn beguds/das, **Condisional simple** Jo beuria, Tú beurías, Éll/a o vostê beuria, Noltros/as beurím, Voltros/as beurieu, Élls/as o vostês beurían, **Condisional compost** Jo hauría begud/a, Tú haurías begud/a, Éll/a o vostê hauría begud/a, Noltros/as haurím beguds/das, Voltros/as haurieu beguds/das, Élls/as o vostês haurían beguds/das.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo begui, Tú beguis, Éll/a o vostê begui, Noltros/as beguêm, Voltros/as beguêu, Élls/as o vostês beguin, **Passad imperfète** Jo begués, Tú beguésses, Éll/a o vostê begués, Noltros beguéssem, Voltros beguésseu, Élls/as o vostês beguéssen, **Passad perfète** Jo haja o hagui begud/a, Tú hajas o hagus begud/a, Éll/a o vostê haja o hagui begud/a, Noltros/as hajêm o haguêm beguds/das, Voltros/as hajêu o haguêu beguds/das, Élls/as o vostês hajan o haguin beguds/das, **Passad molt perfète** Jo fos, havés o hagués begud/a, Tú fosses, havésses o haguésses begud/a, Éll/a o vostê fos, havés o hagués begud/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem beguds/das, Voltros/as fosseu, havésseu o haguésseu beguds/das, Élls/as o vostês fassen, havéssen o haguéssen beguds/das, **Futur simple** Jo beguéra, Tú beguéras, Éll/a o vostê beguéra, Noltros/as beguérem, Voltros/as beguéreu, Élls/as o vostês beguéran, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra begud/a, Tú foras, havéras o haguéras begud/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra begud/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem beguds/das, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu beguds/das, Élls/as o vostês foran, havéran o haguéran beguds/das.

MÒDO IMPÉRATÍU

Present beu Tú, begui Éll/a o vostê, beguêm Noltros/as, beguêu Voltros/as, beguin Élls/as o vostês, **Futur** beuràs Tú, beurà éll/a o vostê, beurêm Noltros/as, beurêu Voltros/as, beuràn Élls/as o vostês.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE TERSÉRA

FÓRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: sentí

Participi: sentid/a/sentids/das

Gerundi: sentind

MÒDO INDICATÍU

Present Jo sent, Tú sens, Éll/a o vostè sent, Noltros/as sentim, Voltros/as sentíu, Élls/as o vostès senten, **Passad imperfète** Jo sentía, Tú sentías, Éll/a o vostè sentía, Noltros/as sentíem, Voltros/as sentieu, Élls/as o vostès sentían, **Passad indefinid** Jo vatj sentí, Tú sentires, vares o vas sentí, Éll/a o vostè sentí o va sentí, Noltros/as sentírem, vàrem o vam sentí, Voltros/as sentíreu, vareu o vau sentí, Élls/as o vostès sentíren, varen o van sentí, **Passad perfète** Jo som o hé sentid/a, Tú éts o has sentid/a, Éll/a o vostè és o ha sentid/a, Noltros/as som o hèm sentids/das, Voltros/as sou o heu sentids/das, Élls/as o vostès són o han sentids/das, **Passad anterió** Jo vatj havê sentid/a, Tú vares o vas havê sentid/a, Éll/a o vostè va havê sentid/a, Noltros/as vàrem o vam havê sentids/das, Voltros/as vareu o vau havê sentids/das, Élls/as o vostès varen o van havê sentids/das, **Passad molt perfète** Jo havía sentid/a, Tú havías sentid/a, Éll/a o vostè havía sentid/a, Noltros/as havíem sentids/das, Voltros/havíeu sentids/das, Élls/as o vostès havíyan sentids/das, **Futur simple** Jo sentiré, Tú sentiràs, Éll/a o vostè sentirà, Noltros/as sentiràm, Voltros/as sentiràu, Élls/as o vostès sentiràn, **Futur compost** Jo hauré semtid/a, Tú hauràs sentid/a, Éll/a o vostè haurà sentid/a, Noltros/hauràm sentids/das, Voltros/hauràu sentids/das, Élls/as o vostès hauràn sentids/das, **Condisional simple** Jo sentiria, Tú sentirías, Éll/a o vostè sentiría, Noltros/as sentiríem, Voltros/as sentiríeu, Élls/as o vostès sentirían, **Condisional compost** Jo hauría sentid/a, Tú haurías sentid/a, Éll/a o vostè hauría sentid/a, Noltros/as hauríem sentid/as, Voltros/as hauríeu sentids/das, Élls/as o vostès haurían sentids/das.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo senti, Tú sentis, Éll/a o vostê senti, Noltros/as sentiguêm, Voltros/as sentiguêu, Élls/as o vostês sentin, **Passad imperfète** Jo sentís, Tú sentisses, Éll/a sentís, Noltros/as sentíssem, Voltros/as sentisseu, Élls/as sentissen, **Passad perfette** Jo haja o hagui sentid/a, Tú hajas o haguís sentid/a, Éll/a o vostê haja o hagui sentid/a, Noltros/as hajêm o haguêm sentids/das, Voltros/as hajêu o haguêu sentids/das, Élls/as o vostês hajan o haguin setids/das, **Passad molt perfète** Jo fos, havés o hagués sentid/a, Tú fosses, havésses o haguésses sentid/a, Éll/a o vostê fos, havés o hagués sentid/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem sentids/das, Voltros/as fosseu, havésseu o haguésseu sentids/das, Élls/as o vostês fossen, havéssen o haguéssen sentids/das, **Futur simple** Jo sentís o sentiguéra, Tú sentísas o sentiguéras, Éll/a o vostê sentís o sentiguéra, Noltros/as sentíssem o sentiguérem, Voltros/as sentisseu o sentiguéreu, Élls/as o vostês sentíssen o sentiguéran, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra sentid/a, Tú foras, havéras o haguéras sentid/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra sentid/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem sentids/das, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu sentids/das, Élls/as o vostês foran, havéran a haguéran sentids/das.

MÒDO IMPÉRATÍU

Present sentis Tú, senti Éll/a o vostê, Sentim Noltros/as, Sentiu Voltros/as, sentin Élls/as o vostês, **Futur** sentiràs Tú, sentirà Éll/a o vostê, sentiràm Noltros/as, sentiràu voltros/as, sentiràn Élls/as o vostês.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE CUARTA

emb ú

FÓRMAS NO PERSONALS

Indicatiú: dū

Participi: duyt/a/duyts/tas

Gerundi: duguend

MÒDO INDICATÍU

Present Jo dug, Tú dus, Éll/a o vostē dū, Noltros/as duym, Voltros/as duys, Élls/as o vostēs duen, **Passad imperfète** Jo duya, Tú duyas, Éll/a duya o vostē, Noltros/as dūyem, Voltros/as dūyeu, Élls/as o vostēs duyan, **Passad indefinid** Jo vatj dū, Tú duguérés, vares o vas dū, Éll/a o vostē dugué o va dū, Noltros/as duguérēm, vārem o vam dū, Voltros/as duguérēu, vareu o vau dū, Élls/as o vostēs duguérēn, varen o van dū, **Passad perfètte** Jo som o hé duyt/a, Tú éts o has duyt/a, Éll/a o vostē éts o ha duyt/a, Noltros/as som o hêm duyts/tas, Voltros/as sou o heu duyts/tas, Élls/as o vostēs són o han duyts/ta, **Passad anterió** Jo vatj havē duyt/a, Tú vares o vas havē duyt/a, Éll/a va havē duyt/a, Noltros/as vārem o vam havē duyts/tas, Voltros/vareu o vau havē duyts/tas, Élls varen o van havē duyts/tas, **Passad molt perfètte** Jo havía duyt/a, Tú havías duyt/a, Éll/a o vostē havía duyt/a, Noltros/as havíem duyts/tas, Voltros/as havíeu duyts/tas, Élls/as havían duyts/tas, **Futur simple** Jo duré, Tú duràs, Éll/a o vostē durà, Noltros/as durêm, Voltros/as durêu, Élls/as o vostēs duràn, **Futur compost** Jo hauré duyt/a, Tú hauràs duyt/a, Éll/a o vostē haurà duyt/a, Noltros/as haurém duyts/tas, Voltros/as haurêu duyts/tas, Élls/as o vostēs hauràn duyts/tas, **Condissional simple** Jo duría, Tú durías, Éll/a o vostē duría, Noltros/as duríem, Voltros/as duríeu, Élls/as o vostēs durían, **Condissional compost** Jo hauría duyt/a, Tú haurías duyt/a, Éll/a o vostē hauría duyt/a, Noltros/as hauríem duyts/tas, Voltros/as hauríeu duyt/as, Élls/as o vostēs haurían duyts/tas.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo dugui, Tú duguis, Éll/a o vostê dugui, Noltros/as duguêm, Voltros/as duguêu, Élls/as o vostês duguin, **Passad imperfète** Jo dugués, Tú duguésses, Éll/a o vostê dugués, Noltros/as duguéssem, Voltros/as duguésseu, Élls/as o vostês duguéssen, **Passad perfête** Jo haja o hagui duyt/a, Tú hajas o haguis duyt/a, Éll/a o vostê haja o hagui duyt/a, Noltros/as hajêm o haguêm duyts/tas, Voltros/as hajêu o haguêu duyts/tas, Élls/as o vostês hajan o haguin duyts/tas, **Passad molt perfête** Jo fos, havés o hagués duyt/a, Tú fosses, havésses o haguésses duyt/a, Éll/a o vostê fos, havés o hagués duyt/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem duyts/tas, Voltros/as fosseu, havésseu o haguésseu duyts/tas, Élls/as o vostês fossen, havéssen o haguéssen duyts/tas, **Futur simple** Jo duguéra, Tú duguérás, Éll/a o vostê duguéra, Noltros/as duguérem, Voltros/as duguéreu, Élls/as o vostês duguérán, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra duyt/a, Tú foras, havéras o haguéras duyt/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra duyt/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem duyts/tas, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu duyts/tas, Élls/as o vostês foran, havéran o haguéran duyts/tas

MÒDO IMPÉRATIU

Present Dú tú, Dugui éll/a o vostê, Duguêm noltros/as, Duguêu voltros/as, Duguin élls/as o vostês, **Futur** Duràs tú, Durà éll/a o vostê, Durêm noltros/as, Durêu voltros/as, Duràn élls/as o vostês.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE CUARTA

emb é

FÓRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: fé

Participi: fet/a/fets/tas

Gerundi: fend

MÒDO INDICATÍU

Present Jo fatj, Tú fas, Éll/a o vostê fa, Noltros/as feym, Voltros/as feys, Élls/as o vostês fan, **Passad imperfètte** Jo feya, Tú feyas, Éll/a o vostê feya, Noltros/as fêyem, Voltros/as feyeu, Élls/as o vostês feyan, **Passad indefinid** Jo vatj fé, Tú féres, vares o vas fé, Éll/a o vostê fé, o va fé, Noltros/as férem, vàrem o vam fé, Voltros/as féreu, vareu o vau, fé, Élls/as o vostês feren, varen o van fé **Passad perfètte** Jo som o hé fet/a, Tú éts o has fet/a, Éll/a o vostê ès o ha fet/a, Noltros/as som o hem fets/tas, Voltros/as sou o heu fets/tas, Élls/as o vostês són o han fets/tas, **Passad anterió** Jo vatj havé fet/a, Tú vares o vas havé fet/a, Éll/a o vostê va havé fet/a, Noltros/as vàrem o vam havé fets/tas, Voltros/as vareu o vau havé fets/tas, Élls/as o vostês varen o van havé fets/tas **Passad molt perfètte** Jo havía fet/a, Tú havías fet/a, Éll/a o vostê havía fet/a, Noltros/as havíem fets/tas, Voltros/as havíeu fets/tas, Élls/as o vostês havían fets/ta, **Futur simple** Jo feré, Tú feràs, Éll/a o vostê ferà, Noltros/as ferêm, Voltros/as ferêu, Élls/as o vostês feràn, **Futur compost** Jo hauré fet/a, Tú hauràs fet/a, Éll/a o vostê haurà fet/a, Noltros/as haurêm fets/tas, Voltros/as hauréu fets/tas, Élls/as o vostês hauràn fets/tas, **Condisional simple** Jo fería, Tú ferías, Éll/a o vostê fería, Noltros/as feríem, Voltros/as ferieu, Élls/as o vostês ferían, **Condisional compost** Jo hauríá fet/a, Tú haurías fet/a, Éll/a o vostê hauríá fet/a, Noltros/as hauríem fets/tas, Voltros/as hauríeu fets/tas, Élls/as o vostês haurían fets/tas.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo fassa, fassi, fagi o fagui, Tú fassas, fassis, fagis o faguis, Éll/a o vostê fassa, fassi, fagi o fagui, Noltros/as fessêm, fegêm o feguêm, Voltros/as fessêu, fegêu o feguêu, Élls/as o vostês fassin, fagin o faguin, **Passad imperfète** Jo fes, Tú fésses, Éll/a o vostê fes, Noltros/as fésssem, Voltros/as fesseu, Élls/as o vostês féssen, **Passad perfète** Jo haja o hagui fet/a, Tú hajas o hagus fet/a, Éll/a o vostê haja o hagui fet/a, Noltros/as hajêm o haguêm fets/tas , Voltros/as hajêu o haguêu fets/tas, Élls/as o vostês hajan o haguin fets/tas, **Passad molt perfète** Jo fos, havés o hagués fet/a, Tú fosses, havésses o haguésses fet/a, Éll/a vostê fos, havés o hagués fet/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem fets/tas, Voltros/as fosseu, havéssceu o haguéssceu fets/tas, Élls/as o vostês fossen, havéssen o haguéssen fets/tas, **Futur simple** Jo féra, Tú feras, Éll/a o vostê féra, Noltros/as férem, Voltros/as féreu, Élls/as o vostês férان, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra fet/a, Tú foras, havéras o haguéras fet/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra fet/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem fets/tas, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu fets/tas, Élls/as o vostês foran, havéran o haguéran fets/tas.

MÒDO IMPÉRATÍU

Present Fé tú, Fagi éll/a o vostê, Fegêm o feguêm noltros/as, Fegêu o feguêu voltros/as, Fagin élls/as o vostês, **Futur** Feràs tú, Ferà éll/a o vostê, Ferêm noltros/as, Ferêu voltros/as, Feràn élls/as o vostês.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE CUARTA

emb i

FÓRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: di

Participi: dit/a/dits/tas

Gerundi: diguend

MÒDO INDICATÍU

Present Jo dig, Tú dius, Éll/a o vostè diu, Noltros/as deym, Voltros/as deys, Élls/as o vostès díuen, **Passad imperfète** Jo deya, Tú deyas, Éll/a o vostè deya, Noltros/as dêyem, Voltros/as deyeu, Élls/as o vostès deyan, **Passad indefinid** Jo vatj di, Tú vares o vas di, Éll/a o vostè va di, Noltros/as vàrem o vam di, Voltros/as vareu o vau di, Élls/as o vostès varen o van di, **Passad perfète** Jo som o hé dit, Tú éts o has dit, Éll/a o vostè ês o ha dit, Noltros/as som o hêm dits/tas, Voltros/as sou o heu dist/tas, Élls/as o vostès son o han dits/tas, **Passad anterió** Jo vatj havê dit/a, Tú vares o vas havê dit/a, Éll/a o vostè va havê dit/a, Noltros/as vàrem o vam havê dits/tas, Voltros/as vareu o vau havê dits/tas, Élls/as o vostès varen o van havê dits/tas, **Passad molt perfète** Jo havía dit/a, Tú havías dit/a, Éll/a o vostè havía dit/a, Noltros/as havíem dits/tas, Voltros/as havíeu dits/tas, Élls/as o vostès havían dits/tas **Futur simple** Jo diré, Tú diràs, Éll/a dirà, Noltros/as dirêm, Voltros/as dirêu, Élls diràn, **Futur compost** Jo hauré dit/a, Tú hauràs dit/a, Éll/a o vostè haurà dit/a, Noltros/as haurêm dits/tas, Voltros/as haurêu dits/tas, Élls/as o vostès hauràn dits/tas, **Condisional simple** Jo diría, Tú dirías, Éll/a o vostè diría, Noltros/as diríem, Voltros/as dirieu, Élls/as o vostès dirían, **Condisional compost** Jo hauría dit/a, Tú haurías dit/a, Éll/a o vostè hauría dit/a, Noltros/as hauríem dits/tas, Voltros/hauríeu dits/tas, Élls/as o vostès haurfan dits/tas.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo digui, Tú diguis, Éll/a o vostê digui, Noltros/as diguêm, Voltros/as diguêu, Élls/as o vostês diguin, **Passad imperfète** Jo digués, Tú diguésses, Éll/a o vostê digués, Noltros/as diguéssem, Voltros/as diguésseu, Élls/as o vostês diguéssen, **Passad perfète** Jo haja o hagui dit/a, Tú hajas o haguis dit/a, Éll/a o vostê haja o hagui dit/a, Noltros/as hajêm o haguêm dits/tas, Voltros/as hajêu o haguêu dits/tas, Élls/as o vostês hajan o haguin dits/tas, **Passad molt perfète** Jo fos, havés o hagués dit/a, Tú fosses, havésses o haguésses dit/a, Éll/a o vostê fos, havés o hagués dit/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem dits/tas, Voltros/as fosseu, havéssceu o haguéssceu dits/tas, Élls/as o vostês fossen, havéssen o haguéssen dits/tas, **Futur simple** Jo diguéra, Tú diguérás, Éll/a diguéra, Noltros/as diguérem, Voltros/as diguéreu, Élls/as diguérán, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra dit/a, Tú foras, havérás o haguérás dit/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra dit/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem dits/tas, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu dits/tas, Élls/as o vostês foran, havéran o haguérán dits/tas.

IMPÉRATÍU

Present Diguês tú, Digui éll/a o vostê, Diguêm noltros/as, Diguêu o digàu voltros/as, Digin élls/as o vostês, **Futur** Diràs tú, Dirà éll/a o vostê, Dirêm noltros/as, Dirêu voltros/as, Diràn élls/as o vostês.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE CUARTA

emb -aure

FÓRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: caure

Participi: caygud/a/cayguds/das

Gerundi: cayguend

INDICATÍU

Present Jo cayg, Tú caus, Éll/a o vostê cau, Noltros/as queym, Voltros/as queys, Élls/as o vostês càuen, **Passad imperfètte** Jo queya, Tú queyas, Éll/a o vostê queya, Noltros/as quêyem, Voltros/as queyeu, Élls/as o vostês queyan, **Passad indefinid** Jo vatj caure, Tú vares o vas caure, Éll/a o vostê va caure, Noltros/as vàrem o vam caure, Voltros/as vareu o vau caure, Élls/as o vostês varen o van caure, **Passad perfètte** Jo som o hé caygud/a, Tú éts o has caygud/a, Éll/a o vostê ês o ha caygud/a, Noltros/as som o hèm cayguds/das, Voltros/as sou o heu cayguds/das, Élls/as o vostês son o han cayguds/das, **Passad anterio** Jo vatj havê caygud/a, Tú vares o vas havê caygud/a, Éll/a o vostê va havê caygud/a, Noltros/as vàrem o vam havê cayguds/das, Voltros/as vareu o vau havê cayguds/das, Élls/as o vostês varen o van havê cayguds/das, **Passad molt perfètte** Jo havía caygud/a, Tú havías caygud/a, Éll/a o vostê havía caygud/a, Noltros/as havíem cayguds/das, Voltros/as havíeu cayguds/das, Élls/as o vostês havían cayguds/das, **Futur simple** Jo cauré, Tú cauràs, Éll/a o vostê caurà, Noltros/as caurêm, Voltros/as caurêu, Élls/as o vostês cauràn, **Futur compost** Jo hauré caygud/a, Tú hauràs caygud/a, Éll/a o vostê haurà caygud/a, Noltros/as haurêm cayguds/das, Voltros/as haurêu cayguds/das, Élls/as o vostês hauràn cayguds/das, **Condisional simple** Jo cauría, Tú caurías, Éll/a o vostê cauría, Noltros/as caurém, Voltros/as caurieu, Élls/as o vostês caurían, **Condisional compost** Jo hauría caygud/a, Tú haurías caygud/a, Éll/a o vostê hauría caygud/a, Noltros/as haurém

cayguds/as, Voltros/as hauríeu cayguds/as, Élls/as o vostês haurían cayguds/as.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo caygui, Tú cayguis, Éll/a o vostê caygui, Noltros/as cayguêm, Voltros/as cayguêu, Élls/as o vostês cayguin o quèyguin, **Passad imperfète** Jo caygués, Tú cayguésses, Éll/a o vostês caygués, Noltros/as cayguésssem, Voltros/as cayguéssseu, Élls/as o vostês cayguéssen, **Passad perfète** Jo haja o hagui caygud/a, Tú hajas o haguis caygud/a, Éll/a o vostê haja o hagui caygud/a, Noltros/as hajém o haguêm cayguds/das, Voltros/as hajêu o haguêu cayguds/das, Élls/as o vostês hajan o haguin cayguds/das, **Passad molt perfète** Jo fos, havés o hagués caygud/a, Tú fosses, havésses o haguésses caygud/a, Éll/a o vostês fos, havés o hagués caygud/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem cayguds/das, Voltros/as fosseu, havésseu o haguésseu cayguds/das, Élls/as o vostês fossen, havéssen o haguéssen cayguds/das, **Futur simple** Jo cayguéra, Tú cayguéras, Éll/a o vostê cayguéra, Noltros/as cayguérem, Voltros/as cayguéreu, Élls/as o vostês cayguéran, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra caygud/a, Tú foras, havéras o haguéra caygud/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra caygud/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem cayguds/das, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu cayguds/das, Élls/as o vostês foran, havéran o haguéran cayguds/das.

IMPÉRATÍU

Present Cau tú, Caygui éll/a o vostê, Cayguêm noltros/as, Cayguêu voltros/as, Cayguin élls/as o vostês, **Futur** Cauràs tú, Caurà éll/a o vostê, Caurêm noltros/as, Caurêu voltros/as, Cauràn éll/as o vostês.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE CUARTA

emb -èure

FÓRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: trèure

Participi: trèt/a/trèts/tas

Gerundi: treguend

INDICATÍU

Present Jo tràg, Tú tràus, Éll/a o vostê tràu, Noltros/as treym, Voltros/as treys, Élls/as o vostês tràuen, **Passad imperfète** Jo treya, Tú treyas, Éll/a o vostê treya, Noltros/as trèyem, Voltros/as treyeu, Élls/as o vostês treyan, **Passad indefinid** Jo vatj tràure, Tú vares o vas tràure, Éll/a o vostê va tràure, Noltros/as vàrem o vam tràure, Voltros/as vareu o vau tràure, Élls/as o vostês varen o van tràure, **Passad perfète** Jo som o hé tràt/a, Tú éts o has tràt/a, Éll/a o vostê ès o ha tràt/a, Noltros/as som o hèm tràts/tas, Voltros/as sou o heu tràts/tas, Élls/as o vostês son o han tràts/tas, **Passad anterió** Jo vatj havé tràt/a, Tú vares o vas havé tràt/a, Éll/a o vostê va havé tràt/a, Noltros/as vàrem o vam havé tràts/tas, Voltros/as vareu o vau havé tràts/tas, Élls/as o vostês varen o van havé tràt/as, **Passad molt perfète** Jo havía tràt/a, Tú havías tràt/a, Éll/a o vostê havía tràt/a, Noltros/as havíem tràts/tas, Voltros/as havíeu tràts/tas, Élls/as o vostês havían tràts/tas, **Futur simple** Jo treuré, Tú treuràs, Éll/a o vostê treurà, Noltros/as treurm, Voltros/as treurêu, Élls/as o vostês treurà, **Futur compost** Jo hauré tràt/a, Tú hauràs tràt/a, Éll/a o vostê haurà tràt/a, Noltros/as haurêm tràts/tas, Voltros/as haurêu tràt/as, Élls/as o vostês hauràn tràt/as, **Condisional simple** Jo treuria, Tú treurías, Éll/a o vostê treuria, Noltros/as treuríem, Voltros/as treuríeu, Élls/as o vostês treurian **Condisional compost** Jo hauria tràt/a, Tú haurias tràt/a, Éll/a o vostê hauria tràt/a, Noltros/as hauríem tràts/tas, Voltros/as hauríeu tràts/tas, Élls/as o vostês haurian tràts/tas.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo trègui, Tú trèguis, Éll/a o vostê trègui, Noltros/as treguêm, Voltros/as treguêu, Élls/as o vostês trèguin, **Passad imperfète** Jo tregués, Tú treguésses, Éll/a o vostês tregués, Noltros/as treguéssem, Voltros/as treguésseu, Élls/as o vostês treguéssem, **Passad perfète** Jo haja o hagui trèt/a, Tú hajas o hagus trèt/a, Éll/a o vostê haja o hagui trèt/a, Noltros/as hajêm o haguêm trèts/tas, Voltros/as hajêu o haguêu trèts/tas, Élls/as o vostês hajan o haguin trèts/tas, **Passad molt perfète** Jo fos, havés o hagués trèt/a, Tú fosses, havésses o haguésses trèt/a, Éll/a o vostê fos, havés o hagués trèt/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem trèts/tas, Voltros/as fosseu, havésseu o haguésseu trèts/tas, Élls/as o vostês fossen, havéssen o haguéssen trèts/tas, **Futur simple** Jo treguéra, Tú treguéras, Éll/a o vostês treguéra, Noltros/as treguérem, Voltros/as treguéreu, Élls/as o vostês treguéran, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra trèt/a, Tú foras, havéras o haguéras trèt/a, Éll/a o vostês fora, havéra o haguéra trèt/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem trèts/tas, Voltros/as foreu, havéreou o haguéreu trèts/tas, Élls/as o vostês foran, havéran o haguéran trèts/tas.

IMPÉRATÍU

Present Trèu tú, Trègui éll/a o vostê, Treguêm noltros/as, Treguêu voltros/as, Trèguin élls/as o vostês, **Futur** Treuràs tú, Treurà éll/a o vostê, Treurêm noltros/as, Treurêu voltros/as, Treuràn élls/as o vostês.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE CUARTA

emb -eure

FÓRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: creure

Participi: cregud/a, creguds/das

Gerundi: creguend

INDICATÍU

Present Jo crêg, Tú creus, Éll/a o vostê creu, Noltros/as creym, Voltros/as creys, Élls/as o vostês crêuen, **Passad imperfète** Jo creya, Tú creyas, Éll/a o vostê creya, Noltros/as crêyem, Voltros/as crêyeu, Élls/as o vostês creyan, **Passad indefinid** Jo vatj creure, Tú vares o vas creure, Éll/a o vostê va creure, Noltros/as vàrem o vam creure, Voltros/as vareu o vau creure, Élls/as o vostês varen o van creure, **Passad pefète** Jo som o hé cregud/a, Tú éts o has cregud/a, Éll/a o vostê ês o ha cregud/a, Noltros/as som o hêm creguds/das, Voltros/as sou o heu creguds/das, Élls/as o vostês son o han creguds/das, **Passad anterió** Jo vatj havê cregud/a, Tú vas havê cregud/a, Éll/a o vostê va havê cregud/a, Noltros/as vàrem o vam havê creguds/das, Voltros/as vareu o vau havê creguds/das, Élls/as o vostêsvaren o van havê creguds/das, **Passad molt perfète** Jo havía cregud/a, Tú havías cregud/a, Éll/a o vostê havía cregud/a, Noltros/as havíem creguds/das, Voltros/as havíeu creguds/das, Élls/as o vostês havían creguds/das, **Futur simple** Jo creuré, Tú creuràs, Éll/ao vostê creurà, Noltros/as creurêm, Voltros/as creurêu, Élls/as o vostês creuràn, **Futur compost** Jo hauré cregud/a, Tú hauràs cregud/a, Éll/a o vostê haurà cregud/a, Noltros/as haurêm creguds/das, Voltros/as haurêu creguds/das, Élls/as o vostês hauràn cregud/as, **Condisional simple** Jo creuria, Tú creurías, Éll/a o vostê creuria, Noltros/as creuríem, Voltros/as creuríeu, Élls/as o vostês creurían, **Condisional compost** Jo hauría cregud/a, Tú haurías cregud/a, Éll/a o vostê hauría cregud/a, Noltros/as hauríem creguds/das, Voltros/as hauríeu creguds/das, Élls/as o vostês haurían creguds/das.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo cregui o crêguigas, Tú creguis o crêguigas, Éll/a o vostê cregui o crêguiga, Noltros/as creguêm o creguigêm, Voltros/as creguêu o creguigêu, Élls/as creguin o crêguigan, **Passad imperfête** Jo cregués, Tú creguésses o creguéssis, Éll/a o vostê cregués, Noltros/as creguéssem o creguéssim, Voltros/as creguésseu o creguéssiu, Élls/as o vostês creguéssem o creguéssin, **Passad perfête** Jo haja o hagui cregud/a, Tú hajas o haguis cregud/a, Éll/a o vostê haja o hagui cregud/a, Noltros/as hajém o haguêm creguds/das, Voltros/as hajêu o haguêu creguds/das, Élls/as o vostês hajan o haguin creguds/das, **Passad molt perfête** Jo fos, havés o hagués cregud/a, Tú fosses, havésses o haguéssem cregud/a, Éll/a o vostê fos, havés o hagués cregud/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem creguds/das, Voltros/as fosseu, havésseu o haguéssem creguds/das, Élls/as o vostês fossem, havéssen o haguéssem creguds/das, **Futur simple** Jo creguéra, Tú creguéras, Éll/a o vostê creguéra, Noltros/as creguérem, Voltros/as creguéreu, Élls/as o vostês creguéran, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra cregud/a, Tú foras, havéras o haguéras cregud/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra cregud/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem creguds/das, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu creguds/das, Élls/as o vostês foran, havéran o haguéran cregud/as.

IMPÉRATÍU

Present Creu tú, Cregui éll/a o vostê, Creguêm noltros/as, Creguêu voltros/as, Creguin élls/as o vostês, **Futur** Creuràs tú, Creurà éll/as o vostê, Creurêm noltros/as, Creurêu voltros/as, Creuràn élls/as o vostês.

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO DE CUARTA

emb **-iure**

FÒRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: escriure

Participi: escrit/a, escrits/tas

Gerundi: escrigend

INDICATÍU

Present Jo escrig, Tú escríus, Éll/a o vostè escríu, Noltros/as escrivim, Voltros/as escrivíu, Élls/as o vostès escríuen, **Passat imperfèt** Jo escrivía, Tú escrivías, Éll/a o vostè escrivía, Noltros/as escrivíem, Voltros/as escrivíeu, Élls/as o vostès escrivían, **Passat indefinid** Jo vatj escriure, Tú vares o vas escriure, Éll/a o vostè va escriure, Noltros/as vàrem o vam escriure, Voltros/as vareu o vau escriure, Élls/as o vostès varen o van escriure, **Passat perfèt** Jo som o hé escrit/a, Tú éts o has escrit/a, Éll/a o vostè és o ha escrit/a, Noltros/as som o hêm escrits/tas, Voltros/as sou o heu escrits/tas, Élls/as o vostès son o han escrits/tas, **Passat anteriò** Jo vatj havé escrit/a, Tú vares o vas havé escrit/a, Éll/a o vostè va havé escrit/a, Noltros/as vàrem o vam havé escrits/tas, Voltros/as vareu o vau havé escrits/tas, Élls/as o vostè varen o van havé escrits/tas, **Passat molt perfèt** Jo havía escrit/a, Tú havías escrit/a, Éll/a o vostè havía escrit/a, Noltros/as havíem escrits/tas, Voltros/as havíeu escrits/tas, Élls/as o vostès havían escrits/tas, **Futur simple** Jo escriuré, Tú escriuràs, Éll/a o vostè escriurà, Noltros/as escriurém, Voltros/as escriurêu, Éll/as o vostès escriuràn, **Futur compost** Jo hauré escrit/a, Tú hauràs escrit/a, Éll/a o vostè haurà escrit/a, Noltros/haurém escrits/tas, Voltros/hauréu escrits/tas, Élls/as o vostès hauràn escrits/tas, **Condisional simple** Jo escriuría, Tú escriurías, Éll/a o vostè escriuría, Noltros/as escriuríem, Voltros/as escriuríeu, Élls/as o vostès escriurían, **Condisional compost** Jo hauría escrit/a, Tú haurías escrit/a, Éll/a o vostè hauría escrit/a, Noltros/as hauríem escrits/tas, Voltros/as hauríeu escrits/tas, Élls/as o vostès haurían escrit/as.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo escrigui, Tú escriguis, Éll/a o vostê escrigui, Noltros/as escriguêm, Voltros/as escriguêu, Élls/as o vostês escriguin, **Passad imperfète** Jo escrigués, Tú escriguésses, Éll/a o vostê escrigués, Noltros/as escriguéssem, Voltros/as escriguésseu, Élls/as o vostês escriguéssen, **Passad perfète** Jo haja o hagui escrit/a, Tú hajas o haguis escrit/a, Éll/a o vostê haja o hagui escrit/a, Noltros/as hajêm o haguêm escrits/tas, Voltros/as hajêu o haguêu escrits/tas, Élls/as o vostês hajan o haguin escrits/tas, **Passad molt perfète** Jo fos, havés o hagués escrit/a, Tú fosses, havésses o haguésses escrit/a, Éll/a o vostê fos, havés o hagués escrit/a, Noltros/as fóssem, havéssem o haguéssem escrits/tas, Voltros/as fosseu, havésseu o haguésseu escrits/tas, Élls/as o vostês fassen, havéssen o haguéssen escrits/tas, **Futur simple** Jo escriguéra, Tú escriguéras, Éll/a o vostê escriguéra, Noltros/as escriguérem, Voltros/as escriguéreu, Élls/as o vostês escriguéran, **Futur compost** Jo fora, havéra o haguéra escrit/a, Tú foras, havéras o haguéras escrit/a, Éll/a o vostê fora, havéra o haguéra escrit/a, Noltros/as fórem, havérem o haguérem escrits/tas, Voltros/as foreu, havéreu o haguéreu escrits/tas, Élls/as o vostês foran, havéran o haguéran escrit/as.

IMPÉRATIU

Present Escríu tú, Escrigui éll/a o vostê, Escriguêm noltros/as, Escriguêu voltros/as, Escriguin élls/as o vostês, **Futur** Escriuràs tú, Escriurà éll/a o vostê, Escriurêm noltros/as, Escriurêu voltros/as, Escriuràn élls/as o vostês.

VÈRBOS PRONOMINALS O REFLETTÍUS

Vèrbo pronominal són es que fan us d'es pronoms personals dins sa séua conjugassió. També reben es nom de reflektius perque repetexen sa matéxa persona qu'es sutjètte per médiassió d'es pronoms.

A n'es vérbo irregulà “anarsén” y altres que comènsan per vocal com, “escaparsén”, es pronoms van seguids p'és també pronoms “**en** y **ne**” d'es masculí singulà, per reforsà es caràtte reflektiu. **Y pêrque axí ês com es pobble baléà eu ha formad.**

CONJUGASSIÓ D'UN VÈRBO PRONOMINAL

FÒRMAS NO PERSONALS

Infinitiu: anarsên

Participi: anad/a, anads/das

Gerundi: anàndsên

INDICATÍU

Present Jo m'en vatj, Tú t'en vas, Éll/a o vostê s'en va, Noltros/as mos n'anam, Voltros/as vos n'anàu, Élls/as o vostê s'en van, **Passat imperfète** Jo me n'anava, Tú te n'anavas, Éll/a o vostê se n'anava, Noltros/as mos n'anàvem, Voltros/as vos n'anaveu, Élls/as o vostê s'en anava, **Passat indefinid** Jo m'en vatj anà, Tú te n'anares, t'en vares anà o t'en vas anà, Éll/a o vostê se n'anà o s'en va anà, Noltros/as mos n'anàrem, mos en vàrem anà o mos en vam anà, Voltros/as vos n'anareu, vos en vareu anà o vos en vau anà, Élls/as o vostê s'en anaren, s'en varen anà o s'en van anà, **Passat perfète** Jo m'en som anad/a o me n'he anad/a, Tú te n'ets anad/a o te n'has anad/a, Éll/a o vostê se n'és anad/a o se n'ha anad/a, Noltros/as mos ne som anads/das o mos n'hêm anads/das, Voltros/as vos ne sou anads/das o vos n'heu anads/das, Élls/as ovstê s'en són anads/das o se n'han anads/das, **Passat anterió** Jo m'en vatj havê anad/a, Tú t'en vares o t'en vas havê anad/a, Éll/a o vostê s'en va havê anad/a, Noltros/as mos ne vàrem o mos ne vam havê anads/das, Voltros/as vos ne vareu o vos ne vau havê anads/das, Élls/as o vostê s'en varen o s'en van havê anads/das, **Passat molt perfète** Jo me n'havía anad/a, Tú te n'havías anad/a, Éll/a o vostê se n'havía anad/a, Noltros/as mos n'havíem anads/das, Voltros/as vos n'havíeu anads/das, Élls/as o vostê se n'havían anads/das, **Futur simple** Jo me n'aniré, Tú te n'aniràs, Éll/a o vostê se n'anirà, Noltros/as mos n'anirêm, Voltros/as vos n'aniréu, Élls/as o vostê se n'aniràn anads/das, **Futur compost** Jo me n'hauré anad/a, Tú te n'hauràs anad/a, Éll/a o vostê se n'haurà anad/a, Noltros/as mos n'haurêm anads/das, Voltros/as vos n'hauréu anads/das, Élls/as o vostê se n'hauràn anads/das, **Condisional simple** Jo me n'aniría, Tú te n'anirías, Éll/a o vostê se n'aniría, Noltros/as mos n'aniriem, Voltros/as vos n'anirieu, Élls/as o vostê se n'anirian, **Condisional compost** Jo

me n'hauría anad/a, Tú te n'haurías anad/a, Éll/a o vostè se n'hauría anad/a, Noltros/as mos n'hauríem anads/das, Voltros/as vos n'hauríeu anads/das, Élls/as o vostès se n'haurían anads/das.

MÒDO SUBJUNTÍU

Present Jo m'en vaja o m'en vaji, Tú t'en vajas o t'en vajis, Éll/a o vostè s'en vaja o s'en vaji, Noltros/as mos n'anêm, Voltros/as vos n'anêu, Élls/as o vostès s'en vajan o vajin, **Passad impecfète** Jo me n'anàs, Tú te n'anasses, Éll/a o vostè se n'anàs, Noltros/as mos n'anàssem, Voltros/as vos n'anasseu, Élls/as o vostès se n'anassen, **Passad perfète** Jo me n'haja o me n'hagui anad/a, Tú te n'hajas o te n'haguis anad/a, Éll/a o vostè se n'haja o se n'hagui anad/a, Noltros/as mos n'hajêm o mos n'haguêm anads/das, Voltros/as vos n'hajéu o vos n'haguêu anads/das, Élls/as se n'hajan o se n'haguin anads/das, **Passad molt perfète** Jo m'en fos, me n'havés o me n'hagués anad/a, Tú t'en fosses, te n'havésses o te n'haguésses anad/a, Éll/a o vostè s'en fos, se n'havés o se n'hagués anad/a, Noltros/as mos ne fóssem, mos n'havésssem o mos n'haguésssem anads/das, Voltros/as vos ne fosseu, vos n'havéssieu o vos n'haguéssieu anads/das, Élls/as s'en fossen, se n'havéssen o se n'haguéssen anads/das, **Futur simple** Jo me n'anara, Tú te n'anaras, Éll/a o vostè se n'anara, Noltros/as mos n'anàrem, Voltros/as vos n'anareu, Élls/as o vostès se n'anaran, **Futur compost** Jo m'en fora, me n'havéra o me n'haguéra anad/a, Tú t'en foras, te n'havéras o te n'haguéras anad/a, Éll/a s'en fos, se n'havéra o se n'haguéra anad/a, Noltros/as mos ne fórem, mos n'havérem o mos n'haguérem anads/das, Voltros/as vos ne foreu, vos n'havéreu o vos n'haguéreu anads/das, Élls/as o vostès s'en foran, se n'havéran o se n'haguéran anads/das.

IMPÉRATIU

Present Vétén tú, S'en vaja o s'en vaji éll/a o vostè, Mos n'anêm noltros/as, Vos n'anêu voltros/as, S'en vajan o s'en vajin élls/as o vostès, **Futur** Te n'aniràs tú, Se n'anirà éll/a o vostè, Mos n'anirêm noltros/as, Vos n'anirêu voltros/as, Se n'aniràn élls/as o vostès.

VÈRBOS IRREGULÀS

Es vèrbos irregulàs són es que no guardan una declinassió fitsa en sas desinènsis, canviand lletras d'es morfèmas verbals o inclús letsémas.

VÊNDRE > INDICATÍU: **Present:** vêng, vêns, vên, venêm, venêu venen // **Passad imperfète:** venia, venias, venia, veníem, venieu, venían // **Passad indefinid:** vatj vêndre; venéres, vares o vas vêndre; vené o va vêndre; venérem, àrem o vam vêndre; venéreu, vareu o vau vêndre; venéren, varen o van vêndre // **Passad perfète:** som o hé venud/a, éts a has venud/a, ês o ha venud/a, etc. // **Passad anterió:** vatj havê venud/a, vares havê venud/a, va havê venud/a, etc. // **Passad molt perfète:** havía venud/a, havías venud/a, havía venud/a, etc. // **Futur simple:** vendré, vendràs, vendrà, vendrêm, vendrêu, vendrà // **Futur compost:** hauré venud/a, hauràs venud/a, haurà venud/a, etc. // **Condisional simple:** vendría, vendrías, vendría, vendríem, vendríeu, vendrían // **Condisional compost:** hauría venud/a, haurías venud/a, hauría venud/a, etc. // **SUBJUNTÍU:** **Present:** vêngui, vênguis, vêngui, venguêm o vendigêm, venguêu o vendiguêu, vênguin // **Passad imperfète:** venés, venésses, venés, venéssem, venésseu, venéssen // **Passad perfète:** haja o hagui venud/a, hajas o hagus venud/a, haja o hagui venud/a, etc. // **Passad molt perfète:** fos, havés o hagués venud/a; fosses, havésses o haguésses venud/a; fos, havés o hagués venud/a; etc. // **Futur simple:** venéra, venéras, venéra, venérem, venéreu venéran // **Futur compost:** fora, havéra o haguéra venud/a; foras, havéras o haguéras venud/a; fora, havéra o haguéra venud/a; etc. // **IMPÉRATÍU:** **Present:** vêns tú, vêngui ell/a o vostê, venguêm noltros/as, venguêu voltros/as, vênguin èlls/as o vostês. **Futur:** vendràs tú, vendrà ell/a o vostê, vendràm noltros, etc. **FÓRMAS NO PERSONALS Infinitíu:** vêndre. **Participi:** venud/a/as. **Gerundi:** venend.

Segue xen sa matéxa conjugassió: **encendre;** **atendre;** **entendre;** **prênde;** **comprênde;** **reprênde;** **aprênde;** **estreñe;** **plañe;** etc.

ABSOLDRE> INDICATÍU: **Present:** absolg, absols, absol, absolêm, absolêu, absôlen // absolía, absolías, absolía, absolém, absoléu, absolán // **Passad imperfète:** vatj absoldre; absolguéres, vares o vas absoldre; absolgué o va absoldre; absolguérem, vârem o vam absoldre; absolguéreu, vareu o vau absoldre; absolguéren, varen o van absoldre // **Passad perfète:** som o hé absolt/a; éts o has absolt/a; ês o ha absolt/a; som o hêm absolt/as; sou o heu absolt/as; son o han absolt/as // **Passad anterió:** vatj havê absolt/a; vares o vas havê absolt/a; va havê absolt/a; vârem o vam havê absolt/as; vareu o vau havê absolt/as; varen o van havê absolt/as // **Passad molt perfète:** havía absolt/a, havías absolt/a, havía absolt/a, havíem absolt/as, havieu absolt/as, havían absolt/as // **Futur simple:** absoldré, absoldràs, absoldrà, absoldrêm, absoldréu, absoldràn // **Futur compost:** hauré absolt/a, hauràs absolt/a, haurà absolt/a, haurêm albsolt/as, haurêu absolt/as, huràn absolt/as // **Condisional simple:** absoldría, absoldriás, absoldría, absoldríem, absoldrieu, absoldrián // **Condisional compost:** hauría absolt/a, haurías absolt/a, hauríem absolt/as, haurieu absolt/as, ahurían absolt/as // **MÒDO SUBJUNTÍU:** **Present:** absolgui, absolguis, absolgui, etc. // **Passad imperfète:** absolgués, absolguésses, absolgués, etc. // **Passad perfète:** haja o hagui absolt/a; hajas o haguís absolt/a; haja o hagui absolt/a; hajém o haguém absolt/as; hajêu o haguêu absolt/as; hajan o haguin absolt/as // **Passad molt perfète:** fos, havés o hagués absolt; fosses, havésses o haguésses absolt/as; etc. // **Futur simple:** absolguéra, absolguéras, absolguéra, etc. // **Futur compost:** fora, havéra o haguéra absolt/a; foras, havéras o haguéras absolt/a; fora, havéra o haguéra absolt; etc. // **IMPÉRATÍU:** **Present:** absols tú, absolgui ell/a o vostê, absoluém noltros/as, absolguêu voltros/as, absolguin élls/as // **Futur:** absoldràs tú, absoldrà ell/a o vostê, absoldrêm noltros/as, absoldréu voltros/as, absoldràn élls/as o vostês // **FÓRMAS NO PERSONALS:** **Infinitíu:** absoldre. **Participi:** absolt/a/as. **Gerundi:** absolguend.

Segueixen aquesta conjugació: **moldre, disoldre, dolre, condolare**, etc.

CÂBRE > INDICATÍU: Present: cab, cabs, cab, cabêm, cabêu, caben // Passad imperfète: cabía, cabías, cabía, cabíem, cabíeu, cabían // Passad indefinid: vatj câbre; cabéres, vares o vas câbre; cabé o va câbre; cabérem, vàrem o vam câbre; cabéreu, vareu o vau câbre; cabéren, varen o van câbre // Passad perfète: som o hé cabud/a, éts o has cabud/a, ês o ha cabud/a, som o hêm cabud/as, sou o heu cabud/as, son o han cabud/as // Passad anterió: vatj havê cabud/a, vares o vas havê cabud/a, va havê cabud/a, vàrem o vam havê cabud/as, vareu o vau havê cabud/as, varen o van havê cabud/as // Passad molt perfète: havía cabud/a, havías cabud/a, havía cabud/a, havíem cabud/as, havíeu cabud/as, havíán cabud/as // Futur simple: cabré, cabràs, cabrà, cabrêm, cabrêu, cabràn // Futur compost: hauré cabud/a, hauràs cabud/a, haurà cabud/a, haurêm cabud/as, haurêu cabud/as, hauràn cabud/as // Condisional simple: cabría, cabrías, cabría, cabríem, cabríeu, cabrían // Condisional compost: hauríá cabud/a, hauríás cabud/a, hauríá cabud/a, hauríem cabud/as, hauríeu cabud/as, hauríán cabud/as // MÒDO SUBJUNTÍU: Present: càbi, càbis, càbi, cabêm o cabiguêm, cabêu o cabiguêu, càbin // Passad imperfète: cabés, cabésses, cabés, cabéssem, cabésseu, cabéssen // Passad perfète: haja o hagui cabud/a, hajas o hagus cabud/a, haja o hagui cabud/a, hajêm o haguêm cabud/as, hajêu o haguêu cabud/as, hajan o haguin cabud/as // Passad molt perfète: fos, havés o hagués cabud/a; fosses, havésses o haguésses cabud/a; fos, havés o hagués cabud/a etc. // Futur simple: cabéra, cabéras, cabéra, cabérem, cabéreu, cabéran // Futur compost: fora, havéra o haguéra cabud/a; foras, havéras o haguéras cabud/a; fora, havéra o haguéra cabud/a, etc. // IMPÉRATÍU: Present: cabs tú, cabi ell/a o vostê, cabêm o cabiguêm noltros/as, cabêu o cabiguêu voltros/as, cabin élls/as o vostêns // Futur: cabràs tú, cabrà ell/a o vostê, cabrêm noltros/as, cabrêu voltros/as, cabràn élls/as o vostêns // FÓRMAS NO PERSONALS: Infinitíu: câbre. Participi: cabud/a/as. Gerundi: cabend.

Seguexen aquesta conjugassió: **sâbre**, **rebre**, **concebre**.

Es vérbo **sâbre** té una irregularitat més a sa priméra persona d'es present de Indicatíu, que diu: **jo sé**. Cuand sa desinènsi natural de tots ets altres verbs de sa matéxa conjugassió ês -b: de **câbre**: jo cab; de **rebre**: jo rêm; de **concebre**: jo concêb.

MEREXE > INDICATÍU: **Present:** merêsc, merêis o merexes, merêx, merexêm, merexêu, merexen // **Passad imperfètte:** merexía, merexías, merexía, merexíem, merexieu, merexían // **Passad indefnid:** vatj merexe, meresquéres, vares o vas merexe; meresqué o va merexe; meresquérem, vàrem a vam merexe; meresquéreu, vareu o vau merexe; meresquéren, varen o van merexe // **Passad perfètte:** som o hé merescud/a, éts o has merescud/a, ês o ha merescud/a, etc. // **Passad anterio:** vatj havê merescud/a, vares o vas havê merescud, va havê merescud/a, etc. // **Passad molt perfètte:** havia merescud/a, havias merescud/a, havia merescud/a, havíem merescud/as, havieu merescud/as, havian merescud/as // **Futur simple:** merexeré, meexeràs, merexerà, merexerêm, merexerêu, merexeràn // **Futur compost:** hauré merescud/a, hauràs merescud/a, haurà merescud/a, haurêm merescud/as, haurêu merescud/as, hauràn merescud/as // **Condisional simple:** merexeria, merexerías, merexeria, merexeríem, merexeríeu, merexerían // **Condisional compost:** hauria merescud/a, haurias merescud/a, hauria merescud/a, etc. // **MÒDO SUBJUNTIU:** **Present:** meresqui, meresquis, meresqui, meresquêm, meresquêu, meresquin // **Passad imperfètte:** meresqués, meresquésses, meresqués, meresquésssem, meresquésseu, meresquéssen // **Passad perfètte:** haja o hagui merescud/a, hajas o haguis merescud/a, haja o hagui merescud/a, etc. // **Passad molt perfètte:** fos, havés o hagués merescud/a; fosses, havésses o haguésses merescud/a; fos, havés o hagués merescud/a, etc. // **Futur simple:** meresquéra, meresquéras, meresquéra, meresquérem, meresquéreu, meresquéran // **Futur compost:** fora, havéra o haguéra merescud/a; foras, haveras o hagueras merescud/a; fora, havéra o haguéra merecud/a; etc. // **IMPÉRATIU:** **Present:** merexes tú, meresqui ell/a o vostê, meresquêm noltros, meresquêu voltros, meresquin élls/as o vostês // **Futur:** merexeràs tú, merexerà ell/a o vostê, merexerêm noltros/as, merexerêu voltros/as, merexeràn élls/as o vostês // **FÓRMAS NO PERSONALS:** **Infinitiu:** merexe. **Participi:** merescud/a/as. **Gerundi:** meresquend.

Segueixen aquesta conjugació: **desmerexe, créxe, descréxe, parexe, desparexe, comparexe, permenexe, regonexe.**

CONEXE > INDICATÍU: **Present:** conêg, conêis o conexes, conêx, conexêm, conexêu, conexen // **Passad imperfètte:** conexía, conexías, conexía, conexiem, conexieu, conexian // **Passad indefinid:** vatj conexe; coneuguéres, vares o vas conexe; coneugué o va conexe; coneuguérem, vârem o vam conexe; coneuguéreu, vareu a vau conexe; coneuguéren, varen o van conexe // **Passad perfette:** som o hé coneugud/a, éts o ha coneugud/a, som o hem coneugud/as, sou o heu coneugud/as, son o han coneugud/as // **Passad anterió:** vatj havê coneugud/a, vares o vas havê coneugud/a, va havê coneugud/a, varem o vam havê coneugud/as, vareu o vau havê coneugud/as, varen o van havê coneugud/as // **Passad molt perfette:** havía coneugud/a, havías coneugud/a, havía coneugud/a, havíem coneugud/as, havíeu coneugud/as, havían coneugud/as // **Futur simple:** conixeré, conixeràs, conixerà, cenoxerêm, conixerêu, conixeràn // **Futur compost:** hauré coneugud/a, hauràs coneugud/a, haurà coneugud/a, haurêm coneugud/as, haurêu coneugud/as, hauràn coneugud/as // **Condisional simple:** conixería, conixerías, conixería, conixeríem, conixerieu, conixerían // **Condisional compost:** hauría coneugud/a, haurías coneugud/a, hauría coneugud/a, hauríem coneugud/as, hauríeu coneugud/as, haurían coneugud/as // **MÒDO SUBJUNTIU:** **Present:** conegui, conequis, conegui, coneuguêm, coneuguêu, conequin // **Passad imperfette:** coneugués, coneuguésses, coneugués, coneuguésssem, coneuguésseu, coneuguésssen // **Passad perfette:** haja o haguí coneugud/a, hajas o hagus coneugud/a, haja o hagui coneugud/a, etc. // **Passad molt perfette:** fos, havés o hagués coneugud/a; fosses, havésses o haguésses coneugud/a, fos, havés o hagués coneugud/a, etc. // **Futur simple:** coneuguéra, coneuguéras, coneuguéra, coneuguérem, coneuguéreu, coneuguéran // **Futur compost:** fora, havéra o haguéra coneugud/a; foras, havéras o haguéras coneugud/a; fora, havéra o haguéra coneugud/a; etc. // **IMPÉRATIU:** **Present:** conêx o conêis tú, conegui ell/a o vostê, coneuguêm noltros/as, coneuguêu voltros/as, conequin élls/as o vostês // **Futur:** conixeràs tú, conixerà ell/a o vostê, conixerêm noltros/as, conixerêu voltros/as, conixeràn élls/as o vostês // **FÓRMAS NO PERSONALS:** **Infinitiu:** conexe. **Participi:** coneugud/a/as. **Gerundi:** coneuguénd.

Segueixen aquesta conjugació: **desconexe, reconexe.**

MÒURE > INFINITÍU: **Present:** mog, mòus, mòu, movêm, movêu, mòuen // **Passad imperfête:** movía, movías, movía, movíem, movíeu, movían // **Passad indefinid:** vatj mòure; moguéres, vares o vas mòure, mogué o va mòure; moguérem, varem o vam mòure; moguéreu, vareu o vau mòure; moguéren, varen o van mòure // **Passad perfête:** som o hé mogud/a, éts o has mogud/a, ês o ha mogud/a, som o hem mogud/as, sou o heu mogud/as, son o han mogud/as // **Passad anterió:** vatj havê mogud/a, vares o vas havê mogud/a, va havê mogud/a, varem o vam havê mogud/as, vareu o vau havê mogud/as, varen o van havê mogud/as // **Passad molt perfête:** havía mogud/a, havías mogud/a, havía mogud/a, havíem mogud/as, havieu mogud/as, havían mogud/as // **Futur simple:** mouré, mouràs, mourà, mourém, mourêu, mouràn // **Futur compost:** hauré mogud/a, hauràs mogud/a, haurà mogud/a, haurém mogud/as, haurêu mogud/as, hauràn mogud/as // **Condisional simple:** mouría, mourías, mouría, mouríem, mourieu, mourían // **Condisional compost:** hauría mogud/a, haurías mogud/a, hauría mogud/a, hauríem mogud/as, hauríeu mogud/as, haurían mogud/as // **MÒDO SUBJUNTIÚ:** **Present:** mògui, mòguis, mògui, moguêm, moguêu, mòguin // **Passad imperfête:** mogués, moguësses, mogués, moguéssem, moguésseu, moguëssen // **Passad perfête:** haja o hagui mogud/a, hajas o haguis mogud/a, haja o hagui mogud/a, etc. // **Passad molt perfête:** fos, havés o hagués mogud/a; fosses, havësses o haguësses mogud/a; fos, havés o hagués mogud/a; etc. // **Futur simple:** moguéra, moguéras, moguéra, moguërem, moguéreu, moguérان // **Futur compost:** fora, havéra o haguéra mogud/a; foras, havéras o haguéras mogud/a; fora, havéra o haguéra mogud/a; etc. // **IMPÉRATIÚ:** **Present:** mòu tú, mògui éll/a o vostê, moguêm noltros/as, moguêu voltros/as, mòguin élls/as o vostês // **Futur:** mouràs tú, mourà éll/a o vostê, mourém noltros/as, mourêu voltros/as, mouràn élls/as o vostês // **FÓRMAS NO PERSONALS:** **Infinitiu:** mòure. **Participi:** mogud/a/as. **Gerundi:** moguend.

Seguexen aquesta conjugassió: **clòure, còure, plòure** y tots ets acabads emb **-òure**.

VOLÊ > INDICATÍU: **Present:** vuy, vols, vol, volêm, volêu, volen // **Passad imperfète:** volía, volás, volía, volím, volíeu, volán // **Passad indefinid:** vatj volê; volguéres, vares o vas volê; volgué o va volê; volguérem, vàrem o vam volê; volguéreu, vareu o vau volê; volguéren, varen o van volê // **Passad perfète:** som o hé volgud/a, éts o has volgud/a, ês o ha volgud/a, som o hem volgud/as, sou o heu volgud/as, son o han volgud/as // **Passad anterió:** vatj havê volgud/a, vares o vas havê volgud/a, va havê volgud/a, vàrem o vam havê volgud/as, vareu o vau havê volgud/as, varen o van havê volgud/as // **Passad molt perfète:** havía volgud/a, havías volgud/a, havía volgud/a, havíem volgud/as, havieu volgud/as, havían volgud/as // **Futur simple:** voldré, voldràs, voldrà, voldrêm, voldrêu, voldrà // **Futur compost:** hauré volgud/a, hauràs volgud/a, haurà volgud/a, haurêm volgud/as, haurêu volgud/as, hauràn volgud/as // **Condisional simple:** voldría, voldrías, voldría, voldriem, voldríeu, voldrifan // **Condisional compost:** hauría volgud/a, haurías volgud/a, hauría volgud/a, hauríem volgud/as, hauríeu volgud/as, haurían volgud/as // **MÒDO SUBJUNTIÚ:** **Present:** vulgui, vulguis, vulgui, volguêm, volguêu, vulguin // **Passad imperfète:** volgués, volguésses, volgués, volguésssem volguésseu, volguéssen // **Passad perfète:** haja o hagui volgud/a, hajas o hagus volgud/a, haja o hagui volgud/a, hajêm o haguém volgud/as, hajêu o haguêu volgud/as, hajan o haguin volgud/as // **Passad molt perfète:** Fos, havés o hagués volgud/a; fosses, havésses o haguésses volgud/a, fos, havés o hagués volgud/a, fossem, havésssem o haguésssem volgud/as; fosseu, havésseu o haguésseu volgud/as, fossen, havéssen o haguéssen volgud/as // **Futur simple:** volguéra, volguéras, volguéra, volguérem, volguéreu, volguérán // **Futur compost:** fora, havéra o haguéra volgud/a; foras, havéras o haguéras volgud/a, fora, havéra o haguéra volgud/a; forem, havérem o haguérem volgud/as; foreu, havéreu o haguéreu volgud/as; foran, havéran o haguéran volgud/as // **IMPÉRATÍU:** **Present:** vols tú, vulgui él/a o vostê, volguêm noltros/as, volguêu voltros/as, vulguin élls/as o vostês // **Futur:** voldràs tú, voldrà él/a o vostê, voldrêm noltros/as, voldrêu voltros/as, voldràs élls/as o vostês // **FÓRMAS NO PERSONALS:** **Infinitiu:** volê. **Participi:** volgud/a/as. **Gerundi:** volguend.

PORÊ > INDICATÍU: **Present:** pug, pots, pot, porêm, porêu, poren // **Passad imperfètte:** poría, porías, poría, poríem, poríeu, porían // **Passad indefinid:** vatj porê; poguères, vares o vas porê; pogué o va porê; poguérem, vàrem o vam porê; poguéreu, vareu o vau porê; poguéren, varen o van volê // **Passad perfètte:** som o hé pogud/a, éts o has pogud/a, ês o ha pogud/a, som o hem pogud/as, sou o heu pogud/as, son o han pogud/as // **Passad anterió:** vatj havê pogud/a, vares o vas havê pogud/a, va havê pogud/a, vàrem o vam havê pogud/as, vareu o vau havê pogud/as, varen o van havê pogud/as // **Passad molt perfètte:** havía pogud/a, havías pogud/a, havía pogud/a, havíem pogud/as, havíeu pogud/as, havían pogud/as // **Futur simple:** podré, podràs, podrà, podrêm, podrêu, podràn // **Futur compost:** hauré pogud/a, hauràs pogud/a, haurà pogud/a, haurêm pogud/as, haureu pogud/as, hauràn pogud/as // **Condisional simple:** podría, podrías, podría, podríem podríeu, podrían // **Condisional compost:** hauría pogud/a, haurías pogud/a, hauría pogud/a, hauríem pogud/as, hauríeu pogud/as, haurían pogud/as // **MÔDO SUBJUNTÍU:** **Present:** pugui, puguis, pugui, poguêm, poguêu, puguin // **Passad imperfètte:** pogués, poguésses, pogués, poguéssem, poguésseu, poguéssen // **Passad pefètte:** haja o hagui pogud/a, hajas o haguis pogud/a, haja o hagui pogud/a, hajém o haguém pogud/as, hajéu o haguêu pogud/as, hajan o haguin pogud/as // **Passad molt perfètte:** fos, havés o hagués pogud/a; fosses, havésses o haguésses pogud/a, fos o havés o hagués pogud/a; fossem, havéssem o haguéssem pogud/as; fosseu, havésseu o haguésseu pogud/as; fossen, havéssen o haguéssen pogud/as // **Futur simple:** poguéra, poguéras, poguéra, poguérem, poguéreu, poguérän // **Futur compost:** fora, havéra o haguéra pogud/a; foras, havéras o haguéras pogud/a; fora, havéra o haguéra pogud/a; forem, havérem o haguérem pogud/as; foreu, havéreu o haguéreu pogud/as; foran, havéran o haguéran pogud/as // **IMPÉRATÍU:** **Present:** pots tú, pugui ell/a o vostê, poguêm noltros/as, poguêu voltros/as, puguin élls/as o vostês // **Futur:** podràs tú, podrà ell/a o vostê, podrêm noltros/as, podrêu voltros/as, podràn élls/as o vostês // **FÓRMAS NO PERSONALS:** **Infinitiu:** porê. **Participi:** pogud/a/as. **Gerundi:** poguend.

LLUÍ > INDICATÍU: **Present:** llúu o lluêsc, llúus o lluexes, llúu o lluêx, lluím, lluíu, lluéen o lluexen // **Passad imperfètte:** lluía, lluías, lluía, lluém, lluieu, lluán // **Passad inmdefinmid:** vatj lluí; lluïres, vares o vas lluí; va lluí; lluigérem, varem o vam lluí; lluiguéreu, vareu a vau lluí; lluiguéren, varen o van lluí // **Passad perfètte:** som o hé lluid/a, éts o has lluid/a, ês o ha lluid/a, som o hem lluid/as, sou o heu lluid/as, son o han lluid/as // **Passad anterió:** vatj havê lluid/a, vares havê lluid/a, va havê lluid/a, varem o vam havê lluid/as, vareu o vau havê lluid/as, varen o van havê lluid/as // **Passad molt perfètte:** havía lluid/a, havías lluid/a havía lluid/a, havíem lluid/as, havíeu lluid/as, havían lluid/as // **Futur simple:** lluiré, lluiràs, lluirà, lluirêm, lluirêu, lluiràn // **Futur compost:** hauré lluid/a, hauràs lluid/a, haurà lluid/a, haurêm lluid/as, haurêu lluid/as, hauràn lluid/as // **Condisional simple:** lluiría, lluirías, lluiría, lluiríem, lluiríeu, lluirían // **Condisional compost:** hauría lluid/a, haurías lluid/a, hauría lluid/a, hauríem lluid/as, hauríeu lluid/as, haurían lluid/as // **MÒDO SUBJUNTIU:** **Present:** llúi o llúa, llúis o lluas, llúi o llúa, lluiguêm, lluigêu, llúin o lluan // **Passad imperfètte:** lluís, lluisses, lluís, lluíssem, lluisseu, lluissen // **Passad perfètte:** haja o hagui lluid/a, hajas o haguis lluid/a, haja o hagui lluid/a, hajêm o haguêm lluid/as, hajêu o haguêu lluid/as, hajan o haguin lluid/as // **Passad molt perfètte:** fos, havés o hagués lluid/a; fosses, havésses o haguésses lluid/a; fos, havés o hagués lluid/a; fossem, havéssem o haguéssem lluid/as; fosseu, havésseu o haguésseu lluid/as; fossen, havéssen o haguéssen lluid/as // **Futur simple:** lluiguéra, lluiguéras, lluiguéra, lluiguérem, lluiguéreu lluiguéran // **Futur compost:** fora, havéra o haguéra lluid/a; foras, havéras o haguéras lluid/a; fora, havéra o haguéra lluid/a; fórem, havérem o haguérem lluid/as, foreu, havéreu ò haguéreu lluid/as, foran, havéran o haguéran lluid/as // **IMPÉRATIU:** **Present:** llúu tú, llúi o llúa ell/a o vostê, lluigêm noltros/as, lluiguêu voltros/as, llúin élls/as o vostêns // **Futur:** lluiràs tú, lluirà ell/a o vostê, lluirêm noltros/as, lluirêu voltros/as, lluiràn élls/as o vostêns // **FÓRMAS NO PERSONALS:** **Infinitiu:** lluí. **Participi:** lluid/a/as. **Gerundi:** lluiguend.

Seguxen aquésta conjugassió: **groñí, podí, bruñí, ferí, cumplí, juñí, moñí, sortí / surtí**, etc.

PARTÍ > INDICATÍU: **Present:** partêsc, partêis o partexes, partêx, partim, partíu, pertexen // **Passad imperfètte:** partía, partías, partía, partíem, partíeu, partían // **Passad indefinid:** vatj partí; partires, vares o vas partí; va partí; partírem, vàrem o vam partí; partíren, varen o van partí; partíren, varen o van partí // **Passad perfètte:** som o hé partid/a, éts o has partid/a, ês o ha partid/a, som o hem partid/as, sou o heu partid/as, son o han partid/as // **Passad anterio:** vatj havê partid/a, vares o vas havê partid/a, va havê partid/a, vàrem o vam havê partid/as, vareu o vau havê partid/as, varen o van havê partid/as // **Passad molt perfètte:** havía partid/a, havías partid/as, havía partid/a, havíem partid/as, havíeu partid/as, havían partid/as // **Futur simple:** partiré, partiràs, partirà, partirêm, partirêu, partiràn // **Futur compost:** hauré partid/a, hauràs partid/a, haurà partid/a, haurêm partid/as, haurêu partid/as, hauràn partid/as // **Condisional simple:** partiría, partirías, partiría, partiriem, partirieu, partirian // **Condisional compost:** hauria partid/a, haurias partid/a, hauria partid/a, hauríem partid/as, haurieu partid/as, haurían partid/as // **MÒDO SUBJUNTÍU:** **Present:** partêsc a partêscui, partêscas a partêscuis, partêsc a partêscui, partiguêm, partiguêu, partêscan o partêscuin // **Passad imperfètte:** partís, partisses, partís, partísem, partisseu, partissen // **Passad perfètte:** haja o hagui partid/a, hajas o hagus partid/a, haja o hagui partid/a, hajêm o haguêm partid/as, hajêu o haguêu partid/as, hajan o haguin partid/as // **Passad molt perfètte:** fos, havés o hagués partid/a; fosses, havésses o haguésses partid/a, fos, havés o hagués partid/a; fossem, havésssem o haguésssem partid/as, fosseu, havéssceu o haguéssceu partid/as; fossen, havéssen o haguéssen partid/as // **Futur simple:** partiguéra, partiguéras, partiguéra, partiguérem, partiguéreu, partiguéran // **Futur compost:** fora, havéra o haguéra partid/a; foras, havéras o haguéras partid/a; fora, havéra o haguéra partid/a; forem, havérem o haguérem partid/as; foreu, havéreu o haguéreu partid/as; foran, havéran, o haguéran partid/as // **IMPÉRATÍU:** **Present:** pertêx tú, partêsc a pertêscui éll/a o vostê, partim o pertiguêm noltros, partíu o pertiguêu voltros, partêsc a pertêscuin élls/as o vostês // **Futur:** partiràs tú, partirà éll/a o vostê, partirêm noltros/as, partirêu voltros/as, partiràn élls/as o vostês // **FÓRMAS NO PERSONALS:** **Infinitiu:** partí. **Participi:** partid/a/as. **Gerundi:** partiguend.

Segueixen sa matéxa conjugació: **uní, reuní, desuní, afagí, refagí, confagí, estabblí, invertí, convertí, pervertí, seguí, perseguí, prosegui, consegui, compartí, repetí, patí, espedit, sofri, florí, reflorí, dividí, subdividí, repartí, compartí, conferí, referí, inferí, correggi, fluí, influí, dedui, reduí, sedui, tradui, conduí, imbuí, induí, introduí, restituí, atapí, aglapí, farci, disminui, produí, reproduí, destrui, encalentí, llegí/lligí, destituí, instrui, sargí, pulí, aderí, aclarí, reggí, definí, agrai, desagraí, advertí, patí, ceñí, constitui, cubrí, encubrí, atriguí, contribui, engrogui, engrai, enseñorí, empobri, imprimí, reimprimí, esgrimí, favorí, descolirí, oferí, desoferí, atraví, enlestí, vestí, envestí, revestí, proveí, enveí, rendí, residí, ablani, assumí, resumí, beneí, posseí, despossei, consumí, convertí, inquirí, adquirí, escarní, requiri, ennobblí, divertí, empagaí, cumplí, serví, sofregí, ablani, fingí, gorní, podrí, etc.**

En es verbs **estabblí** y **cubrí**, es Participi fà: estabblèrt/a/as y cubèrt/a/as.

S'ADVÈRBO

S'advèrbo ês sa part invariabla de s'orassió, que modifica o delimita sa sinnificassió d'un vérbo, d'un adjettíu, o d'un nom si aquest funsiona com un adjettiu, o com altres advèrbhos.

Etzemples: **modificant sa significació d'un vérbo:**

Ralla **aviad**, perque ês **molt tard**.

D'un adjettíu:

Ês **bastant** llest aquest moxêt.

D'un nom en funsións d'adjettíu:

Na Juana ês **molt** dòna.

D'un altre advèrbo:

Ha quédad **bastant** bé.

Ara bé, també pod modifícà tot **un enunciad**:

Desgraciadament, va morí d'un accident.

Morfològicament s'advèrbo ês una paraula invariabla que no té morfémases de gènero ni de número, però que pod ammetre morfémases sufitxes.

Etzemples: poc > poquêt; molt > moltíssim.

Y se dividexen emb advèrbos simples, composts y locussións adverbials.

Ets advèrbos simples son es formads per una sola paraula. Etz.:

Demà, abax, tant, bé, demunt, etc.

Ets advèrbos compots son casi tots es qu'acaban en **-ment** y estàn formads per un adjettíu, més es sustantíu **ment**, que vé d'es Llatí “mente” y qu'en es seu orígen semàntic significa “fórmia, manéra”.

Etz.: **Naturalment** (de manéra natural)

Complétament (de fórmia compléta)

Aprosimadament (de fórmia aprosimada)

Ets advèrbos composts pòren essê de dues classas, juns o separads.

S'advèrbo compost junt ès es que fórmia una sola paraula, essênd realment dues o tres.

Etzemples: **aximatex** (axí + matex); **arràn** (a + rràn);

arrux (a + rrux); **defòra** (de + fòra); **londemà** (lo + en + demà); etc.

S'advèrbo compost separad rêu es nom de **locussións adverbials**. Que són paraulas agrupadas que ténen una funsió esclusivament adverbial, y que sempre se fórmán acompañadas, per nòrma general, per una preposissió o una preposissió y un artícul.

Etzemples.:

De goneyons; **de** badas; **de** grapas; **a** fí de; **a** devall; **en** tots tres;
a n'es costad; **a l'ayre** (a lo ayre); **a poc a poc**; etc.

Però també etsistexen frassas adverbials que passen per advèrbos:

A las foscas. De pèus juns. A dos quéxos.

Dins un crèdo. A boca solléra.

FUNSIÓNS D'ETS ADVÈRBOS

Sa funsió orassional caratterística de s'advèrbo, ès sa de **Complement Circunstancial de s'orassió**, o siga, sa de s'element marginal que presenta circumstansis de tems, llog, mòdo, etc. en que se fa s'acció verbal.

Dins una matéxa orassió pòren aparexe varis advèrbos incidind demunt es vérbo. Etzemple:

Segurament demà anirêm **prest** a sa fira.

TIPOS D'AVÈRBOS SEGÓNS ES SÉU SINNIFICAD

Segóns siga es séu sinnificad se dividexen emb: nossionals y pronominals.

Es nossionals afagexen una connotació semàntica a n'es vèrbo, adjettíu o advèrbo que complementa. Però també, sa matéxa connotació la pod donà a una orassió compléta. Se dividexen emb advèrbos **de llog, de tems, de cantitat, de mòdo, d'affirmassió, de negassió, de dutte y pregunta, de desissió y de indiferènsi**.

Es pronominals no ténen sinnificad per sí matéxos, agafandló d'es séu referent. Se dividexen emb: **demonstratius, relatius y indefinids**.

Ets advèrbos d'affirmassió, negassió y de dutta: **sí, no, pentura, talvegada, perventura**. Són sinnes autònoms que per sí matéxos pòren costituí totsols, enunsiads.

Etz.:

- ¿vàs a estodià?
- ¡Sí!
- ¿Vendràs?
- ¡Pentura!

Advèrbos nossionals

DE LLOG: **en** (en es còvo); **allà**, enllà, per allà, d'allà, de per allà, endellà (de per allà); **aquí**, suaquí (just aquí), sutsuaquí (just per aquí), just suaquí (justament aquí); **suquí** (just aquí prop), a suquí (a prop d'aquí), sutsuquí (just per aquí prop), just suquí (justament aquí apropi); **suquinetas**, a suquinetas, sutsuquinetas, just suquinetas; **assí**; **sussí**; **sullà**;

sunllà; **vant**, avant, envant. **Devant**, endevant, sudevant, de sudevant, per devant, de per devant, per sudevant, de per sudevant, per endevant, de per endevant. **Devòra**, sudevòra, de devòra, per sudevòra, de per sudevòra, de per devòra; vòra, vòrvavòra. **Prop**, apropi, d'apropi. **Enfòra**, d'enfòra. **Lluñ**, de lluñ, a lluñ. **Devés**. **Hon**, d'hon, per hon, devés hon, de devés hon, per devés hon, de per devés hon. **Ahón**; d'ahón, devés ahón, per devés ahón, de per devés ahón. **Hont**, d'hont, per hont, devés hont, per devés hont, de per devés hont. **Ahont**, d'ahont, devés ahont, per devés ahont, de per devés ahont. **Von**, de von, per von, de per von; avón, d'avón, per avón, de per avón. **Amunt**, d'amunt, per amunt, de per amunt; suamunt, de suamunt, per suamunt, de per suamunt. **Demunt**, de demunt, per demunt, de per demunt; sudemunt, de sudemunt, per sudemunt, de per sudemunt. **Avall**, de avall, per avall, de per avall; suavall, de suavall, per suavall, de per suavall. **Devall**, de devall, per devall, de per devall, sudevall, de sudevall, per sudevall, de per sudevall. **Bax**, per bax, de per bax; subax, de subax, per subax, de per subax. **Abax**, per abax, de per abax, suabax, de suabax, per suabax, de per suabax. **Debax**, de debax, per debax, de per debax; sudebax, de sudebax, per sudebax, de per sudebax. **Ran**; ran ran; arràn, suarràn. **Fòra**; enfòra, d'enfòra, per enfòra, de per enfòra; defòra, de defòra, per defòra, de per defòra; sudefòra, de sudefòra, per sudefòra, de per sudefòra. **Dins**, a dins, per dins, de per dins. **Dedins**, de dedins, per dedins, de per dedins; sudedins, de sudedins, per sudedins, de per sudedins. **Endins**, d'endins, per endins, de per endins, suendins, de suendins, per suendins, de per suendins. **Réra**, arréra, enréra. **Derréra**, de derréra, per derréra, de per derréra, suderréra, de suderréra, per suderréra, de per suderréra. **Dalt**, per dalt, de per dalt, sudalt, a sudalt, de sudalt, per sudalt, de per sudalt. **Adalt**, per adalt, de per adalt. **Dedalt**, de dedalt, per dedalt, de per dedalt. **Front**, de front, enfront, d'enfront, per enfront, de per enfront, a s'enfront, de s'enfront, per s'enfront, de per s'enfront.

DE TEMS: **avuy, d'avuy, per avuy.** **Demà, de demà, per demà, londemà** (sa part d'es dia siguent d'es dia qu'estam xerrand. Per axò sempre va seguid d'ets advèrbios: dematí, hòrabaxa, decapvespre, vespre o nit. Etz.: londemà dematí...); **sendemà** (es dia siguent d'es qu'estam xerrand), **lo sendemà** (en es dia siguent d'es qu'estam xerrad), **passad demà, lo'n passad demà** (a n'es dia després de passad demà), **lo sen passad demà** (a n'es cuart dia d'es qu'estam xerrand). **Ahí**, d'ahí a'vuy, despusahí. **Dematí**, de dematí. **Dematinada**, a dematinada, de dematinada. **Mitjdía**, a mitjdía. **Hòrabaxa**, d'hòrabaxa. **Decapvespre**, de decapvespre. **Vespre**, de vespre. **Nit**, de nit, a nit. **Antañ**. **Enguañ**. **Ja**. Ara, per ara, aramatex, suara. **May**, jamay, pusmay. **Llevò**, llevonse. **Prest**, de prest. **Tard**, de tard. **Totduna**. **Sempre**. **Densà**. Des que, desde que. **Llevò**, llevonse.

DE CANTIDAT: **res**, no res, respús. **Més**, resmés. **Jens**, nojéns. **Molt**, molt més, moltot. **Ménos**, manco. **Poc**, poquet, poquíu. **Mica**, miqueta, micoya. **Basta**, bastant, abastament, prou. **Suficient**, insuficient. **Tant**. **Cuant**.

DE MÒDO: **vía**, aviad, aviadèt, a poc a poc, tira tira. **Dedellà, de tant en tant, de tant en cuant**. **Ara**, aramatex, desd'ara, desd'aramatex. **Totduna**. **Axí**, axixí, axí sí, aximatex, axí axí. **Xuxí**, a xuxí, xuxinas, a xuxinas, xuxinetas, a xuxinetas. **Tira tira, a poc a poc**. **Correnços**, a correnços, a la correguda. **Just**, justèt, justifet. **Com ès ara**. **Com un mac**. **Comsevuya**. **Bé**, ben, ben bé, molt bé. **Bò**, ben bò, bònament, molt bò. **Dolent**, ben dolent, molt dolent. **Mal**, malament, maldement. **A dretas**. **De badas**. **Fort**, fort y no't möguis, fort y no te moguis. **Flux**, fluxèt, fluxeta. **Rinxo rinxo**. **De ròta batuda**. **Cla**, ben cla, massa cla. **Brut**, ben brut, molt brut. **Embrutat**, ben embrutat, molt embrutat. **Aposta**. **De balde, gratis**. **Pitjó**. **Milló**. **Tard**, ben tard, molt tard, massa tard. **Prest**, ben prest, molt prest, massa prest. **Injustament**. **Contrariment**, y un llèrg etc, acabad emb -ment.

D'AFIRMASSIÓ: sí; bé; vês; veyês; cla; confórme; molt bé; d'acord; molt d'acord; axí; axí sí; cèrtament; bé va; va bé; ben bé.

DE NÉGASSIÓ: no; pus; no pus; res pus; jens; may; res; no may; ja may, cà.

DE DUTTE Y PREGUNTA: acàs; si acàs; domés; idò; talvegada; pentura; perventura; pêrque; perquê.

DE DECISSIÓ: axí; sí; idò sí; axí sí; no; idò no, axí no.

D'INDIFERÈNSI: bòno; idò bòno; bé; idò bé; ben bé.

Advèrbos pronominals

Són es que no ténen sinnificad per sí matéxos, agafandló d'es seu referent. Se dividexen emb: **demonstratius, relatius y indefinids.**

Etz.: **llevonses** tornà vermêy. **Hon** mos coneguérem.

Advèrbos pronominals demostratius: **aquí, llevonse, ara, axí, talment, avuy, ahí, demà, tant, allà**, etc.

Advèrbos pronominals relatius: **hon, a hon, ahón, com, cuand, cuant**.

Advèrbos pronominals indefinits: **may, pus may, sempre, ahonsía, tot, res, molt, poc**, etc.

SAS PREPOSISSIÓNS

Sas preposisións són una de sas pars invariables de orassió gramatical, que ténen còma misió relassionà entre sí paraulas o grups de paraulas.

Sintàcticament complexen una funsió molt important còma nètse, ja que unêx un **Grupo Nominal** a n'és nucli de s'orassió.

Etzemple:

Es llum **de** ca méua està apagad.

Sas preposissións baléàs són:

A, an, en, per, emb, emba, sénse, contra, de, devés, êntre, sobre, segóns, fins, des, desde, devant, derréra, bax, debax, dalt, dedalt, dins, dedíns.

US DE SAS PREPOSISSIÓNS

Sa preposisió a mos dona una relassió d'existènci o de fet.

Etz.: **a** Palma vint kilòmetros. Pujaré **a** pèu.

Aquesta matéxa preposisió suplêx aximatex, a sa preposisió **en**, quand se tratte de donà una relassió d'existènci y de llog.

Etz.: Som **a** Palma. Som **a** sa Pobbla.

Sempre s'empleya es verbos essè y no s'està, ja qu'aquest mos indica com estam, **no hon estam**.

Etz: **Som** a Palma y **estig** dins es súper.

Sa preposisió an equival a sas també preposisió **an** s'empleya únicament devant es pronoms:

aquest, aquex, aquell, aquesta, aquéxa, aquéis, aquéxos, aquets, aquestas, aquéxas, aquéllas, axò, assò, allò.

Etzemples.: **an** aquest llog; **an** aquéis, dulós; **an** assò no'u tòquis; **an** allò díuu; sí, **an axò**; están **an** aquesta .

Sa preposisió en mos dona una relassió de llog, y va sempre seguid de s'artícul es.

Etz.: **en** es calax; **en** es carré; **en** es cotxo.
Sa preposisió per val per las séuas sinònimas españolas “por, para”.

Etz.: **per** anà a Solle?;   **ê**s **per** avuy!;

per que ha mort?;   **per** favó;   **per** que las dus?.

Cuand sinnifica “para” y sa paraula que li seguêx ês un artícul, unas vegadas pèrd sa “-r” quand va seguida d’ets artículs femeníns “sa, sas”.

Etz.: **ê**s **pe’sa** madòna;   **ê**s **pe’sas** gallinas.

Y altres pèrd sas “-er” quand són ets artículs masculíns “es, ets”, **ê**s que la seguexen.

Etz.: **ê**s **p’es** sògre;   **p’es** camins de Lluch Alcari;   **p’ets** animals.

Sa preposissió emb mos dona una relació d'associació o de unió.

Etz.: un **emb** s'altre; **emb** sa destral; **emb** aquest ruc.

Però també s'empleya esclusivament quand va seguida de s'artícul “so”. Y mos dona a'intendre una ralassió d'us d'es nom qu'eu seguêx.

Etz.: ¿com vares vení? - **emb so** cotxo.

Emb so garròt li vat pégà.

Aximatex, també equival a sa preposissió “en” quand élla no ês instrumental. Y generalment si sa paraula que la seguêx comènsa per vocal.

Etz: **emb** un parey de días estarà llest;

emb oposició a n'es PSOE

Sa preposissió emba té es matex sinnificad que s'anteriò, però s'empleya únicament devant es pronoms: que, qui, quin, quina, quins, quinas.

Etz.: ¿**emba** qui vendràs?; ¿**emba** quê te n'aniràs?.

Sa preposissió sêNSE sinnifica lo matex que s'españòla “sin” y mos dona una relació de manca.

Etz.: **sêNSE** cap dutte; **sêNSE** res; **sêNSE** tú.

Sa preposissió contra o cuontra, mos dona una relassió d'oposissió.

Etz.: un **contra** s'altre; **contra** tots; dos **contra** un.

Sa preposissió de generalment mos dona una relació de pertenènsi.

Etz.: es criad **de** sa Marquesa; es llibre **de** na Tonina.

Aiximatéx precedêx a n'es noms, quand élla seguêx a un advèrbo.

Etz.:   teng molt **de** fret;
      hey ha molt **de** ví;
      móls **d'añs** fa **d'assò**;
      donêm un poc **de** pa.

Aquesta preposissió pèrd sa séua vocal quand sa paraula a sa que relassiona, comènsa per una vocal.

Etz.: d'aquí; d'avuy; d'es pí, d'ase, d'ànimas.

Sa preposissió devés mos dona una relassió de protsimidat.

Etz.: **devés** Consêy heyà garrovés; **devés** sa paíssa hey trobaràs ortigas; per **devés** sa sóll hey surten cards.

Sa preposisió entre mos dona una relació de situació en mitj de circumstàncies o accions.

Etz.: **entre** sa taula y sa paradora; **entre** mirà y veure heyà un bon tros.

Sa preposisió sobre mos dona una relació de domini o de situació demunt unes circumstàncies.

Etz.: avúy rallarêm **sobre** sa dominació anglesa a Menorca.

Sa preposisió segóns mos dona una relació de conformitat amb un fet ja passat o per sotsefí.

Etz.: t'ho cont **segóns** m'ho contaren;

eu faré **segóns** me vagi bé.

Sa preposisió fins mos dona una relació de final de tems, acció o llog.

Etz.: d'aquí **fins** allà; **fins** demà; lutxarêm **fins** a sa mort.

Sas preposisións des y dènde ténen sa matéxa funsió y mos donan una relació de principi de tems o de llog.

Etz.: te crid **dènde** Llorito; **des** que vengué tot va tort.

Sa preposissió devant mos dona una relació de preferènci.

Etz.: **devant** tú; som **devant** ca téua.

Sa preposissió derréra mos dona una relació d'orde.

Etz.: es mè va **derréra** s'euveya; **derréra** es noví hey va sa novía.

Sas preposisións bax, debax, dalt, dedalt, dins, dedíns, mos donan una relació de situació o de llog.

Etz.: **dalt** murada; **dins** es calax; trèuló de **dedins** es calax;
bax sa panxa de s'ase; **debax** sa taula.

SAS CONJUNSIÓNS

Sas conjunsións són sa part invariabla de s'orassió grammatical que té còma misió uní eleméns dins de s'orassió simple, o proposissións dins de s'orassió composta.

Etz.: En Juan **y** en Tòni son cosíns.
Ja pods dí lo que vulgas, **tàmatex** no'u faré.

Sa clasificació de las conjunsións se fa tenguend en cónta las relassións que s'estableixen entre las proposissións d'una orassió composta. Y las dividim emb: **coordinàns** y **subordinàns**.

Sas conjunsións coordinàns se dividexen emb: **copulativas**, **disyuntivas** y **adversativas**.

Sas conjunsións subordinàns se dividexen emb: **aumentativas**, **condissionals**, **continuativas**, **conclusivas**, **esplicativas**, **causals**, **comparativas** y **finals**.

Sa conjunsió llatina “**pro**” s'empleya attualment devant un nom sénse determinant, dins cèrtas espresións attuals, y té es significad de: “a favó de”.

Etz.: Jornadas **pro** Baléas.
Suscripcions **pro** damnificads.

Conjunsións coordinàns

Copulativas: són las que unexen duas proposissións. Y són: **y**, **ni**, **que**.

Etz.: assò y allò; posêm d'axò y d'assò; callà y esclatà; **ni** d'aquí **ni** d'allà; se conêx **que** no'u sabía.

Disyuntivas: són sas que señalan separassió o distinsió entre sas personas o sas còsas de sas que se xèrra. Y són: **o**, **sinó**.

Etz.: **j**t'en vas **o** te trèg!; véshí totduna **sinó** trobaràs tancad.

Adversativas: són sas que servexen per juntà duas proposissións, señalant una oposisió de sa segona respètte de sa priméra. Y són: **però**, **emperò**, **encara que**, **maldement**, **tàmateix**.

Etz.:

Jo t'ho contarà, **però** com que no t'ho creuràs, no t'ho cont.
No insistèsquís, **tàmateix** no'u faré.

Eu hem de fé **maldement** plògui.

Sí, **però** no.

Féu, **emperò** féu bé.

Comprêu, **encara** que t'haguis d'entrampà.

Conjuncións subordinàns

Aumentativas: són sas que unexen a sa proposisió colca circumstansi que l'espliqui y qu'ademés servêsquí de transissió dins s'orassió. Y són: **encara**, **també**.

Etz.: no basta lleggí sa gramàtica **també** s'ha d'estodià.

S'ha de sembrà **encara** que pugui ploure.

Condissionals: són sas qu'anunsían condissió, suposissió o hipòtessis. Són: **si, en no, emb tal que, en no sé que, sempre que, anque.**

Etz.: - Vine dillúns **en no sé que** tenguis algo que fé.
- **Si** vens cantarêm.
- **Emb tal que** no la veji, fé lo que vulguis.
- Tú voràs, pero **en no** anarí està arreglad.
- **Anque** sigui en pel, has de vení.
- **Sempre que** paguis tú, me va bé.

Continutivas: són sas qu'ajudan a allargà s'orassió. Són: **mentras, axí que, suposad que, tansols, domés, llevò, per consiguent.**

Etz.: - Tot anirà bé **mentras** no s'entérin.
- Heurêm de rallà bax, **suposad que** sas parêds ténen oreyas.
- Eu ha dit l'amo, **axí que**, eu heurêm de fé.
- No tòquis res, **tansols** mira.
- Ara acabêm axò **llevò** ja beurêm.
- Mos han ordenad anarhí, **per consiguent** hey hem d'anà.
- Mira, **domés** són quatre.

Conclusivas: són sas que servexen per deduí colca consecuènsi. Són: **llevò, idò, talment, pues**.

- Etz.: - Ara estodia, **llevò** jugaràs.
- **Idò** no ês axí.
- Fendt'gó axí eu feràs **talment** com ton pàre.
- **Pues** no'u sé.

Espldicativas: són sas que servexen per esplicà o donà a conexa una còsa que ja som dit. Són: **com, per etzemple, o sía, o siga**.

- Etz.: - Totas són **com** sa mèstra.
Hey ha flòs de molts classas, **per etzemple**: margalidas, ròsas, etc.
O sía, que no vol vení.

Casuals: són sas que mos espréssan causa o motiu. Són: **pêrque, com que, ja que**.

- Etz.: - No veng **pêrque** no pug.
- **Com que** no m'estimas te dex.
- **Ja que** te tòrbas m'en vatj.

Comparativas: són sas que fan comparació. Són: **com, axí com, tal com, tan, tan com**.

- Etz.: ês **tan** viu **com** són pare.
Anirà **com** un rellòtge.
Féu **axí com** te som dit.
Féu **tal com** te som dit.
Es dobbés són **tan** necessaris com es menjà.

Finals: són sas que mos indican es fi y s'objètte de sa proposissió que la precedêx. Són: **pêrque, a fí de que.**

- Etz.: - Agafarêm un taxi **a fí de que** no arribêm tard.
- Repetíu dèu vegadas **pêrque** espabilis.
-

SAS INTERJECCIÓNS

Sas interjeccions són una classa de paraulas autònomas que, a diferènsi d'es sustantius, ets adjettius, es verbs y ets advèrbios, pòren costituí per sí matéxas enunciads independéns.

Sas interjeccions indican efèttes diferéns y encara contraris, segóns sas circumstansis d'es discurs y es tò emb que se pronunsían.

Sas interjeccions se dividexen emb: **ammirativas** (d'alegría, d'òy, de tristesa, de quéxa, de péna o doló, d'aprovassió, de desprèssi, d'enfado o disgust, d'advertènsi o amonestassió, de incitassió, de sorpresa, de silènsi d'ammirassió y d'estrañesa) **y interrogativas** (d'alegría, de sorpresa, de quéxa, de tristesa, péna o doló, de saludo, d'insult).

Ammirativas d'alegría.

¡bé!, ¡que béis!, ¡olé!, ¡vive!, ¡ben béis!, ¡ala!, ¡épa!, ¡sí!

Ammirativas de tristesa, quéxa, péna o doló.

¡ay!, ¡ayay!, ¡oh!, ¡ah!, ¡no no!, ¡Déu méu!, ¡ja'u val!,
¡María santíssima!, ¡María santissimeta!.

Ammirativas d'aprovassió.

¡vaja!, ¡vaja vaja!, ¡bòno!, ¡bòno bòno!, ¡mmmm!, ¡que béis!

Ammirativas de desprèssi.

¡ves!, ¡ala ves!, ¡arrux!, ¡vétén!, ¡va!, ¡venga!, ¡futx!

Ammirativas d'enfad o d'està disgustad.

¡futx!, ¡futx futx!, ¡au!, ¡au arrux!, ¡arrux!, ¡vétén!, ¡betúa s'ase!,
¡cagondéna!, ¡betúa el món!, ¡cagon s'òlla!, ¡betúa Sivilla!,
¡betúa cent llans!, ¡puñetas!, ¡reputas!, ¡rebetúa el mon!

Ammirativas d'òy

¡ac!, ¡buf!, ¡fu!, ¡futx!

Ammirativas d'advertènsi, amonestassió, incitassió o sorpresa.

¡uep!, ¡ey!, ¡ey ey!, ¡uey!, ¡épa!, ¡uépa!, ¡ala!, ¡ala ala!

Ammirativas de silènsi.

¡xit!, ¡xut!, ¡éh!, ¡ssss!, ¡mutis!, ¡calla!, ¡a callà!, ¡basta!

Ammirativas de sorpresa, ammirassió o estrañesa.

¡cent llans!, ¡vaja!, ¡puñetas!, ¡repuñetas!, ¡caray!, ¡betúa el mon!,
¡rebetúa el mon!, ¡rellàns!, ¡recent mil llans!

Ammirativas de salud.

¡uep!, ¡uey!, ¡uey turista!, ¡bon dia!, ¡bonas tardas!, ¡bon vespre!
¡tenga!, ¡bon dia tenga!, ¡bonas tardas tenga!, ¡bon vespre tenga!

Ammirativas de despedida.

¡diós!, ¡au!, ¡au idò!, ¡au diós!, ¡bona nit!, ¡tenga!,
¡bon dia tenga!, ¡bonas tardas tenga!, ¡bona nit tenga!

Ammirativas d'insult.

¡Botx!, ¡beneyt/a!, ¡cap de fava!, ¡bossot!, ¡poma!, ¡pomarrot!,
¡betzol/a!, ¡coyó!, ¡coyonéra!, ¡bàmbol!, ¡tòrrañolas!, ¡boyano!.

Y moltas d'altras que consideram no hem de posà, per
essê massa ofensivas.

Interrogativas de saludo.

¿que tal?, ¿va bé?, ¿com va?, ¿com eu tenim?,
¿com mos trobam?

Interrogativas d'alegría.

¿que?, ¿sí?, ¿és ve?, ¿de bon de ve?, ¿en sèrio?

Interrogativas de sorpresa.

¿que?, ¿com?, ¿sí?, ¿que m'en dius?, ¿en sèrio?

Interrogativas de tristesa, quéxa, péna o doló.

¿que?, ¿que dius?, ¿com ês axò?, ¿y ara que dius?,
¿que m'en dius?

SINTATYSIS

Sa sintatsis ésser la part de la Gramàtica qu'estudia les relacions entre els diferents elements de l'oració i la funció de cada un d'ells.

Cuand xerram o escrivim, dividim el missatge que volèm comunicar. Aquelles divisions en les quals organitzem el nostre xerrat, el nostre discurs, poden estar constituides per una sola paraula o per moltes. Y entra aquestes divisions feym pausas.

Etz.: ¡Toni!.

S'espera que demà fagi sol.

Tant a un com a l'altr'etemple, hem emès un enunciad o unitat bàsica que pod tenir o no estructura oracional.

Es primet etemple però no pod constituir per ell mateix una oració gramatical, perquè manca d'estructura llengüística.

Mentres que es segon etemple, sí és, una oració gramatical perquè té estructura llengüística. O sia té **verb**, **sustantiu**, **conjunció**, **pronom** y **advèrbio**.

DEFINICIÓ DE ORACIÓ

L'oració és una unió de paraules que representen un sentit complet, agrupades en una estructura determinada, y que no forma part de cap unitat llengüística superior. Per consiguiente porò di que cada oració és una entitat llengüística autònoma y completa.

Ara bé, per distingí una orassió d'una frassa o enunsiad bàassic sêns'estruttura llingüística, emb de tení en conte una sèri de carattes fundamentals que distingexen una orassió d'una frassa.

CARATTES DISTINTÍUS DE S'ORASSIÓ

Es carattes fundamentals distintíus de s'Orassió són:

- 1é**   Sa presènsi d'un àverb coma centro funsional.
- 2ón**   Sa relassió formal en número y persona entr'es sutjètte y es àverb; o siga, sa concordansi.
- 3é**   Sentid complet: semàntic, sintàctic y fònic.

A n'ets enunsiads:

- **Sa taula qu'està retxada.**

- **Ets abres són necessaris.**

Porêm veure, que dins aquestas frassas se complexen es dos primés puns. O siga, heyà presènsi d'un àverb còma centro funsional y heyà concordansi êntr'es sutjètte y es àverb. Però lis falta ès sentid complet, ja que desd'es punt de vista d'es sinnificad, li falta algo més, que fa que no estiguin acabadas. Per axò no las porêm considerà orassións.

- **Sa taula qu'està retxada ès méua.**

- **Ets abres són necessaris pérque plògui.**

Aquí sí se complexen sas tres carettarísticas fundamentals pêrque ademés, es séu sentid semàtic, sintàtic y fònic ês complet.

Però com que sa llengo escrita ês sempre subsidiari de sa llengo xerrada, porêm di que dêsd'es punt de vista fonològic, s'orassió ês s'unidat menó emb sentid complet que posseyêx entonassió pròpi. Aquéxa entonassió mos comunica s'attitud d'es qui xèrra.

Y segóns aquest critèri porêm classificà sas orassións emb: **enunsiativas, esclamativas, interrogativas, impérativas, etshortativas, desiderativas y dubitativas.**

Orassións enunsiativas són aquéllas en qu'es qui xèrra o ralla o parla, mos infòrma objetivament d'algo. Se classifigan emb **afirmativas o negativas.**

Afirmativa: Na Bèl m'espéra a ca séua.

Negativa: Na Bèl no m'espéra a ca séua.

Orassións esclamativas són sas qu'esprésan un contengud emosional.

Etz.: ¡Que te vagi bé!. Assò que fas està molt bé.

Orassións interrogativas són sas que demanan algo, bé de forma dirècta bé indirècta.

Sas qu'eu fan de forma dirècta són sas pròpiment interrogativas, y van sempre êntre sinnes interrogatius.

Sas qu'eu fan de fórmia indirètte no ténen entonassió interrogrativa y per consiguent no van êntre interrogràns.

De fórmia dirètta: ¿emb aquí vares anà a n'es téàtro?.

De fórmia indirètta: m'agradaría sâbre qui éra en Colóm.

Orassiòns impérativas són aquéllas a hon es qui ralla dóna una orde. Normalment sa fórmia emb un vérbo emb Impératíu y va êntre ammirassións.

Etz.: ¡Feràs lo que jo te digui!. ¡Callàu ara matex!.

Orassiòns etshortativas són aquéllas que mos indican un manamént o prohibissió.

Etz.: Tornêm es llibre. No fagis assò.

Orassiòns desiderativas. Emb aquestas orassiòns, es qui ràlla esprèssa es desitj de que passi algo o no. Se reconexen pêrque se costruyexen emb so vérbo en Subjuntíu. Y emb freqüènsi se sôlen pronunsià còmà esclamativas.

Etz.: Que tenguis sort emb s'etzamen. ¡Ojjalà demà plugués!.

Orassiòns dubitativas són sas qu'estàn a mitjàn camí êntre sas afirmativas y sas negativas, a hon es qui xèrra esprèssa un dutte respètte d'es mensatje que trasmetêx.

Etz.: Pentura demà vaji a sa bibbliotèca.

Tal vegada l'añ qui vé anêm de vacassións a Galicia.

SAS PARS DE S'ORASSIÓ

Dins tota orassió se pòren distingúi, normalment, dues pars fundamentals que són: es **Sutjètte** y es **Predicad**.

Es sutjètte ès una persona, animal o còsa de sa que dêym algo.

Es predicad ès tot allò que dêym d'es sujette.

Es sutjètte, talment com es predicad, pod està formad per varis paraulas agrupadas a n'es redòs d'un nucli.

Es nucli d'es grupo d'es sutjètte ès sempre un sustantiu o una paraula que funsiona còma tal, y que reb es nom de **Grupo Nominal (G. N.)**.

Es nucli d'es grupo d'es predicad ès sempre un verbó, y reb es nom de **Grupo Predicad (G. P.)**

Etz.:

Ets employads de E.M.Y.A. régan es carrés.

nucli S.

nucli P.

G. N.

G. P.

CONCORDANSI ÈNTRE SUTJÈTTE Y PREDICAD

Dins tota orassió, es nucli d'es **Grupo Nominal** té que gordà cèrta coherènsi gramatical emb so nucli d'es **Grupo Predicad**.

Aquesta acomodació grammatical reb es nom de Concordansi; a hon es sutjètte y es verbó concordan en número y persona.

Ara bé, si dins una matéxa orassió hey coincidexen sas tres personas verbals (1^a, 2^a, 3^a), es verbó concorda sempre emb sa priméra persona verbal.

Etz.: **Mun pare, tú y jo anirêm a cassà.**
3^a   2^a   1^a   1^a pl.

Si coincidexen sa 1^a y sa 3^a, o sa 1^a y sa 2^a, es verbó concorda sempre emb sa priméra.

Etz.: **Mun pare y jo som cassadós.**
3^a   1^a   1^a pl.

Y si coincidexen sa 2^a y sa 3^a, es verbó concorda sempre emb sa segona.

Etz.: **Tú y en Tòni anirêu es derrés.**
2^a   3^a   2^a

Orassións sénse sutjètte.

Dins es xerrà habitual d'una llengo pod passà, qu'algunas orassións las costruiguém sénse enomenà esprèssament es sutjètte, poguend essê que:

1é. Qu'es sutjètte no hey sigui però eu déxem entreveure.

- ¿Heu fet ets etzercissis?.

Es sutjètte s'entén que pod essê > voltros o voltras.

2ón. Que s'orassió no tengui sutjètte o que no se pugui precisà emb etsattitud. Aquestas orassións reben es nom de: **impersonals.**

- Va fé una arruxada impresionant.

- Ahí queya néu demunt Madrid.
- Avúy ha estad tronand durant un'hòra.

CLASSAS D'ORASSIÓNS

Sa majó part de sas orassións estabplexen una relassió llògica entre sas duas pars fundamentals de s'orassió: es sutjètte y es predicad. Y segóns assò, se poren classificà emb: **orassións simples y orassións compostas**.

Orassións simples.

Sas orassións simples són sas que ténen un sol nucli verbal.

Sas cadernéras cantan dins sa gabi.
 Sutjètte   N. V.

— — — — —
 G. N.   G. P.

En Mikèl y en Tòni jugan a bollas.
 S.   N. V.

— — — — —
 G. N.   G. P.

Sa farina ha coída omitat.
 S.   N. V.

— — — — —
 G. N.   G. P.

Orassións compostas.

Sas orassións compostas són sas que ténen més d'un nucli verbal.

Sa méua germana tregué sas cadiras y també (tregué) es plats.

S.

N. V.

N. V.

G. N.

G. P.

G. P.

En Tolo agafà sa màquina de fotografià y partí.

S.

N. V.

N.V.

G. N.

G. P.

G. P.

ES SUTJÈTTE

Es sutjètte de s'orassió ês es un grupo de paraulas que té coma nucli un sustantiu o paraula sustantivada. Y pod està formad per un o varis Grupos Nominals (**G.N.**)

Es Grupo Nominal està formad per:

Es nucli d'es sutjètte (N.S.), que per régla general ês un sustantíu, però que també pod essê un vèrbo emb infinitíu, un sustantíu personal, un pronom o altras paraulas sustantivadas, com pòren essê: *advèrbos, preposissións y determinàns* (adjettius determinatius y artículs).

Es **sâbre** no'cupa llog.

¡Tú surt totduna!.

Aquéllas són sas que cercava.

Sa **méua** llibreta ês sa de la dreta.

Es **dolent** sempre pèrd.

Y es Sintamma (Stma.). Qu'êss una sèri de paraulas ordenadas devòra d'es nucli.

Us d'ets eleméns d'es Grupo Nominal.

Ets eleméns d'es G.N. són: **ets artículs, es pronoms possessíus, es pronoms demostratíus, es pronoms indefinids, es pronoms de cantitat y sas preposissións.**

S'artícul va sempre devant d'es sustantíu, s'adjettiu o sa paraula sustantivada.

Es pronoms possessíus: mun, ton, són, mu, ta, sa. **Sempre van devant d'es sustantíu, may van totsols y may ammeten artícul.**

Es pronoms demostratíus: aquest, aquex, aquell, aquesta, aquéxa, aquélla, aquests, aquéis, aquéxos, aquells, aquestas aquéxas y aquéllas, **van sempre devant d'es sustantíu y no ammeten may artícul.**

Es pronoms indefinids: colca, cuolca, **sempre van devant d'es sustantiu, may van totsols y may ammeten articul.**

Es també indefinids: colcún, colcuna, colcúns colcunas, cuolcún, cuolcuna, cuolcúns, cuolcunas, **no van devant d'es sustantiu y no ammeten articul.**

Ets aximatex indefinids: cadascú, cadaú, cadascuna, cadauna, cadascúns, cadascunas, quiscún, quiscuna, quiscúns, quiscunas, **no ammeten articul y generalment no se juntan a n'es sustantiu.**

Y ets igualment indefinids: colsevol, colsevòla, colsevols, colsevòlas, cuolsevol, cuolsevòla, cuolsevols, cuolsevòlas, **no ammeten articul y van seguids de sa preposicio "de" quand precedexen a n'es sustantiu.**

Es advèrbios de cantitat: molt, mols, cuant, cuàns, **may precedexen a n'es sustantiu si no van seguids de sa preposissió "de".**

Etz.: molt de ví; mols d'animals; ¡cuàns de cavalls!.

Sas preposicions sempre precedexen a n'es sustantiu.

Sa preposissió "de" sol attuà de nètse per introduí un **G.N.** dins un altre y rêu es nom de **Complement d'es nom.**

- Es jugadós de basket varen sortí a sa pista.
G. N.   G. N.

Estruttura d'es Grupo Nominal

Sas estruturas més habitualls que presenta es Grupo Nominal son sas siguiens:

Emb un nom propi o un sustantíu personal.

Etz.:

Tú jugas emb una pilòta.
G.N.   G.P.

Emb un determinant y un sustantíu.

Etz.:

Aquélla barca ês sa méua.
G.N.   G.P.

Emb un determinant, un sustantíu y un adjettiu.

Etz.:

Es méu jac nòu està a n'es penjadó.
G.N.   G.P.

Emb un determinant, un sustantíu acompañad d'un artícul, una preposissió més un artícul y un altre sustantíu.

Etz.:

Totas sas ninas de s'escòla van d'escursió.
G.N.   G.P.

Aquéxas combinassións d'es Grupo Nominal reben es nom de Sintammas.

SINTAMMA ès una sèri de paraules ordenadas per devòra d'una d'ellas que funsiona còma nucli. Varis són sas classas de sintammas: **Sintamma Nominal, Sintamma Preposisional y Sintamma Adjettival.**

Sintagma Nominal (S.N.).

Ês es que té còma nucli un nom propi o un sustantíu.

Sas paraules determinàns que pòren陪伴à a n'es nucli en relació sintammàtica són: **ets artículs y ets adjettius.**

Ets adjettius determinatius y es Sintamma Preposisional ademés, reben es nom de: **Adjacéns d'es nucli.**

Etzemple:

<u>Sa</u>	<u>prensa</u>	<u>d'es</u>	<u>dematí.</u>
Det.	Sust.	Sintamma Prep.	
<hr/>		<hr/>	
Sutjète		Adjacent	

S.N.

Sintamma Preposisional (S.P.).

Se tratta d'un sintamma nominal precedit d'una preposisió, emb funsió de relaccionarló emb altras paraules dotadas de letséma. Per consiguent no pod funzionà còma sintamma nominal pérque no té nucli propi, ja que sas preposisións no ténen letséma. Y degud a n'axò reb es nom de: **Adjacent.** Etz.:

Sas fuyas de sa poméra.
S.P.

Sintamma Adjettival (S.A.).

Ês un sintamma qu'es nucli ês un adjettíu.

Ara bé, no hem de confondre un Sintamma Adjettival, emb un adjettíu emb funssions d'adjacent.

Etz.: Sa notissi éra bastant imprevisible.
S.A.

An aquesta frassa es Sintamma Adjettival ês: bastant imprevisible. A hon es nucli ês s'adjettíu: **imprevisible**. Fend d'adjacent s'advèrbo de cantitat: **bastant**.

Funssions d'es Grupo Nominal (G.N.)

Ademés de sa funsió de sutjète de s'orassió, es grupos nominals pòren desarrollà altras funsions dins es Grupo Predicad (**G.P.**)

Aquéxas funsions son: Complement Dirètte (**C.D.**); Complement Indirètte (**C.I.**); Complement Circunstansial (**C.C.**) y Complement Agent (**C.A.**).

Funsións d'es Sintamma Nominal (S.N.)

Sa priméra funsió d'es **S.N.** dins s'orassió ês, sa de Sutjète. Però quand es **S.N.** està dins es Predicad, pod desarrollà sas funsions de: **Adjacent d'es nucli verbal y de nucli d'es Predicad Nominal**.

També pod desarrollà funsions d'unidat esterió de s'orassió, ja que no se tròba dins es sutjète ni dins es Predicad.

En funsións d'Adjacent d'es nucli verbal, pod essê un Objète Dirètte (**O.D.**) o un Complement Circunstancial (**C.C.**).

En funsions de nucli d'es Prediad Nominal, ês un Atribut. Atribut ês es grupo de paraulas que anunsian una cualitat d'es sutjètte. Etz.:

En “Chillida” ês un gran escultó.
Atribut

ES PREDICAD

Es **Predicad (P.)** ês es grupo de paraulas que ténen còma nucli un èrbo, y espréssan tot allò que deym d'es **sutjètte (S.)**.

Es èrbo ês s'element més important y nucli d'es **Grupo de Predicad**.

Ara bé, pod passà que lo qu'espréssi es Predicad sigui una cualitat d'es Sutjètte o una acció feta per ell. En es primé cas, s'orassió s'enomena: orassió de **Predicad Nominal (P.N.)**; y en es segón cas, orassió de **Predicad Verbal (P.V.)**.

Però dins es Predicad tembé hey trobam sintammas. Es **Sintamma Verbal (S.V.)** y es **Sintagma Adverbial (S.A.)**.

Sintamma Verbal.

Sintagma Verbal (**S.V.**) ês es que té còma nucli un èrbo.

Si es èrbo ês predicatíu porêm rallà d'un Sintamma Preditatíu. Però si es èrbo ês copulatiíu (essê y està) rallarêm d'un Predicad Nominal.

Sintamma Adverbial

Sintamma Adverbial (**S.A.**) ès es sintamma que té còma nucli un advèrbo. Y pod anà acompañad en relassió sintammàtica, d'un altre advèrbo o d'un Sintamma Preposisional en funsions d'Adjacéns.

Orassións de Predicad Nominal

Sas orassións de Predicad Nominal són aquéllas en qu'es nucli eu fórmnan es àverbos copulatíus “essê o està”, y ténen còma misió sa de serví de nètse entr'es Sutjètte y es Predicad, sénse donà cap sinnificad a s'orassió. Etz.:

Na Margalida ès de Buje. En Pèp **està** castigad.

Eleméns d'es Predicad Nominal

Ets eleméns d'es Predicad Nominal són: es nucli d'es Predicad y es Complementos Predicativos.

Es nucli d'es Predicad (n.P.) està formad per un àverb copulatiu (essê y està) o per altres àverbos emb so mateix való (parexe, vení, quedà, créxe, etc.).

Etz.: En Pére **parêx** felís

Es Complementos Predicativos (C.P.) són es que, juntament emb so nucli fórmnan es Predicad Nominal, y espréssan sas cualidats d'es Sutjètte.

Són complementos: **sustantius, sustantius personals, adjettius, pronoms, advèrbios adjettivads o Sintamas Preposicionals.**

Etzemples:

Emb un adjettíu: *sa germana està malalta.*

Emb un sustantíu: *en Juan ès Catedràtic. Sa casa ès gròssa.*

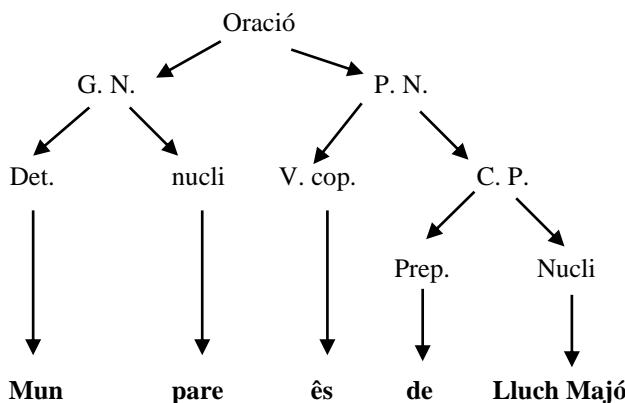
Emb un sustantíu personal: *noltros anirèm a passetjà.*

Emb un pronom: *sa méua està arregglada.*

Emb un advèrbo adjettivad: *sa méua derréra paraula ès *¡no!*.*

Emb un Sintagma Preposisional: *Aquestas taronjas són de Solle.*

Estruttura d'es Predicad Nominal

Orassións de Predicad Verbal (P.V.)

S'element essencial d'aquestas orassións ès **un àixer** que se basta per sí mateix per espréssà lo que s'indica d'es sutjèt; anque sol està陪伴ad de paraus que complétan es seu significat y que junt amb ell fórmant es Grupo Predicad (**G.P.**).

Etz.: Mu mara **riu** massa fort.
P.V.

G.P.

Es P.V. amb àixer transitius. Aquells àixer són es que no han de mestre essèt陪伴ad per tenir sentit complet, maldement amb ocasions eu ammètigan.

Etz.:
Es meu compaño d'habitació **va sortí**.

Es meu compaño d'habitació **va sortí a n'es corredó**.

Es P.V. amb àixer transitius. Són es que necessàriament han d'anà陪伴ad d'altras paraus per arribar a tenir un sentit concret.

Etz.:
Él **escolta** sas notissis.

Es àixer escoltà necessita anà陪伴ad d'altras paraus per formar es Predicad y que complétin es significat d'escoltà.

COMPLEMÉNS D'ES VÈRBO O NUCLI VERBAL

Es complemèns d'es verbos són:

Complement Dirètte	(C.D.)
Complement Indirètte	(C.I.)
Complement Circunstancial	(C.C.)
Complement Agent	(C.A.)

Complement Dirètte (C.D.)

Ès aquell nom o Grupo Nominal qu'acompanya a n'es verbs transitius per costruir es P.V.

Es mecànics duyan uns repuestos.
C.D.

Sas funcions de C.D. pòren essè realitzades per un G.N., per un G.N. amb sa preposisió “a”, o per un pronom.

Etzemples:

Per un Grupo Nominal: li vatj enseñà **es méus guans rompuds.**

Per un G.N. amb sa prep. “a”: ahí anarem **a Manacò.**

Per un pronom: **Eu** dug a n'es tallé. **Elza** vatj agafà d'en terra.

Fòrmas de reconexió un C.D.

1é. Sustituirló per una fòrma pronominal.

Voltros replegaràu sas cadiras > voltros **las** replegaràu.
C.D.

26n. Trasformà s'orassió en veu passiva y observà si es C.D. se trasforma emb sutjètte passiu.

Voltros replegarêu **sas cadires** > sas cadiras **varen essê**
replegadas per voltros. C.D.

Complement Indirètte (C.I.)

Ês aquell nom o grupo nominal que indica sa persona o cosa que rêu lo indicad a s'accio verbal.

Sas funsions de Complement Indirètte poren essê fetas per un nom o un grupo nominal, precedits de sa preposissió "a". Y per un sustantiu personal o per un pronom acompañads de preposissions o sénse. Etzemples:

Hem comprad aquest rellotge **a n'en Juan**.
C.I.

Vatj passà s'etzercessi **a n'es méu amig**.
C.I.

Te posaràn un vestid blau. Duys entradas **per jo**.
C.I. C.I.

Complement Circustancial (C.C.).

Ês es qu'espréssa sa circumstansi de llog, tems, mòdo... en que se fa s'accio verbal.

Sas funsions de C.C. se poren fé emb un G.N. sénse preposissió:

Eu agafarêm **avúy dematí**.
C.C. (de tems)

Eu déxàrem en es portal.
C.C. (de llog)

Arribaré tard.
C.C. (de mòdo)

Complement Agent (C.A.)

Ès aquell que dins s'orassió passiva señala sa persona o còsa que fa s'acció. Y està formad per un G.N. precedit de sa preposissió “per”.

Es marge va sê fet per en Gari.
C. A.

ORASSIÓNS PREDICATIVAS

Sas orassións predicativas se sòlen formà emb veu attiva y emb veu passiva.

Orassións predicativas emb veu attiva.

Són aquéllas en qu'es sutjètte ejecuta s'acció d'es vérbo. An aquest sutjètte se li denomina sutjètte agent.

Es mestre va recoí ets etsamens.
s. a. C.D.

Orassións predicativas en veu passiva.

Són aquéllas en qu'es sutjètte no fa s'acció d'es verb, sinó que la patêx.

Ets etsamens varen essê correggids p'es mèstre.
s. a.   V. veu passiva   C.A.

PROPOSISSIÓNS D'UNA ORASSIÓ COMPOSTA

Sas unidats emb estrutura orassional que fórmnan una orassió composta s'enomenen **proposissións**. Que consideradas per separad pòren essê dues o més orassións simples.

Etzemples:

Es cotxo se va rómpre.
Es cotxo va sê remolcad.

Aquestas dues orassións consideradas per separad, són dues orassións simples, independéns, emb significat pròpi.

Es cotxo se va rómpre y va sê remolcad.

En aquesta segona costrucció se veuen perfètament dues secuènsia emb estructura orassional, però interrelacionadas gramaticalment, lo que las fa pertenexe a una matéxa unitat llingüística, per lo que resultan essê: **duas proposicions d'una orassio composta.**

Es nètses.

Es nètses d'unió que fan que dues orassions simples se convertessen emb dues proposicions d'una orassio composta, son sas conjunsions tal y com hem vist a n'es derré etzemple.

Relassió entre proposicions dins sas orassions compostas.

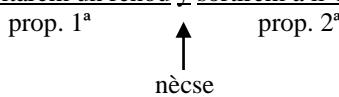
Sa relació entre sas proposissiós pod essê:

- de coordinació.
  - de juxtaposició.
  - de subordinació.

QRASSIÓNS COMPOSTAS COORDINADAS

Són aquéllas qu'estàn unides per un nètse, però que ténen sentid complet cada una d'élles per separat:

Escoltàrem un renòu y sortírem a n'es carré.

Clasificassió de sas orassións coordinadas

Segóns sigui es tipo de nètse que relassioni sas proposissons de sas orassións compostas coordinadas, aquéxas pòren essê:

- **Copulativas**
- **Disyuntivas**
- **Adversativas**
- **Esplicativas**

Orassións Compostas Coordinadas Copulativas.

An aquestas orassións es nètse són sas conjunsions: **y, ni**.

No n'agafaré cap **ni** tan sols aquesta.
No n'agafaré cap **y** ademés m'en aniré.

Orassións Compostas Coordinadas Disyuntivas.

Són sas que, una de sas proposissons escluyêx a s'altra, y van unidas per sas conjunsions: **o, sinó**.

¿Surs **o** êntres?. Acaba s'etsamen dins es tems **sinó** te suspendré.

Orassións Compostas Coordinadas Adversativas.

S'empleyan entre duas proposissons que s'opòsen entre sí.
Es nètses són: **però, emperò, encara que, maldement, tàmatex**.

Voldría nà a n'es téâtro **però** no teng dobbés.
Voldría nà a n'es téâtro **maldement** sigui cà.
Voldría nà a n'es téâtro **encara que** sigui cà.
Voldría nà a n'es téâtro **emperò** no pug.

Voldría nà a n'es téâtro **tàmatex** no teng res més bò que fé.

Orassíons Compostas Coordinadas Esplicativas.

S'empleyan a dues proposicions per aclaràr es significad de s'anterió. Es nètses són: **com, per etzemple, o sia / o siga.**

Fa feyna a s'escòla **o siga** ês mestre.

Fa sa feyna de s'escòla **com** un mèstre.

Sa feyna de s'escòla es per etzemple enseñà bé.

ORASSIÓNS COMPOSTAS JUSTAPOSTAS

Són aquéllas que incluyexen duas o més proposicions independéns entre sí y relacionadas per sinnes de puntuassió.

N'Almohacén, réy de Marroc, partí emb coranta galèras.

prop. 1ª prop. 2ª prop. 3^a

O tembé, aquellas proposicions hon empleyam es sinnes de puntuació en sustitució de conjuncións.

Me sab gréu; no te pug atendre.

prop. 1ª prop. 2^a

QRASSIÓNS COMPOSTAS SUBORDINADAS

Són aquéllas en que una proposició depèn d'una altra per tenir sentit. A sa proposició que té es sentit fundamental se li denomina: **Oració principal**.

S'etzamen ha acabad quand han tocad las dotze.

O. P. prop. subordinada.

Segón sigui sa funció grammatical de sa proposissió subordinada respètte de sa principal, se dividexen en tres grupos:

- proposissions subordinadas sustantivas,**
- proposissions subordinadas adjettivas**
- proposissions subordinadas adverbials.**

Proposissions subordinadas sustantivas.

Són sas qu'equivalen grammaticalment a un sustantíu. Y per consiguiente fa sas matéxas funsions qu'es grupo nominal d'una orassió simple. Sòlen està introduïdas habitualment per sa conjunssió “**que**”.

- Ês una llèstima **que no** venguis.
- Que** tú eu diguis no basta.
- Es méu amig està **que** fa fum.
- Estig segú de **que** dius mentidas.
- No estig molt segú de **que** vagí a goñà.

Proposissions subordinadas adjettivas.

Son sas qu'equivalen y funsionan com un adjetiu. Se lis denomina també de “relatiu” pérque sempre van introduïdas p'es pronoms relatius: **que**, **qui**. O p'ets advèrbios: **hon**, **ahón**, **a hon**, **avón**, **von**, **a von**, **cuand**, **cuant**, **tant**, **tan**, **después**.

- Aquell ês es cà **que** lladra **tant**.
- Anarem a sa matéxa cafeteria **a hon** mos coneguérem.

Proposissións subordinadas adverbials.

Són sas qu'equivalen y funsionan emb sas matéxas caratterísticas que un adbèrbo. Mos indican sa circunstansi en que se produêx s'accio verbal.

Sas proposissións adverbials pòren anà situadas indistintament, devant o derréra de sa proposissió principal.

Cuand varem comensà a menjà no havia arribada.

Prop. subordinada

Hem anad **ahón** mos vares dí.

Porp. subord.

Después de que t'en vares anà no varem fé rês.

Mientras te dutxas prepararé es dinà.

Eu va montà **segóns** sas instruccions.

Ês baxêt **talment com** es méu germà.

Es cé ês **més** reistent **que** s'alumini.

Éra **tan** alt **que** s'havia d'acotà per porê entrà.

Has arribad tard **axí que** no protestis.

COSTRUCCIÓ FIGURADA

Sa costrucció figurada ès sa que invertêx s'órde de sas paraulas, o en calla unas, o n'aumenta altras, o falta a sas lleys de sa concordansi gramatical.

Emb sa costrucció figurada se pod espréssà es pensament a mida de sa voluntad d'es qui xèrra. Etz.:

¿A sa dolsa Patria en cruèl esclavitud, quí sénse estorament mirà podría?.

A sa construcció figurada, es verbò se pod anteposà a n'es sujètte de sa proposició.

Etz.:

Ès un atte de bondat essê benèfic.

També s'objètte de s'acció pod anà devant d'es verbò.

Etz.:

¡Sa veritad dig!.

També s'advèrbo pod anà devant.

Etz.:

Dolsament sa veritad dig.

També s'adjettíu se pod posà antes qu'es sustantíu, o colocarsê entr'aquest y s'artícul.

Etz.:

Cercà sa bona aventura. Cerca bona s'aventura.

FIGURAS DE COSTRUCCIÓ

Sas figures de costrucció són: **hipérbaton**, **elipsis**, **pleonasme** y **silèpsis**.

S'hipérbaton invertêx s'orde de sas paraulas. Ecz.:

Es séus alaba cadascú.

Aquí es pronom “séus”, ês es complement d'es verb “alabà”, y aquest d'es pronom cadascú. De tal fórmia qu'a sa costrucció natural se diu:

Cadascú alaba es séus.

S'elipsis calla paraulas essencials a s'integridat gramatical, però no a n'es sentid de s'espressió. Ecz.:

;Bònas tardas!.

An aquest saludo s'acalla es verb “tení” y un sustantiu personal. Ja que se sobrentén que lo que un voldí ês:

;Bònas tardas tenga vostè!   ;Bònas tardas tengan vostê!

Es plenonasme aumenta paraulas innecessaris a n'es sentid de sa proposissió. Etzemples:

Diguemhó a jo qu'eu som vist p'es méus uys.

Cuand també se podría dí:

Diguemhó a jo qu'eu som vist.

Sa silèpsis falta a sa concordansi gramatical, però no a sa concordansi d'es sentid de s'oració.

Etz.:

Vòsa Magestad ês piadós.

A hon es masculí “piadós” concorda emb so femení de “Magestad”. Maldement an aquest cas, sa paraula “Magestad” sigui equivalent tant a Rey com a Réyna.

US D'ES SUSTANTÍUS PERSONALS

Cuand es sustantíu personal “**jo**” no ês sutjètte de sa preposissió, val com s’espagnol “mi”. Etz.:

Tot assò ês per **jo**. Dun un per **jo** y un per élla.

Es sustantíus personals: **tú, ell, ell, élls, ella, éllas, noltros, noltras, voltros, voltras.**

Regularment s’empleyan después d’es verbos dins una prohibició y a s’impératiu. Etz.:

No venguis tú, vine tú. No tiréu voltras, tiràu voltros.

També són es sutjètte de sa proposisió, s’objètte de s’acció y terme de relassió. Etz.:

Éll, per obligarlâs a éllas, diu que si van emb ell, tornarà emb éllas.

Si es sustantíu personal “**tú**” no ês es sutjètte de sa proposisió, domés té cabuda después de las preposiciones; y llevonse domés ês s’objètte de s’acció o terme de relació. Y equival a n’es pronom español “ti”. Etz.:

Tot assò ês per **tú**. Essend per **tú** eu faré totduna.

Es sustantíu personal neutro “**ell**” ês únicament sutjètte de sa proposisió. Equival a n’es pronom español “ellos”. Etz.:

¡Éll jò no’u faría!. Éll ês axí qu’eu diguéren.

US D'ES PRONOMS

Es pronoms **et, el, em, te, lo, me, la, hi, ho.** Són tots s'objètte de s'acció o terme de relassió y precedexen a n'es verbs, llévad d'ets infinitius y preséns d'Impératius, a n'es que seguêx. Etsète sas terséras personas d'aquéis. Etz.:

T'hi aglapiràn. Ja m'ho contaràs.

Però en canvi sí precedexen a n'es verbos es també pronoms, **hey, en, ne,** empleyarêm devant aquéis, per carregà se reciprocitat d'es sujètte an aquí recàu s'acció, es també pronoms: **te, lo, me;** Etz.:

L'hey contà. ¿Quê m'en dius?. ¿Te n'aniràs avuy?.

Si a n'es verbos li precedexen es pronoms: **el, la, las.** Empleyarêm devant aquéis, per carregà se reciprocitat d'es sujètte an aquí recàu s'acció, es també pronoms: **te, me.** Etz.:

T'el prên. M'el prên
Te la donarà demà. Me la donaràs demà.
Ja te las regalaré. Ja me las regalaré.

Es pronoms **et, el, em,** se juntan a n'es verbs qu'acaban en vocal no dittongada, sa que desaparêx, a n'es temps d'Impératius.. Etz.:

De, aturà > **aturêt, aturêl, aturêm.**
De, escoltà > **escoltêt, escoltlêl, escoltêm.**
De, mirà > **mirêt, mirêl, mirêm.**

Es pronoms **lo, me, la,** se juntan a n'es verbs emb Imperatiu qu'acaban emb vocal dittongada.

Etz.: **Miraumê. Agafaulâ. Mirauló.**

Es pronoms **te**, **lo**, **ho**, **hi**, se juntan a n'es verbs per médiassió de sa **consonant temàtica** “r”. Etz.:

Anar aviad. Aturartê ès difícil. Ammirarló ès una delici.

Es pronoms **elz**, **elza**, **euz**, **euza**. Seguexen sa réggla d'es també pronoms et, el, em, te, etc. emb orde a n'es mòdos y personas d'es verbs a n'es que precedexen, y com élls, no són sinó objètte de s'acció o térme de relassió.

Es pronoms: **elz**, **euz**. Elz empleyam cuand es verb comènsa en vocal y devant es també pronoms hi, ho, en. Ecz.:

Elz agafarem. **Elz hi** donaré demà. **Euz ho** pintarêm rotjos.

Es pronoms: **elza**, **euza**. Seguexen a sa segona persona d'es singulà d'es present d'Impératiú, sustituínd una paraula femenina. Etz.:

Torna sas camías tú > Torn'**elza** tú.

Tú ajuda a sas petitas > Ajud'**elza** tú.

Es pronoms **la**, **las**, seguexen sas réggles d'es: et, el, te, me. Relatiú a n'es mòdos y personas d'es verbs. Però si seguexen a n'es verb se juntan a ell. Etz.:

Las dug. **Dulàs**. Agafalà. L'agaf.

Es pronom **li**, seguêx sa matéxa réggla qu'ets anteriós, y equival a n'es pronom castellà “le”. Y si també seguêx a un verb se l'hi junta. Ecz.:

Ves, dulí. **Li** dug mel.las. Agafalí sa senaya. **Li** agaf.

Es pronom: **se**. Seguêx sas matéxas réglas qu'ets altres. Però domés precedêx a sas terséras personas d'es vérbo o va devant d'es també pronoms “hi, ho, en”. Aquest també pèrd sa séua vocal si es vérbo comènsa també per vocal, y precedind a n'ets anteriós pronoms. Etz.:

S'hi acosta. S'ho mira. S'aferrarà.. S'en xèrra. **Se** ralla fort.

Es pronoms **en**, **ne**, seguexen sas matéxas réggles. Són s'objète de sacció y terme de relassió.

Es pronom **en**. Precedêx a n'es vérbos que comènsan emb consonant en solitari. Però si li va devant un altre pronom pod precedí a n'ets altres vérbos que comènsan emb vocal. Ecz.:

En duen de gruxads. ¿M'**en** agafaràs?.

Es pronom **ne**. Precedêx tant a vérbos que comènsan en consonant com en vocal. Ecz.:

N'armà una de bona. Vos **ne** dú. N'agafà massa.

Es pronoms: **hey**, **hi**. Són s'objète de s'acció o es terme de relació.

Es pronom: **hey**. Precedêx a n'es vérbos no infinitius y a n'es preséns impératius, però va derréra sas segonas personas d'aquéis. Y se junta a tots es vérbos que seguêx (casi sempre emb impératiu), etsètte a n'es qu'acaban en dittóng, que no ammeten aquest pronom. Etz.:

Hey sèg. **Hey** dormia molt bé. Posh**ey** fàvas. **Hey** jèg.

Es pronom: **hi**. Se junta a n'es vèrbos acabads emb consonant o en dittóng. Y precedêx a n'es demés cuand va derréa d'un altre pronom. Etz.:

Duyshí. Posauhí aygo freda. N'hi dong. T'hi duré.

Es pronoms: **ho, eu**.

Es pronom **ho**, es objètte de s'acció y terme de relassió. Se junta a n'es vèrbos, a n'ets infinitius (provocand qu'aparegui sa consonant temàtica “r”) y a n'es vèrbos qu'acaban en dittóng. Y an aquells vèrbos a n'es que ja se lis ha juntad un altre pronom. Però se conserva independent si va precedid d'es pronoms: mos, vos. Etz.:

Amagaloshó. Dirhó. Callauhó. Matelzhó. Férhó.

Mos **ho** díuen. Vos **ho** feràn refé.

Es pronom **eu**, domés ês objètte de s'acció. Precedêx a n'es vèrbo no infinitiu y present d'Impératiú, llévad de sas segonas personas d'aquest, a n'es que seguêx y s'hi junta. Precedit de sa negació “no” pèrd sa priméra vocal. Etz.:

No'**u** sé. No'**u** fan bé. Posê**u** aquí. **Eu** díuen.

ROL DE PLANAS

Presentació	8
Prefassi	11

GRAMÀTICA

Definició	15
-----------------	----

I ORTOGRAFÍA BALÉÀ	17
Abécédàri	20
Consonàns geminadas	21
S'accento baléà	21
Acento fonètic y ortogràfic	22
Acento diacrític	25
Acentuassió monosílabos	25
S'elisió	26
Sas vocals néutras	28
Sas consonàns	29
Us de sa B	29
Geminassió de sa B	29
Us de sa C	30
Geminassió de sa C	31
Us de sa DT a ff de paraula	31
Us de sa D	33
Geminassió de sa D	33
Us de sa F	34
Us de sa G	34
Geminassió de sa G	35
Us de sa H	35
Us de sa J	36
Us de sa K	37
Us de sa L	37
Geminassió de sa L	38
Us de sa M	38
Geminassió de sa M	39
Us de sa N	39
Geminassió de sa N	40
Us de sa Ñ	41

Us de sa P	41
Us de sa R	41
Us de sa S	42
Us de sa T	43
Geminassió de sa T	43
Us de sa V	44
Us de sa X	44
Us de sa Z	44
Es dígrafoS	45
Es dígrafo BS	46
Es dígrafo CC	46
Es dígrafo CH	47
Es dígrafo DJ	47
Es dígrafo GU	47
Es dígrafo JJ	48
Es dígrafo LL	48
Es dígrafo PS	49
Es dígrafo QU	49
Es dígrafo RR	49
Es dígrafo SS	50
Es dígrafo TG	50
Es dígrafo TJ	51
Es dígrafo TS	51
Es dígrafo TX	52
Es dígrafo TZ	53
Es dígrafo ZZ	53
Us de sas mayúsculas	54
Es sinnes de puntuació	54
Sa coma	55
Es punt	56
Es dos puns	57
S'apòstrofo	57
Es puns suspensíus	58
Es sinnes ammiratíus	59
Es sinnes interrogatíus	59
Es parèntessis	59
Sas cometas	60
Es guíó	60
Sa diéressis	61

PROSÒDI	62
Sa comunicassió	62
Es procés de sa comunicassió	63
Llengo, idioma, dialètte	65
Llenguatje y idioma	66
Es sinnes y sas séuas classas	66
FONOLOGÍA	69
Sistéma fonològic	70
FONÈTICA	71
Sons simples	71
Sons composts	74
Estructura de sas paraulas	81
Dittóng y trittóng	82
Sílabas	83
Costitussió de sas paraulas	85
Monémas	85
Letsémas y morfémias	86
Classas de paraulas	87
- Paraula simple	
- Paraula composta	
- Paraula derivada	
- Paraula parasintètica	
- Acrònim	
- Monossílaba	
- Bissílaba	
- Trissílaba	
- Polissílaba	
Divisió de sas paraulas	90
- patrimonials	
- déxadas	
- tècnicas	
- cultas	
- corréns	
- compostas	
- barbarismes	
- sinònimas	
- homònimas	
- antònimas	

-	corresponéns	
MORFOLOGÍA	97	
Morfémiques dépendants	98	
-	préfixes	
-	suffixes	
-	entreprefixes	
Morfémiques indépendants	100	
-	pronoms personnels	
-	articles	
-	prépositions	
-	conjunkcions	
Gènere i nombre de les paraules	103	
-	paraula masculina	
-	paraula femenina	
-	nòrmes concretes per formar els femení	
Formació d'el plural	107	
SEMÀNTICA	110	
Camp semàntic	111	
-	monosémas	
-	polisémas	
-	paraules tabú	
-	eufemismes	
ANALOGÍA.....	116	
Es nom	117	
-	nom pròpi	
-	nom comú	
-	nom concret	
-	nom abstrat	
-	nom contable	
-	nom no contable	
-	nom individual	
-	nom colectiu	
-	nom compost	
-	nom verbal	
Funció d'el nom	119	
-	sustantiu	
-	sustantiu personal	

S'adjettíu	121
i. calificatíu positíu	
ii. calificatíu comparatíu	
iii. calificatíu superlatíu	
iv. determinatíu	
v. possessíu	
vi. demostratíu	
vii. indefinid	
viii. numeral cardinal	
ix. numeral ordinal	
x. numeral fraccionari	
xi. interrogatíu	
xii. esclamatíu	
Es pronom	128
- personal	
- demostratíu	
- possessíu	
- relatíu	
- indefinid	
i. gradatíu	
ii. etsistensial	
- numeral cardinal	
- numeral ordinal	
- interrogatíu	
- esclamatíu	
Ets articleus	133
Es vèrbo	138
Sas desinènsis d'Infinitíu	139
Sa persona y es número verbals	139
Es mòdo verbal	140
S'aspètte verbal	141
Es tems vervals	141
Es tems de Present	142
Es tems de Passad	144
Es tems de Futur	145
Estadis o valós d'es condisionnals	147
Fòrmas no personals d'es vèrbo	148
Es Participi	148
S'Infinitíu	150

Es Gerundi	152
Sa veu d'es verbs	154
Conjugació d'un verb en veu passiva	155
Classes de verbs	157
○ aussiliàs	
○ regulàs	
○ reflektius o pronominals	
○ irregulars	
Conjugació d'es verb ESSÈ còma aussilià	158
Conjugació d'es verb HAVÈ còma aussilià	159
Conjugació d'es verb TENÍ còma aussilià ...	160
Vèrbs regulàs	161
Desinènsis d'es verbs regulàs	161
Conjugació d'un verb de 1 ^a - cantà -	163
" 2 ^a - emb ê -	165
" 2 ^a - emb e -	167
" 3 ^a - sentí -	169
" 4 ^a - dú -	171
" 4 ^a - fé -	173
" 4 ^a - dí -	175
" 4 ^a - aure -	177
" 4 ^a - èure -	179
" 4 ^a - eure -	181
" 4 ^a - iure -	183
Vèrbs reflektius o pronominals	185
Conjugació d'un verb pronominal	186
Vèrbs irregulars	188
S'advèrbo	201
Funçions d'ets advèrbios	201
Tipos d'advèrbios segóns es seu sinnificad	202
i. de llog	
ii. de tems	
iii. de cantitat	
iv. de mòdo	
v. d'affirmació	
vi. de negació	
vii. de dutte y pregunta	
viii. de desissió	
ix. de indiferènci	

Advèrbos nossionals	202
Advèrbos pronominals	205
Sas preposissións	206
Us de sas proposissións	207
Sas conjunsións	213
Conjunsións coordinàns	213
Conjunsións subordinàns	214
Sas interjeccións	217
 SINTATSISS	222
Definissió d'Orassió	222
Sas pars de s'Orassió	226
Classas d'Orassións	228
- orassións simples	
- orassións compostas	
Es sutjètte	229
Estruttura d'es Grupo Nominal	232
Es Sintammas	233
Funsións d'es Grupo Nominal	234
Funsións d'es Sintagma Nominal	234
Es Predicad	235
Sintamma Adverbial	236
Compleménns Predicatíus	236
Estruttura d'es Predicad Nominal	237
Orassións de Predicad Verbal	238
Compleménns d'es Nucli Verbal	239
- Complement Dirètte	
- Complement Indirètte	
- Complement Circustansial	
- Complement Agent	
Orassións Predicativas	241
Proposissións d'una orassió composta	242
Costrucció figurada	248
Figuras de costrucció	249
- hipérbaton	
- elipsis	
- pleonasme	
- silèpsis	
Us d'es sustantius personals	251

Us d'es pronoms	252
-----------------------	-----

Fi

